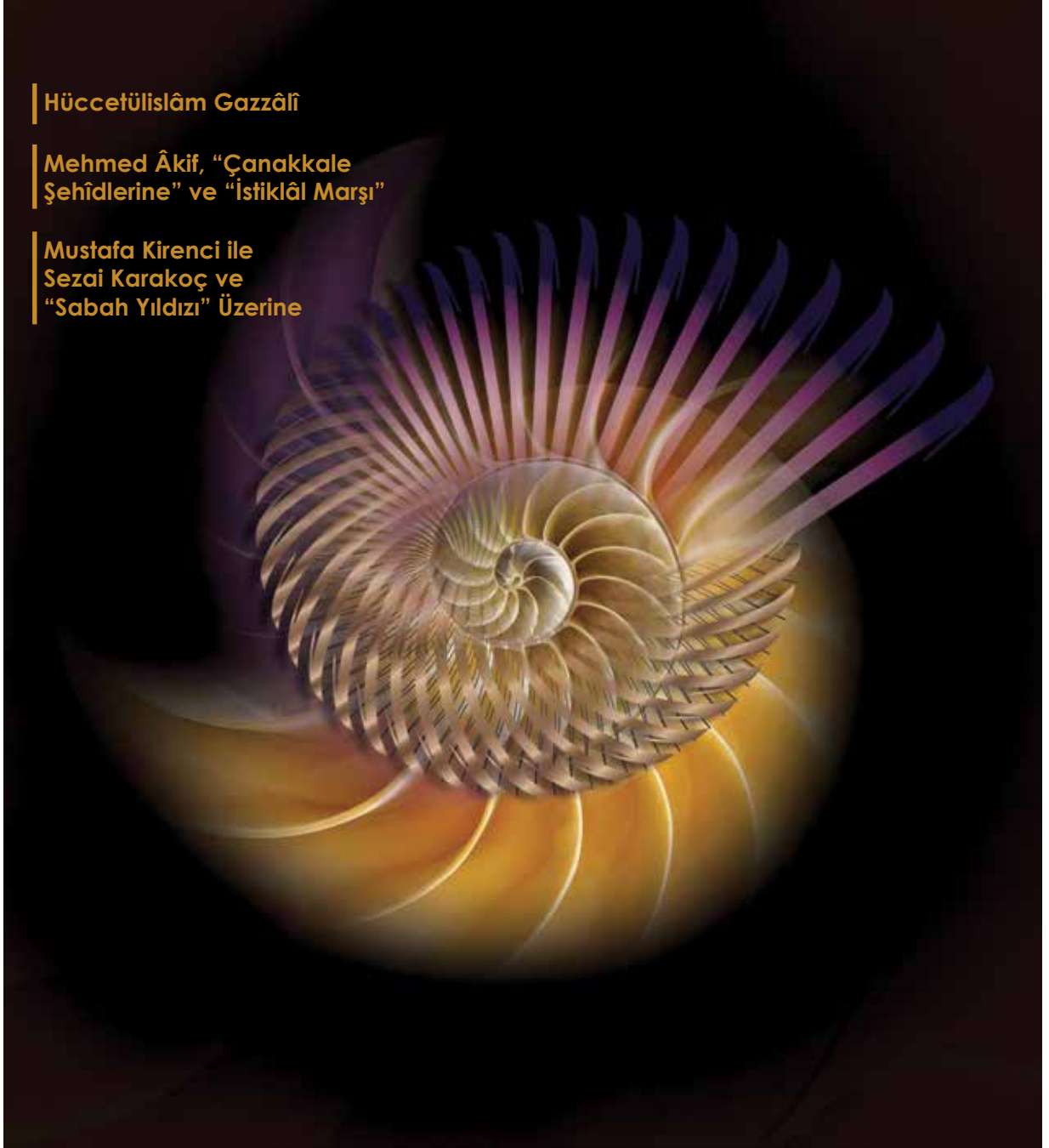

Hüccetüislâm Gazzâlî

Mehmed Âkif, "Çanakkale
Şehîdlerine" ve "İstiklâl Marşı"

Mustafa Kirenci ile
Sezai Karakoç ve
"Sabah Yıldızı" Üzerine

SAYI 01 • MART • 2021

Diyelim Aşk ile "Bismillâhırahmânırahîm" / Ali Öztürk • Şehri Sevmek / Bilal Kemikli • Hz. Hatice / Rıza Savaş • Entelektüel Bağımsızlığa Dair / Kamil Ergenç • Sinemanın Değişmeyen Konusu: Hakikat / Aşkın Yıldız • Yüzyılın Manşeti / İsmail Halis • Sovyetlerin Afganistan'ı İşgali ve Tekfirciler / Mahmut Osmanoglu • Muhammed Emin Saraç / Ahmet Turan Arslan

YAŞAMA AÇILAN KUYU

Susuz yüreklere bir damla su olmak ister misiniz?

"Su en güzel hediyedir insana."

AFGANİSTAN

UGANDA

ÇAD

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

"Önce İnsan"

0212 534 41 61

insanvakfi.org.tr

Merkez Mahallesi Silahtarağa Caddesi No:12 Eyüp / İSTANBUL

İMTİYAZ SAHİBİ:

İnsan ve Medeniyet Hareketi
Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Bulayır

EDİTÖR

Şehnaz Fındık

YAYIN KURULU

Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

KAPAK İLLUSTRASYON

Sabahattin Kayış

ISSN: 2757-8518

TASARIM

meedajans
YAYINCILIK HİZMETLERİ

Merkez Mahallesi Reşit Paşa
Cad. No: 55/48 Avcılar-İstanbul
Tel: 0 (212) 590 97 98
www.meedajans.com

BASKI

Kültür Sanat Basımevi Reklam
ve Org. San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
ZB-11
TOPKAPI İSTANBUL
Tel : 0 212 674 00 21 - 29 - 46
www.kulturbasim.com

YAYIN TÜRÜ

Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli
Yayın. Ücretsizdir

Yazı ve reklamların içerik
sorumluluğu sahiplerine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Dergimiz sınırlı sayıda basılmış
olup, dijital versiyonuna
www.insicam.net adresinden
erişebilirsiniz.

BAŞLARKEN

Allah'ın adıyla, yardımıyla, ihsan ve ikramıyla.

Niçin yeni bir dergi?

Yeni çıkan bir dergiye sorulan ilk soru, budur genelde: “Bunca dergi varken niye bir dergi çıkarıyorsunuz?”

Buna verilecek ilk cevap, “Daha çok dergi olsun diye!”dir. Çünkü her dergi bir okuldur, bir mekteptir. Okul sayısından çekinmeye ne gerek var! Bura(lar)dan yönetici yetişir, yazar yetişir, okur yetişir. Evet, son kelimeyi vurgulayalım: Dergilerde *okur* da yetiştirir. Geçmişe dönüp baktığımızda dergilerin ilim, kültür ve edebiyat alanlarında ne kadar kıymetli ve mühim işler kotardıklarını bugün rahat bir şekilde görebilmekteyiz. Belki onlar da ilk çıktıklarında benzer sorularla karşılaşmışlardır. Bugün yapılmakta olanların değeri, gelecekte anlaşılacaktır. Rabbimizden niyazımız, bize ileride hayırla, ihtiramla anılacak işler yapmayı nasip etmesidir.

İNSİCAM, insanı merkeze alan, *düşünceyi* insanın temel özelliği olarak gören, düşün-ceden hâsıl olan, yansıyan, ortaya çıkan *kültürü*, onun ve içinde yaşadığı toplumun kimliğini aksettiren bir mecra olmaya çalışacak.

Her dergi çıkarken mutlaka çıkış gerekçelerini hakkında söz söyler. Amaçlarından, yönteminden bahseder.

Jenerikte görüldüğü üzere *İNSİCAM*, ülkemizin köklü teşkilatlarından İnsan ve Medeniyet Hareketi sahipliğinde çıkmaktadır. Ama bir kurum bülteni hüviyetinde değildir. Kurumun hedef ve hassasiyetlerini gözeterek düşünce ve kültürü merkeze alan bir yayın yapacaktır.

İnsanımıza, toplumumuza ve ülkemize yeni bir heyecan, yeni bir renk katmayı amaçlayan dergimiz Müslümanca bir duruş, bakış, anlayış ve yorumlayışı vazgeçilmez bir ilke olarak benimsemiştir. *İNSİCAM* geçmişi, bugünü anlamak/yaşamak ve geleceği inşa etmek için olmazsa olmaz olarak görmektedir. Tarihte ortaya çıkan kurumlar -mezhepler, tarikatlar, cemiyetler, teşkilatlar- hatalarıyla, sevaplarıyla bizimdir. Bunlar, bizim düşünce ve kültür dünyamızın mühim birer unsurudur. Onların hatalarına düşmemek, sevaplarının izini sürmek artırmak, daima önümüzde bulunduracağımız bir ilke olacaktır.

Yapılan uzun müzakereler neticesinde, gördüğümüz biçim ve içerikle karşınızdayız. Her sayıda bir konuyu ağırlıklı olarak ele alacağız, inşallah. İlk sayımızda son zamanlarda çokça tartışılan, daha doğrusu eleştirilen İslam düşünce ve kültür tarihinin en önemli birkaç isminden biri olan, Eş'arî kelâmcısı, Şâfiî fakihî, mutasavvîf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürü olan Gazzâlî'yi (vefatı: 14 Cemâziyelâhîr 505/18 Aralık 1111) gündeme taşımaya çalıştık. Az ama öz olduğunu düşündüğümüz yazıların siz okuyucularımıza yeni ufuklar açacağını temenni ediyoruz.

Mart ayı biraz da Mehmed Âkîf ayıdır. Çanakkale ve Âkîf bağlamında şair hakkında kitap yazan kıymetli üç yazarımıza üç soru yönelttik. Verdikleri cevapları ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Geçtiğimiz ay içinde vefat eden İslam psikolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Malik Bedri'ye ve ülkemizin mühim ilim adamlarından M. Emin Saraç Hocaefendi'ye, Allah'tan rahmet ve mağfiret niyaz ediyoruz. Her iki hocamız için birer yazımız var. Ayrıca Emin Saraç Hocaefendi'nin 35 yıl önce yayınlanan bir yazısını, rahmete vesile olması duasıyla iktibas ettik.

Önümüzdeki ay, daha nitelikli, daha doyurucu bir *İNSİCAM*'da buluşmak üzere Allah'a emanet olunuz.

Mustafa Özel

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

- 04 DİYELİM AŞK İLE
“BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM”
Ali Öztürk
- 08 ŞEHİRİ SEVMEK
Bilal Kemikli
- 12 CİMBİZ
Kemal Mansur
- 14 MUSTAFA KİRENCİ İLE SEZÂİ KARAKOÇ ve
“SABAH YILDIZI” ÜZERİNE
- 20 PEYGAMBER VÂRİSİ CİHANŞÜMUL BİR
ÂLİM: HÜCCETÜ’L-İSLAM MUHAMMED
el-GAZÂLÎ et-TÛSÎ
Mülayim Sadık Kul
- 24 NECMETTİN KIZILKAYA İLE
GAZZÂLÎ ÜZERİNE SÖYLEŞİ
- 28 ÇAĞLARI AŞAN MUHALLED BİR ESER: İHYÂ
Mustafa Özel
- 32 İMAM GAZZÂLÎ’DEN GENÇLERE ÖĞÜTLER
Sinan Özyurt
- 36 ZİHİNSEL AİDİYETLER VE HAKİKAT AHLAKI
-GAZALÎ’NİN ELEŞTİRİLERİNİN İZİNDE-
Hakan Talha Alp
- 38 MÜSAMAHA EDİLEMEZ BİR YOL: TEKFİR
Ebubekir Dilekçi
- 40 -KIRK KANDİL 1- HZ. HATİCE
Rıza Savaş
- 44 YÜZYILIN MANŞETİ
İsmail Halis
- 46 ENTELEKTÜEL BAĞIMSIZLIĞA DAİR
Kamil Ergenç
- 49 VİCDAN TERAZİSİ
Zübeyir Nişancı
- 50 SOVYETLERİN AFGANİSTAN’I İŞGALİ ve
TEKFİRCİLER
Mahmut Osmanoğlu
- 53 “SİRKECİ’DEN TİREN GİDER,
BİR YALDIZLI KUR’ÂN GİDER”
Mücahid Yıldız
- 54 BİRLEŞTİRİCİ UNSUR: İSLAM
Muhammed Fesih Kaya
- 56 MEHMED ÂKİF, “ÇANAKKALE ŞEHİDLERİNE” ve
“İSTİKLÂL MARŞI”
Mehmet Doğan, Âlim Kahraman, Mustafa Özçelik
- 61 MÜSLÜMAN PSİKOLOGLARIN ÖNCÜSÜ:
MALİK BEDRİ
Ahmet Erdem Akkoyunlu
- 62 OSMANLI İLMİYE GELENEĞİNİ YENİ
NESİLLERE AKTARAN HOCA EFENDİ:
MUHAMMED EMİN SARAÇ
Ahmet Turan Arslan
- 68 PEYGAMBER SEVGİSİ ve ALAMETLERİ
Emin Saraç
- 72 SİNEMANIN DEĞİŞMEYEN KONUSU: HAKİKAT
Aşkın Yıldız
- 75 “BEN VARMAM İNEKLİYE, YOĞURDU SİNEKLİYE...”
Derviş Çelebi
- 76 ŞEHİRİN İNSANI
M. Fatih Büyükkara
- 78 ARTIK YAVAŞLA
Seyfullah Şenel

Zamanın İnsicamı

Kemal ÖZDEN

İnsan ve Medeniyet Hareketi
YİK Başkanı

H z. Âdem ile başlayan insanlığın serüveni kendi mecrasında akıp gidiyor. Kıyamete kadar sürecek bu akışın hangi evresinde olduğumuzun belirsizliği varoluş enerjimizi tüketmiyor, aksine, zaman çizgisinin hangi evresinde olduğumuzun bilinmezliğini ardımızda bırakarak, yaşadığımız çağda aramızda güzel izler bırakmanın sorumluluğunu ve heyecanını yaşıyoruz.

Yüzyılların imbiğinden süzülüp gelen medeniyet değerlerimizi yeniden ihya etme sorumluluğunu kuşanarak çıktığımız yolculuk sürüyor. Bu yolculuğun yıllar içinde oluşturduğu insicam, bizleri yazılı eserler bırakma sorumluluğuna sürükledi. Yazan, çizen, okuyan, düşünen bir birlikteliği; kültür, sanat ve felsefeyle hemhal olmuş bir anlam dünyasını oluşturmanın yollarından biri de dergidir. Asrın künhüne vâkıf olup zamanın şahitliğini yapmak, insanların birbirini yetiştirdiği mekteptir dergiler.

Aslında bir derginin getirdiği güzelliklere yabancı değiliz. Üniversite zamanlarında etrafında toplandığımız gençlik dergilerinden sonraki yıllarda yayınladığımız eğitim ve kültür dergilerine kadar pek çok dergi tecrübesi bizlere önemli birikimler ve değerler kazandırdı. Dergicilik, camiamızın kendini yenileme ve diri tutma yolunda ortaya koyduğu en önemli tecrübe olarak devam ediyor. Amatör ve profesyonel dergilerin oluşturduğu birikim, bizim en önemli avantajımız.

Gerek bireysel gerekse toplumsal gayretlerimiz, ahiret azığı olacak amelleri biriktirmemize vesile olacak. Salgın döneminden geçtiğimiz bu zor günlerde birbirimizi kültürel olarak yetiştirirken sosyal ve ekonomik olarak beslememiz de büyük önem arz ediyor. Zor zamanlarda dayanışmak, güçlükleri birlikte aşmak, en büyük güzelliğimizdir. İnsanımızın niteliğinin işlerimizin niteliğiyle artacağı inancıyla İNSİCAM dergimizin hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Diyelim Aşk ile “Bismillâhirrahmânirrahîm”

“Önce besmele
En güzel kelime”

Cahit Zarifoğlu

Ali ÖZTÜRK

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı
Ana Bilim Dalı

Besmele, kısaca bismillah sözcüğünün, biraz uzunca bismillahirrahmanirrahim (Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla) cümlesinin kısaltılmış şekli olarak dilimize Arapçadan geçmiştir. Her ne kadar birebir karşılığı olan müstakil bir kelime olmasa da delâlet ettiği manaya insanların âşinalığı ve telaffuz kolaylığıyla Türkçede herkesçe bilinen ve sık kullanılan kavramlardan biri hâline gelmiştir. Besmele öncelikle bir dinî tabirdir ve meselenin gerek Kur'ân âyeti oluşu gerekse dinî hükmü ile ilgili tefsir külliyatında ve fıkıh literatüründe hayli malumat vardır. Ancak biz makalemizde ihtiva ettiği engin anlam katmanlarının bir tezahürü olarak medeniyetimizin bir temel kavramı hâline gelen “besmele”yi ele alacağız. Şüphesiz dil, kültürün taşıyıcısıdır. Dinî kültürün taşıyıcısı da zaman içinde gelişen “din dili”dir.

Besmele yukarıda da belirtildiği gibi aslında “bismillâh” sözcüğünün dile kolay gelen bir ifade biçimidir. “Bismillah” kelimesi ise en yalın anlamıyla, “Allah'ın adıyla” demektir; İslam dini terminolojisindeki “Bismillahirrahmanirrahim” cümlesinin kısaltılmış şeklidir. Kısaca besmele olarak da andığımız bu ifade, Kur'ân-ı Kerîm'de Neml Sûresinin 30. âyetinin son kısmıdır. Süleyman aleyhisselâmın Sebe kraliçesine yazdığı mektubun Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başladığından bahsedilmektedir. Tevbe sûresi dışındaki Kur'ân-ı Kerîm'deki diğer sûreler besmele ile başlar.

Bir Müslüman için besmele, hayatın en önemli kavramlarından

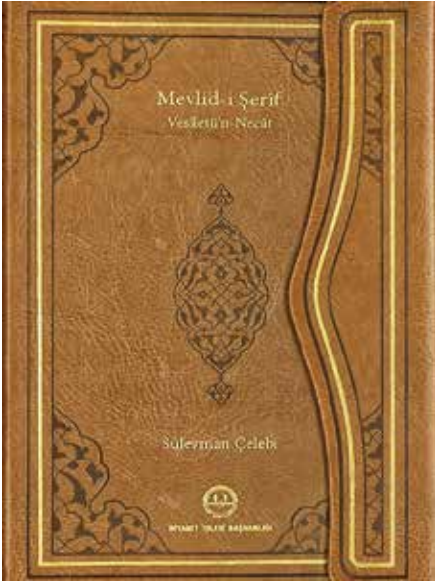
Süleyman Berk, Celi Sülüs Oklu Besmele

biridir. Her işin başında dilinden eksik olmayan ve sürekli Yarattıcı ile bağ kurduğu, Kendisinden hayır-bereket umduğu bir kavramdır. Müslümanların ibadetlerinde olduğu gibi ibadet haricinde dinen yasak olmayan sıradan işlerine de besmeleyle başlaması istenmiştir. Bir Müslümanın günlük hayatı yatağından doğrulurken besmeleyle başlar ve bütün işlerinde besmeleyle devam eder. Eve girip çıkarken, vasıtaya binerken, işbaşı yaparken, yer-içerken, yürürken ilk söz, hep besmeledir. Hatta Müslüman toplumunda yaşayan gayrimüslimlerde dahi bu ve benzeri kavramların kültürel alışkanlık olarak kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

Hayatın içine bu kadar nüfuz etmiş bir kavramın etrafında kültür oluşması kaçınılmazdır. Ve bu kültür, dil ve edebiyat başta olmak üzere sosyal hayatın bütün alanla-

rında kendini aksettirir. Din ve dine dayalı kültürün birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Dinin bizatihi özüne ait olmayan ama o özden beslenen unsurlar, dinin kültüre yansımaları olarak kabul edilir. Bu unsurlar zamana, coğrafyaya, iklime ve diğer beşeri faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebilir. Söz gelimi ibadet mekânı olarak mescit, Kur'an-ı Kerim kaynaklı bir kavram iken, tarih, coğrafya, iklim, teknoloji vb. farklılıklara göre yeryüzünde yüzlerce cami formuna hayat vermiştir. Minare ve ezanı da böyle düşünebiliriz. Başlangıçta ezanın duyulmasını sağlayan yerden biraz yüksek mevki veya yapılar, daha sonradan mimari unsurların müdahalesiyle minare olarak isimlendirilen estetik dinî birer simgeye dönüşmüştür. Ezan namaza çağrı aracıdır; ancak ezanın namaz vaktine göre şu ya da bu makamda okunması dinin bir

Bir Müslüman için besmele, hayatın en önemli kavramlarından biridir. Her işin başında dilinden eksik olmayan ve sürekli Yarattıcı ile bağ kurduğu, Kendisinden hayır-bereket umduğu bir kavramdır.

Altı asırdır halkımızın gönlüne taht kurmuş olan Süleyman Çelebi (ö. 1422) mevlid olarak tanınan Vesiletü'n-Necât isimli eserine:

*“Allah adın zikredelim evvela
Vacip oldur cümle işte her kula”*

mısraları ile başladığı muhteşem şiiri âdetâ bir “besmele” manifestosudur.

Süleyman
Çelebi
Mevlid-i Şerif
Vesiletü'n-Necât

emri değil, zaman içerisinde gelişen dinî musiki kültürüyle ilgilidir.

Konumuza dönecek olursak işe başlarken besmeleyi ihtiva eden sözcükleri doğru telaffuz edilmesi ve bunun bir alışkanlık hâline getirilmesi gerekliliği elbette ki tartışılmaz. Ancak manevi değer yüklü, doğrudan nasrlara dayalı bu lafızlardan yeni başkaca kavramlar türemiştir ki kimi dinî ıstılah hâline gelmiş, kimi atasözü ve deyimler içerisinde anlam kazanmıştır. “İnşallah”, “maşallah”, “estağfirullah”, “Fesuphânallah”, “Allahuâlem” gibi kavramların dinî nasrlara dayanması, onların kültürel birer ifade biçimleri olarak görülmesine engel değildir. Zira bu kavramların dinî referanslara aykırı olmamak kaydıyla farklı söz kalıpları içerisinde kullanılmasından kaynaklı anlam zenginleşmesine uğraması dinamik kültürün bir sonucudur. Sözgelimi Bismillah demek yerine çoğu kez besmele çekmek tabirini kullanırız. Besmele ismi için çekmek fiili münasip görülmüştür. Farsça birleşik isim olan “besmele-keş” de besmele çeken anlamındadır. Besmele çekmek mecâzî anlamda bir işe başlamak demektir. Esnaf ağzında “bismillah çekmek” siftah etmek anlamına gelir. Balıkçı terminolojisinde “vira bismillah...” şeklinde ifadesini bulmuştur. Sadece işe başlarken değil korku ve şaşkınlık

hâlinde de “bismillah” demek bir ünlem sözü olarak dilimizde yer etmiştir. “Besmelesiz” kavramı ise uğursuz ya da gayrimeşru çocuk anlamında gelen bir hakaret sözü olarak kullanılmaktadır. Günümüzde çok kullanılmasa da bismillah kavramından Farsçaya “Bismil” olarak geçen, Türk halk ağzında da “mısmıl” ya da “mismil”e dönüşen kelimeyle de besmeleyle kesilmiş, yani murdar olmayan temiz hayvan kastedilmiştir. Eski metinlerde rastlanılan “bismilgâh” veya “bismilgeh” kelimesi de hayvan kesilen yer olan mezbaha anlamına gelmektedir.¹ Bismillah yazarken sin harfinin besmeleye mahsus normalden uzun biçimde çekilerek yazılmasına bir hat terimi olarak “besmele oku” tabir edilmiştir.²

Eğitim tarihimizde mektep çağına gelen çocukların hocanın önünde ilk olarak besmele çekmesi seremonisini ifade etmek üzere “bed-i besmele” terkihi kullanılmıştır ki bu törene halk dilinde “besmele cemiyeti” veya yaygın adıyla “âmin alayı” denilmiştir.³ Edebiyat tarihimizde bütün mensur eserlerin ilk önce “besmele”, “hamdele” (Allah’a hamd) ve “salvele” (Hz. Muhammed’e salat ve selam) ile başlaması âdet haline gelmiştir. Sadece besmelenin faziletinden bahseden Besmele tefsirleri, Besmele risaleleri, Besmele şerhlerine dair yazılan eserler önemli bir literatür oluşturmaktadır. Türk edebiyatında divan ve mesnevilerin başlarında bir mısra, beyit ya da kimi

¹ İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı* “besmele” sözcüğü.

² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, “Besmele”, c. 1, s. 210.

³ bknz. Mustafa Uzun, “Besmele” (Kültür ve Edebiyat), *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 5, İstanbul 1992, s. 538-540.

zaman manzumenin tamamı besmeleye hasredilmiştir.⁴

Altı asırdır halkımızın gönlüne taht kurmuş olan Süleyman Çelebi (ö. 1422) mevlid olarak tanınan *Vesiletü'n-Necât* isimli eserine:

*“Allah adın zikredelim evvela
Vacip oldur cümle işte her kula”*

mısraları ile başladığı muhteşem şiiri âdeta bir “besmele” manifesto-sudur.

Yazımıza başlık olarak aldığımız cümle, Zâtî'nin (ö. 1546),

*“Eydelüm aşk ile bismillâhi Rahmânî'r-rahîm
Başı üzre yer ediptir ona dîvân-ı kadîm”*

matla beyti ile başlayan 41 beyitlik Tevhid Kasidesinin ilk mısramdan mülhemdir. Kasidenin tamamı, besmelenin bir nevi şerhi mahiyetindedir. Besmelenin faziletleri bir bir sayılmış; Bismillâhirrahmânirrahîm cümlesi harf harf açıklanmıştır. Zâtî bu şiirinde besmeleyi güzel bir anahtara benzetmiş; nimet kapılarını açmak isteyenlerin bu anahtarı dilden düşürmemeleri gerektiğine dikkat çekmiştir:

*Dâima düşürme dilden anı hoş
miftâhdır
Ey gönül etmek dilersen feth-i ebvâb-ı na'îm⁵*

Bu beyitte dil kelimesinin telaffuz organı manasının yanı sıra kilidin açma kapama işlevini yerine getiren küçük parçası anlamında tevriyeli kullanıldığı da göz ardı edilmemelidir. XVI. yüzyılın ünlü halk şairi Pîr Sultan Abdal da besmele için kapı-anahtar metaforunu kullanmıştır:

*Nûrdan imiş Muhammed'in yapısı
Bismillâhsız açılmıyor kapısı⁶*

Hilye sahibi Hakânî Mehmed Bey (ö. 1606), dinî edebiyatımızın en güzel besmele şiirlerinden biri olan ilk manzûmesine,

*“Besmeleyle edelim feth-i kelâm
Feth ola tâ bu mu'ammâ-yı
benâm⁷”*

mısralarıyla başlar. Sözü Allah'ın adıyla açalım, ta ki anlaşılması zor müşküller hâledilsin, demektir. 21 beyitlik bu mesnevi, dinî edebiyatımızın en güzel besmele şiirlerinden biridir.

Hülâsa etmek gerekirse besmele, her şeyden önce mefhum olarak Allah kelâmıdır. Bununla birlikte yüzyıllar boyu kültürel dokumuzun kılcallarına kadar nüfuz etmiş, kullanıldığı yere göre zengin çağrışımlara ve anlam katmanlarına sahip olmuş bir ifadedir. Her an bir yerlerde gözümüze çarpma ya da kulağımızda cınlama potansiyelini barındırmaktadır. Kâh bir çeşmenin alınlığında, kâh bir dükkânın giriş kapısında karşımıza çıkabilir. Bazen bir leylek motifi olarak yansır hat-tatın divitinden, bazen de dilnüvaz ninni olarak dökülür kadife sesli bir annenin dilinden. Sözüün özü, besmele hem dinî bir vecibe olarak dilimizde ve gönlümüzde yaşayacak hem de kültürel bir öge olarak dış dünyamıza yansımaya devam edecektir biiznillâh. Son sözü Necip Fazıl'a bırakalım:

“Besmele, yalnız Allah'a dayanılarak yapılan işin, vazifenin açış formülüdür ve mana, hikmet, güzellik, gerçeklik, tesir, tembih bakımlarından hiçbir dinde böyle bir anahtar mevcut değildir.”

⁴Türk Edebiyatında besmele ile ilgili başlıca şu eserlerden istifade edilebilir: Hamiye Duran, *Besmele Tefsiri (Şerh-i Besmele) Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî*, TDV Yayınları, Ankara 2007, s. 17-26; Müberra Gürgendereli, *Türkçe Mesnevilerde Besmele Şiirleri*, ABM Yayınları İstanbul 2010; Kemal Yavuz, “Türk Hayat ve Şiirinde Besmele”, *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, KTB Yayınları: 15, İstanbul 2013, s. 214-245.

⁵Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Divânî* (Gazeller Dışındaki Şiirler), Kültür ve Turizm Bakanlığı (e-kitap) Yayınları, Ankara 2017, s. 42.

⁶Cahit Öztelli, *Pîr Sultan Abdal Yaşamı ve Bütûn Şiirleri*, Özgür Yayın Dağıtım, 6. bs. İstanbul 1985, s. 335.

⁷Hâkânî Mehmed Bey, *Hilye-i Hâkânî* (Haz. M. Uğur Derman-İskender Pala), Albaraka Yayınları, İstanbul 2020, s. 62.

Şehri Sevmek

Bilal KEMİKLİ

Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bir şehri sevmek için mutlaka o şehirde doğup büyümeniz gerekmez. Hatta sevdalandığınız şehirde kısa bir süre yaşamanız da elzem değildir. Bizim doğup büyümediğimiz, seyahat amaçlı da olsa bir müddet yaşamadığımız, sularını içip sokaklarında dolaşamadığımız şehirleri sevmemizin saiki ne olabilir? Bu soru muvacehesinde düşündüğümde, klasik aşk mesnevilerimizde dile getirildiği haliyle, “önce kulak âşık olur” hükmünü hatırlarım. Nitekim Hüsrev, Şirin’in namını duymuş; görmeden, konuşup dinlemeden ona âşık olmuştur. Bu aşkıyla yola uzun ve çileli bir yola çıkmıştır.

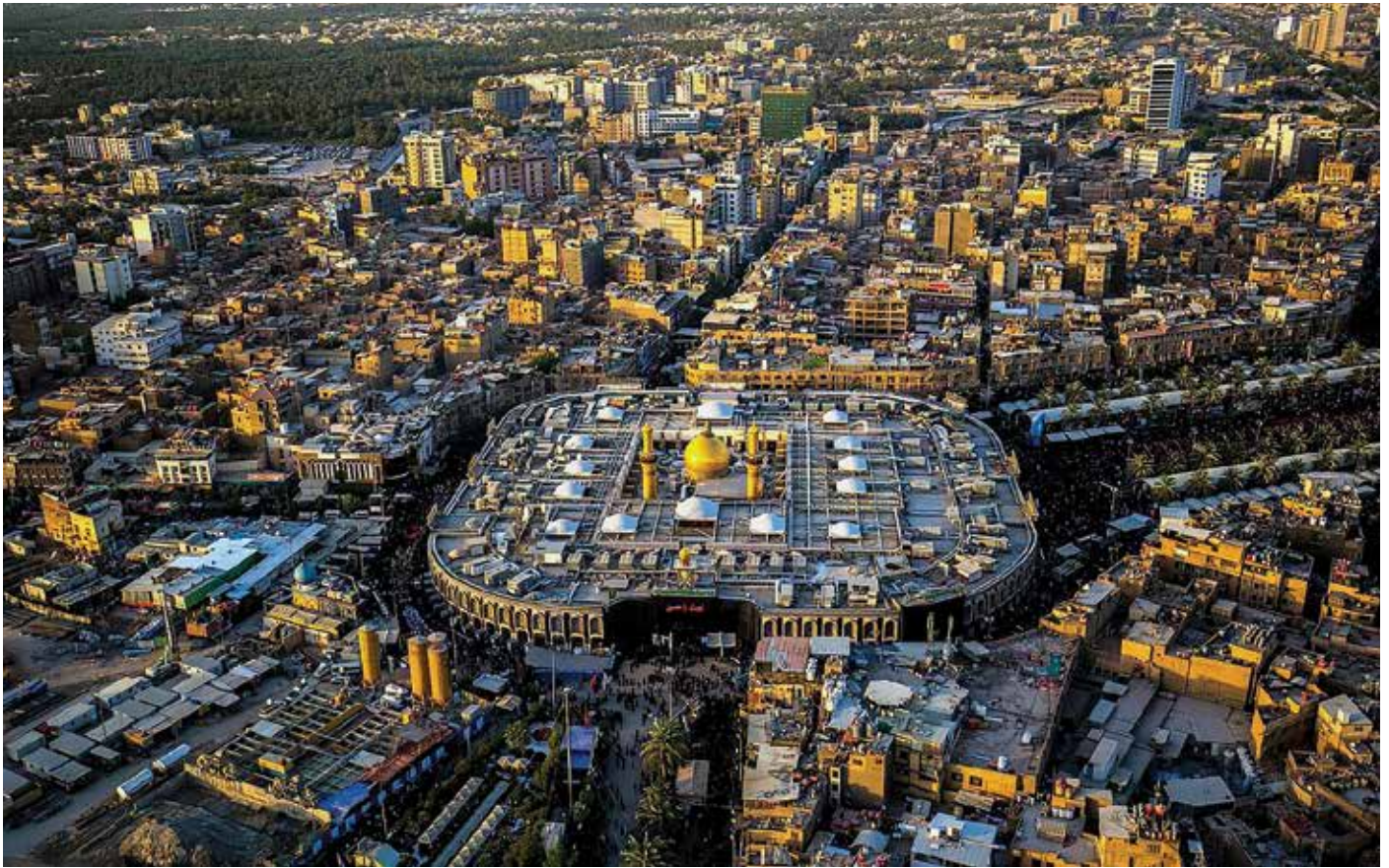
Evet, sevgi önce kulaktan başlar... Duyarız, severiz. Gidip göremediğimiz şehirler meftun olmamız da bundan kaynaklanır. Mesela bendeniz hiç göremediğim Kudüs’ü seviyorum. Sadece Kudüs’ü mü? Hayır. Sevdalısı olduğum şehirleri şuraya yazsam, bir liste yapsam, liste uzar gider... Henüz göremediğim, ama sevdalandığım şehirlerden bir kaçını zikredeyim: Öncelikle Buhara, Semerkant, Kaşgar, Kazan, Nişabur, Bağdat, Kerbela, Kahire, Kabil, Belh... Gönlüme danıştım, mesela değer verdiği Venedik, Floransa ve Viyana gibi şehirlere de ilgim var; ama oralara sevdalı değilim. Benim gönlüm mesnevilerde portresi çizilen şehirlerden yana. Beni ben yapan tarihin izini takip ederek, alperenlerin uğradıkları şehirleri, çarşısında hak ve adaletin hâkim olduğu, mektep ve medresesinde ilim tahsil edilen, tekkelerinde insan yetiştirilen, törenin hüküm sürdüğü, sözün ve sohbetin muteber olduğu şehirleri... Evet, bu şehirleri akıncı beylerinin atlarının nal seslerine kulak vererek gezmek, tanımak isterim. İmkânlar dâhilinde

→Buhara

↓Kahire

↑Kerbela

Kabil→

Rumeli'yi Dubrovnik'e değin Yahya Kemal'in rehberliğinde, hep muhayyel bir akıncının atından kopup gelen nal seslerinin izinde gezdim. Kervansaraylarda dura dura, sükûnet ve huzurla seyahat etmenin zevkine erdim. Asya'da Pirimiz Türkistan'da, Kafkasya'da Şeyh Şamil'in izinde dolaşmaya çalıştım. Afrika'da ise rehberim daima Hz. Ömer olmuştur.

Lakin sevdiğim şehirler içerisinde gidemediklerim, gittiklerimden haylice fazla. Ekonomik sebeplerden mi? Zaman fukaralığından mı? Neden gidemedim? Elbette bütün bunlar önemli sebepler fakat insan gitmeye karar verdiğinde para da zaman da kendiliğinden gelir. Mühim olan niyet etmektir. Peki, niyet etmedim mi? Niyet ettim; ne var ki, niyetim tam kemâle eren bir niyet olmadı. Neden mi bunu söylüyorum? Çünkü bir şehre varmanın evveleminde, o şehrin sizi çağırmasıyla mümkün olacağına kaniyim. Siz buna batıl inanç diyebilirsiniz. Fakat ben böyle inanıyorum: Şehir sizi çağırmadan siz o şehre gidemezsiniz... Buhara, henüz çağırmadı. Bağdat da öyle. Ama Kudüs gibi medeniyetleri buluşturan, miracın şehrine varmam için başka bir şartım daha var: Burada zalimlerin zulmü dursun... Benim bu değerlendirmem yanlış bir anlayış olabilir, bilemem. Ama huzursuz bir şehirde, gözyaşlarının dinmediğı bir muhitte keyfi maslahatları öne çıkartan bir seyahat yapamam. Bir yaraya merhem olamıyorsam, orada ne işim olabilir? Bir dost sofrasında güvenle oturup halleşemeyeceksem, kardeşlerimin lokmasını tadıp sohbetle demlenen çayının rayihasını duyamayacaksam, orada ne yapayım? Kudüs içimdeki yara. Kaşgar da öyle... Belki bir hâl olur,

bu kanaatimden vazgeçerim; bilemiyorum. Ama şunu biliyorum: Sevmek başka şey, kavuşmak başka...

Biz kavuşulamayan sevdaların çocuklarıyız. Hep sıla türküler söylememiz bundandır. Sözümüz de sazımız da hüznümüzden beslenir. Fakat şu var ki bazı şehirlerin sakinleri, yaşadıkları şehirden bigânedir. Onlar fiziken orada meskûn, lakin mânen çok uzaklardadır. Sevgilinin sokağında, ama sevgiliden uzak... Bu bir trajedir. Çıkın şu şehrin en işlek caddesine, Bursa'da yaşayıp

Şairler, haberleri ötelere ulaştırır... Onlar, yarına bırakırlar sözü. Nitekim şairler şunu bilir: Şehri sevmek, şehri unutmamaktır.

da Bursa'yı yaşamayanların gezindiğine tanık olacaksınız. Medine'de meskûn olup, bir türlü Medineli olamayanları hatırlayalım. Şehirlerin anası olan Mekke'de, Harem-i Şerif'i Zenzem Tower ile kuşatan zihniyeti nasıl Mekkeli kabul edeceğiz? Evet, onlar hukuken Mekkeli; ama ruhen... Sahi ruhen nereliler? Bu İstanbul için de geçerli bir soru. Nişantaşı'nda oturup Süleymaniye'ye yabancı olanların sıla türkülerinden hazzetmesini bek-

lemek nafiledir. Demem o ki, bir şehri sevmek, o şehirde doğup büyümele doğrudan doğruya alakalı bir duygu değildir. Şehri sevmek, şehrin kültürel tarihini, söz varlığını, töresini, mana ve mazmunu ile intikal eden mirasını müdrük olmak demektir. Sokaklarında kaybolmak, soğuk sularını içmek, ozanlarına kulak vermek, destanlarını dinlemek, şadırvanlarında abdest almak, mabetlerinde huzura durmak, sofralarında ikram edilen nimetleri tatmak... Şehri sevmek, şehri yaşamaktır.

Sevdiğimiz şehirlerin haberleri bizi etkiler. Sanki sevgiliden gelen haberler gibi... Âşıklara turnaların, meltemin yahut kudemânın ifadesiyle sabâ rüzgârının getirdiğı haberler gibi ansızın gelen haberler bizi etkiler. Bilhassa şairlerin mısralarıyla taşınan haberler. Bazen bu haberler yaralar, kanatır içimizi; tıpkı Budin'e ağıt gibi, Nizar Kabânî'nin mısraları yakalar bizi.

Budin'in içinde uzun çarşısı, Orta yerinde Sultan Ahmed Camisi, Kâbe suretine benzer yapısı, Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.

...

Bir vatan çaldınız siz

Çılgınca alkışladı dünya

Binlercesine el koydunuz evlerimizin

Sattınız çocuklarımızdan binlercesini

Simsarca alkışladı dünya

Kiliselerden yağdı çaldınız

Mesih'i çaldınız Nâsıra'daki evinden

Çılgınca alkışladı dünya

Şairler, haberleri ötelere ulaştırır... Onlar, yarına bırakırlar sözü. Nitekim şairler şunu bilir: Şehri sevmek, şehri unutmamaktır.

Cımbız

Kemal MANSUR

Rumca kökenli bir kelimedir. Kıl vb. ince şeyleri tutmak veya çekmek için kullanılan küçük maşa anlamı taşır.

Biraz da mahremiyeti çağrıştıran cımbız, detaylarda kullanılan, detaylarda saklı kusurların giderilmesinde etkili, önemli bir alettir. Bu anlamıyla cımbızın sağladığı imkân ve etki kümesi kişinin özel hayatında inkâr edilemeyecek önemde bir işleve sahiptir. Pul koleksiyoncuları cımbızdan çokça faydalanır, örneğin. Altın işlemeciliğinde de kullanıldığı bilinmektedir. Hatta pasta ustalarının ince detaylarda faydalandığı bir alet olduğunu ekleyelim.

Bedenimizin tezyin ve tecmilinde olduğu gibi gündelik yaşam içerisinde de birçok alanda kullanılabilen cımbız, cılızlığından olsa gerek hayat seyrimiz içerisinde detay olarak kalmaya mahkûm olagelmıştır. Minik cüssesiyle oluşturduğu büyük etkiye rağmen hala detay olarak algılanmasını insanların kadirbilmezliğine yoruyordur kim bilir!

Deyimlerimizde hak ettiği yeri bulabildiğine pek de şahit olamıyoruz. Yer bulabildiği kadarına bakarak da olumlanmadığını, kıymetlendirilmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz: “Cımbızla çekmek...”

Cımbızın tedai ettirdiği anlamlardan biri de gamsızlık/nemelazımcılıktır. Burada Orhan Veli Kanık'ı anmadan geçmemeli:

*“Ne atom bombası
Ne Londra Konferansı
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!”*

Hepten de karamsar bir tablo yok aslında. Kimi zaman ince, hassas, kritik çözümlerin bir kahramanı olarak görebiliyoruz onu: “Cımbızla çeker gibi...”

“Ağzından cımbızla laf almak” deyimini de unutmayalım. Deyimin ifade ettiği ketumluk hali tam da cımbızın “mahremiyetine” denk düşüyor gibi.

Nerede hangi niyetle kullanırsanız kullanın cımbız için şu ortak yargı kayıtlarda yerini almaya devam edecektir: Cımbız detayların ve detaylarda iştil edenlerin aletidir!

Detayların önemsiz olmadığını ve detaylarda gizli nice hayat kırtaran hazinelerin varlığının farkındayız. İnsan ruhunu müzeyyen kılan sanatın ana malzemelerinin hayatın detaylarında yer tuttuğunun da ayırımındayız. Tümelin anlamı, tikelin cebindedir fikrimizce.

Fakat hayatın küçük ölçekli bir haritasını önümüze serip, global siluete en azından âşinalık kesp etmeden gireceğimiz yol, bizi detaylarda defnetme potansiyeline sahiptir. İşte cımbızın sembolize ettiği anlam, bu nokta-ı nazardan hayatî önemi hâizdir.

Detaylarda iş tutmak, zamanla kişide bir karakter haline dönüşüyor. İlk bakışta zenginleştirici bir unsur olarak algılansa da uyarı kaçtığı durumlarda kişi hayatının her

alanına sirayet eden, yönlendiren bir olgu haline dönüşür. Bu menfi detaycılık bir kez kişiyi yönetmeye başladığında o bünyeden bütüncül bir yaklaşım beklenemez artık. Kişi, bütünden habersiz detaylarda iş tutmaya mahkûmdur. Üstad Necip Fazıl Kısakürek tam da bunu söylemiş: “Güneşten habersiz uçurtma uçurmuşum”

İlk kullanımının M.Ö. 3000 yılları civarında olduğu söyleniyor. Kadim Mısır’da kullanılmış ilkin. Epeydir insanın, hayatın, tarihin sırdaşlığını yapıyor yani. Çanakkale’de yapılan kazılarda bulunan ve 1500 yıllık olduğu tahmin edilen cımbız için uzmanının yorumu şöyle: “Bunun makyaj aleti olarak kullanıldığını biliyoruz. Bronzdan yapılmış ve sadece baş tarafında biraz deformasyon var. Kadınların günümüzde olduğu gibi antik dönemde de kendilerini güzelleştirmek ya da bakım yapma konusunda, erkeklere göre daha itinalı olduğunu söylemek mümkün” (Haber Türk, 02.09.2011).

Cımbızın alet olmaktan sıyrılıp anlamlar dünyasında tuttuğu yerin algı dünyamız ve hayat seyrimiz açısından ne denli önemli olduğunu pratiklerimizde yakından müşahade ediyoruz. Bazı gerçekleri, duyguları, anları, isimleri, yerleri cımbızla çekip almıyor muyuz? Birbirimizle tartışırken sağ elimizde her daim kullanıma hazır manevi/soyut cımbızlarımız durmuyor mu? Gereçelendirmek için, parmaklarımızın sığmadığı derinliklere cımbızlarımızı daldırmıyor muyuz, bitteviye?

Cımbız, -hadi hafifletelim!- hinliklerimiz, bahanelerimizin, ölçerimizin, had bildirmelerimizin altın kabızlı silahıdır bir nevi.

Varoluşsal kodlarıyla uyumlu

insan anlamına gelen Müslüman, vasatı (orta yolu, dengeyi) telkin eden vahyi vizyonu eşyayı yerli yerine koyan (hiçbir insana ya da nesneye zulmetmeyen) kişidir. Her şeyde olduğu gibi, cımbızın da bütün bir anlam kümesi ile etkin ve yapıcı kullanımı sadece bir Müslümanın elinde gerçekleşebilir.

İman, külli ile cüz’inin en mükemmel halitasıdır çünkü. Külli anlamlar, kavramlar, değerler kümesini süzen “akleden kalbin” itminan noktasında karar kılmasıdır iman. Bilinmiş, süzölmüş münkerlerin reddi (Lâ) sürecinin sonunda yekta olana (İllâ) varıştır iman. Büyük inanış haritasında dolaşıyorsunuz ve sizi büyüleyen bir cezb noktasında karar kılıyorsunuz. Yer çekimi değil, iman çekimidir bu!

Büyük inanış (Güncel dini, siyasi, felsefi vs.) haritasından haberiniz yoksa iman, ameli geliştirmeyen “taklidi” bir kalıp içerisinde sıkışıp kalır. Bu noktada iç çelişkilerinizi ve buhranlarınızı gidermek için elinizde cımbız dolanıp durursunuz, sizi mutlu kılacak detayları dermek için. Buradaki amelden kasıt, dini ritüelden daha geniş bir pratik sahasıdır.

Cımbızın bu manipülatif tarafının ayırımına varmamak insan olarak başımıza birçok iş açıyor. Kimisinin sonuçlarını hissedemiyoruz bile. Bu noktada insanın cımbızla ilişkisi “yumurta-cıvciv” ilişkisine benziyor: Kim kimi kullanıyor?

Cımbızın orantısız kullanımının sebep olduğu hastalıklardan olan detaya çakılı kalma kişiyi keskinleştirir, agresifleştirir ve radikal tavırlara yönlendirir. Dünyanın gerçeğini, cımbızının ucundaki parçanın büyüklüğü nispetinde algılayan kişinin daha fazlasını görmeye ne takati ne de tahammülü vardır. Ger-

Varoluşsal kodlarıyla uyumlu insan anlamına gelen Müslüman, vasatı (orta yolu, dengeyi) telkin eden vahyi vizyonu eşyayı yerli yerine koyan (hiçbir insana ya da nesneye zulmetmeyen) kişidir.

çeğin dairesini genişletme çabası onun için tahammül edilemez bir ihanettir.

Bunun en çarpıcı örneklerini imajlar ve emojieler vatani sosyal medyada müşahade ediyoruz. Sanal dünyada şahit olduğumuz kamplaşmalar, sataşmalar, saldırılar, algılar, zanlar tümüyle cımbızcı yaklaşımın getirdiği keskin nobranlığın neticeleri.

Allah (c.c.) tarafından vasat ümmet olarak tanımlanan/emrolunan Müslümanlar dahi bu pandemik virüsün kurbanları konumunda ne yazık ki. Ayet-i Kerîme, hastalığın teşhisini net olarak koyuvermiş: “Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler.”

Mesajların ‘gelen’ bölümü kapalı, ‘gönderi’ bölümü açık!

Cımbızın ucuna sıkışan dünyalarla beraber hayaller, beklentiler, dirençler, ufuklar da daralıyor. Bu insanlık için gerçek bir yakın tehdit işaretidir.

‘Kapak yapmak’ için cımbızla taşınan kirli malzemenin gün geçtikçe büyüyerek gelecek nesillerin ruh sağlığını tehdit eden şeytani atık dağlarına dönüştüğünü göremeyen gözler için her gün bayram...

Cımbız deyip geçmemek lazım!

Mustafa Kirenci ile Sezai Karakoç ve “Sabah Yıldızı” Üzerine

İNSİCAM

Öncelikle hayırlı olsun. Hem nitelik hem de nicelik olarak bir kişinin kotarabileceği bir şey değil ortaya koyduğunuz çalışma. Ancak bir ekibin, bir komisyonun yapabileceği işi, tek başına çıkarmışsınız. Hayran olmamak mümkün değil. Şahsım ve bütün okuyucular adına teşekkür ederim.

Her kitabın mutlaka bir hikâyesi vardır? Sabah Yıldızı'nın hikâyesini kısaca anlatabilir misiniz? Böyle bir çalışmaya niyetlendiğiniz ân ile bitirdiğiniz ân arasında neler oldu, neler değişti? Nasıl başladı, nasıl bitti?

Öncelikle ben teşekkür ederim. Kitabın hikâyesi 1997'de hazırladığım yüksek lisans teziyle başlıyor. Tezin konusu “Diriliş Akımının Ekseni: Medeniyet Perspektifi” idi. Önce “medeniyet” kavramının tarihi gelişimi içinde sosyal bilimciler, tarih filozofları tarafından yapılan tanımlamaları, ardından da Üstad Sezai Karakoç'un Diriliş görüşü ve medeniyet perspektifi ele alınıyordu. Üstad'ın eserlerini anlamaya çalıştığım bir dönemdi. Bazen ezberimdeki bir şiirin anlamının, herhangi bir olayın etkisi ya da çağrışımıyla içime doğduğu zamanlardı. Diriliş ve Sezai Karakoç bir tezin konusu olunca iş değişiyordu. Akademik nosyon içerisinde eserlerini ve düşüncesinin yapı taşı kavramlarını daha sistematik olarak görmek, kavramak, mukayeseler yapmak gerekiyordu. Kütüphaneye gidiyor, dolayısıyla eski gazete ve dergilerin de eski

ciltlerine bakıyordum. Belki tezin sonuna bir bibliyografya konabilir düşüncesiyle taramalar yaptım. Bunların bir kısmı teze girdi fakat tezden sonra da bu taramalarım devam etti. Tez şeklen bitmişti ama hayatımda, iç dünyamda başka şekilde devam ediyordu. Özellikle diğer kütüphanelerdeki güçlükler dolayısıyla Yapı Kredi Yayınları kütüphanesinde, o zamanlar Çağaloğlu'nda olan Cumhuriyet Gazetesi kütüphanesinde Üstad hakkında yazıların ya da değerlinerin bulunduğu düşündüğüm kitapları tek tek inceledim ve notlar aldım. Özellikle II. Yeni şairlerinin eserlerini orada daha kolay inceleme fırsatı oluyordu. Baktığım kitaplardan baskısı olanları da edindim. Böyle böyle meydana geldi. Kitap olması düşüncesiyle başlamadı fakat konu ve çalışmalar kendi mecrasında "Sabah Yıldızı"na doğru ilerledi. Ya-

yımlayıp yayımlamama konusunda çok tereddütler yaşadım. Yayımlama fikrini daima kendimden uzaklaştırmaya çalıştım. Örneğin 2 yıl önce Takdim yazısı hariç neredeyse tamamlanmıştı. Yayımlama yönünde karar vermeme sağlayan şeyler de oldu. Sonunda kendim için yaptığım bir çalışma okurla buluştu ve Büyüyenay'ın 380. kitabı olarak yayımlandı.

Başta ifade ettiğimize göre uzun bir geçmişi Sabah Yıldızı'nın. Geniş bir zaman diliminde bir eseri kotarmak kolay olmasa gerek. Kitabı hazırlarken zorlandınız mı?

Demin ifade ettiğim gibi kitap, zaman içerisinde kendim için aldığım notlar şeklinde başladı. Bazen bir hobi şeklinde, bazen de bir tutku gibi. Kütüphanelerde fotokopi aldığım yazıları, almadık-

"Böyle böyle meydana geldi. Kitap olması düşüncesiyle başlamadı fakat konu ve çalışmalar kendi mecrasında 'Sabah Yıldızı'na doğru ilerledi. Yayımlayıp yayımlamama konusunda çok tereddütler yaşadım. Yayımlama fikrini daima kendimden uzaklaştırmaya çalıştım."

larımın da künyelerini kâğıtlara yazıyor sonra da bilgisayara kaydediyordum. Bazen de bu notlar birikirdi. Bir zaman sonra yüzlerce notu bilgisayara geçmeye başladım. Yeni eser ve kitap bilgilerini dönem dönem bilgisayardaki dosyaya ilave ediyordum. Mesela son yıllarda internet üzerinden aranan birçok bilgiye gazete, dergi arşivlerine ulaşmak mümkün. Nerede ne yazıldığı kolaylıkla bulunabiliyor. 2015'ten önce bu büyük ölçüde mümkün değildi. Bu yüzden her ay dergilerin toplu olarak yeni sayılarının bulunduğu yerlerde dergileri inceliyor, eğer bir yazı çıkmışsa satın alıyordum. Anadolu'da çıkan dergilerin içerikleri hakkında da gazetelerin kültür sayfalarındaki tanıtım yazılarını takip ediyor, eğer bir yazı varsa onlara ulaşış ödemesi olarak istiyordum. Mesela Tokat'ta çıkan Tasfiye, Rize'de çıkan Mavi-Yeşil dergilerine bu yolla ulaştım. Bunun yanında Üstad hakkında sıkça yazılar çıkan Samsun'da yayınlanan Kertenkele dergisini Üsküdar'daki Çetin'in kitabevinden, Sivas'ta yayınlanan Aşkar dergisini de yine abone yoluyla ediniyordum. Ulaştıklarım yanında ulaşamadıklarım da oldu. Mesela Serçe dergisinde özel dosya yapıldığını çok geç öğrendim, mail yazdım, dönmediler, pandemi dolayısıyla kütüphanelere gitme durumum da olmadı. O eksik olarak kaldı. Bibliyografya süreç içerisinde satır satır ilavelerle bu hale geldi. "Sezai Karakoç ve Diriliş Hakkında Yazılanlardan Seçmeler 1957-2020" başlıklı bölüm ise yukarıda söylediğim gibi ulaştığım yazılardan da kendimce seçmeler yaparak bilgisayara zaman zaman aktardım. Bütün bunlar kendim için yaptığım şeylerdi, bilmek, bilgileri bir düzene ka-

Kitap, zaman içerisinde kendim için aldığım notlar şeklinde başladı. Bazen bir hobi şeklinde, bazen de bir tutku gibi. Kütüphanelerde fotokopi aldığım yazıları, almadıklarımın da künyelerini kâğıtlara yazıyor sonra da bilgisayara kaydediyordum

vuşturmak gibi saiklerle. Bibliyografya bu süreç içerisinde 2003'de Hece Dergisi Bir Uygurluk Tasarımı Olarak Diriliş özel sayısında yayımlandı. Yine ilavelerle 2010 yılında Kültür Bakanlığı'nın yayımlandığı Sezai Karakoç kitabında da yer aldı. Üstadın kronolojik hayatı 1988-1994 yılları arasında çıkan haftalık Diriliş dergisinde tefrika ettiği Hatıralar'ı yanında, yaptığı çalışmalar yıl yıl ele alındı. Ayrıca zikredilen yıl içinde dünyada ve ülkemizde gerçekleşen önemli olayların da kronolojik olarak düzenlenen bu hayata eşlik etmesine dikkat edildi. "Çağ ve Çağdaşları" kısmını severek hazırladım. 20. yüzyılın sanatını, edebiyatını ve kültürünü meydana getiren sanatçı, şair, yazar ve filozoflarının bir arada olduğu bir dünya kültür-sanat-düşünce atlası gibi oldu. Bu bölüm daha önce okuduklarıma hem yeniden dönmemi hem de yeni şeyler öğrenmemi sağladı. Bu bölüm genişletilerek ayrı bir kitap da olabilirdi.

Planlayıp da kitaba dâhil edemedikleriniz de vardır mutlaka. Bu bağlamda neler söylemek istersiniz?

"Sabah Yıldız" bitmiş bir çalışma değil. Formatı gereği de hiç bitmeyecek bir kitap. Özellikle "Sezai Karakoç Hakkında Yazılanlardan Seçmeler 1957-2020" başlıklı bölüm aslında kitapta yer aldığının iki katı kadardı. Kısaltıldı. Sezai Karakoç hakkında kaleme alınan her yazıdan az da olsa pasajlar yer alsın, geniş bir aydın kadrosunu ihata etsin istedim. Bu kısımda 63 yıllık bir süreçte, 1914 doğumlu Osman Turan'dan 2019 yılında Pertevniyal Lisesi'nde öğrenci olan Serhat Çetin'e kadar Üstad hakkında yazı kaleme almış kişilere yer verildi.

Fark etmediğimiz veya ulaşamadığımız yazılar mutlaka vardır. Yeni baskı yapar mı bilemem. Yaparsa bunlar ilave olabilir. Süreç içerisinde geçmişe yönelik yazılara ulaşılsa bunlar ilave edilebilir. Benim şu an için fark etmediğim ama okurların incelemeleri sonucu gelecek öneriler de olabilir. Kitap bu haliyle Üstad hakkında araştırma yapacak olanlara büyük ölçüde (tamamen demiyorum) tekmil hale gelmiş bir bibliyografya sunuyor ve gençlere onun hayatı, çağı, çağdaşları, yaptığı çalışmalar ve hakkında yazılanlara dair bilgileri ulaşılabilir hale getiriyor.

2020 sonu itibariyle Üstad Sezai Karakoç ve Diriliş düşüncesi hakkında lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) düzeyinde yapılan tez sayısı, altmış civarında. “Diriliş Akımının Ekseni: Medeniyet Perspektifi” başlıklı yüksek lisans teziniz, tespit edebildiğim kadarıyla üçüncü sırada (1997, Sakarya Üni. SBE) yer alıyor. Hacim itibarıyla, bir yüksek lisans tezini oldukça aşıyor (297 sayfa). Tezde hangi sonuçlara ulaştınız?

Evet, tez biraz da öğrenme ve öğrendiklerimi kaydetme isteğimden dolayı standart ölçülerdeki bir yüksek lisans tezinden oldukça hacimli oldu. Fazlasıyla kaynak taraması yaptım. Tezde Türkçe kaynaklarda ne kadar medeniyet tanımı ve görüşü varsa neredeyse hepsine dair bilgiler yer aldı. Örneğin batılı kaynakların çoğu medeniyeti geçmişteki örneklerinden ve ürünlerinden, tarihteki gerçekleştirmelerinden hareketle tanımlayıp analiz ediyorlar. Başka bir deyişle yaşamış ya da yaşamakta olan örneklerinden hareketle tanımlamaya

çalışıyorlar. Bunlar arasında medeniyet olgusuna olumlu yaklaşanlar olduğu gibi olumsuz yaklaşanlar da var. Onu, insanlığın yapıp etmelerine dair bir realite olarak kabul edip bunun üzerinden medeniyetler arası farkları, yönelim çeşitliliğini anlatanlar da var. Medeniyeti bir kısır döngü olarak gören Charles Fourier yanında Sorokin, onu insanlığın meydana getirdiği bir üst sistem olarak kabul etmektedir. Üstad’ın tanımındaki farklılık iki tür medeniyet tanımına yer vermesinde olduğunu düşünüyorum. İlki, tarih filozoflarının da ele aldıkları tarihsel bir gerçeklik olarak medeniyetler, Yunan, Mısır, İslam medeniyetleri... Bunlardan bazıları tarihsel rollerini yerine getirip yerini yeni bir medeniyete devretmişler ya da başka bir medeniyete eklenmişlerdir. Bazen de biri diğerinin, kendisinden önce gelenin mirasçısı olan medeniyetler. Üstad bütün bunların dışında bir de Hz. Âdem’den başlayıp bugüne gelen bir “Hakikat Medeniyeti” olduğunu söylüyor. İnsanlığın hakikati arama aşkından ve cehdinden doğan medeniyet. “Hakikat Medeniyeti” Sezai Karakoç’ta korunması, yaşaması, kaldığı yerden ilerletilmesi gereken bir medeniyettir, dolayısıyla bu medeniyeti yaşatmak özelde Müslümanlar, genelde de tüm insanlık için bir varoluş problemi, bir ideal olarak karşımıza çıkmaktadır. Peygamberler bu medeniyetin kurucuları ve geliştiricileridir. Bu yüzden Yitik Cennet eseri sadece bir peygamberler tarihi değil “hakikat medeniyeti”ni ele alan, tarihin felsefesini göstermeye çalışan, hatta kaleme alınmış bütün peygamber tarihi eserlerine bir mukaddime gibidir. Medeniyet kurucuları olan peygamberler her biri farklı

“Sabah Yıldız” bitmiş bir çalışma değil. Formatı gereği de hiç bitmeyecek bir kitap. Özellikle “Sezai Karakoç Hakkında Yazılanlardan Seçmeler 1957-2020” başlıklı bölüm aslında kitapta yer aldığının iki katı kadardı. Kısaltıldı.

Üstadı çağdaşlarından ayıran birçok şey sayılabilir ama öncelikle bir ideale sahip olduğu ve bundan asla taviz vermediğini düşünüyorum. İlk çıkışından beri korumuş, ihtimam göstermiştir. Konuları bütün insanlığı ilgilendirmekte, bu yüzden evrensel bir şair-düşünürdür.

bir misyonla yaşadıkları zamanda çağdaşlarına ve bu özellikleriyle de tüm insanlığa örnek olmuşlardır. Onlar örnekler sunarak medeniyeti ikmal etmişlerdir.

Sizce Sezai Karakoç Türk düşünce ve edebiyat hayatında nereye oturuyor? Onu, çağdaşlarından ayıran hususlar nelerdir?

Böyle bir tespiti yapabilmem zor. Bu, bir sanatçıyı, fikir adamını bütünüyle kavramak ve bu kavrayıştan bir sonuç çıkarmak anlamına gelir ki ben böyle bir durumda değilim. Benim bilgin, entelektüel

seviyem kendimce bazı sonuçlar çıkarabilir ama bu sonuçların edebiyat ve düşünce hayatında belirleyici olabilmesi için çok başka şeylere ihtiyaç var. Medeniyet tarihini ve tarihçilerini, şiir sanatını ihata edici bilgi ve feraset sahibi olmak gerekir. Örneğin Molla Cami'nin Mevlâna hakkında kabul görmüş "Peygamber değildir ama kitabı vardır" sözü Mevlâna'yı ve eserlerini, üzerine şerhler yazılacak derecede öz bir sözle tanımlasa bile bunu Molla Cami'nin söylüyor olması ayrıca önemlidir. Bu sözü söyleyebilmiş olmak önemlidir. Burada söyleyen

ile söylenilenin entelektüel kapasitesi, başka bir tabirle ilmi birbirine paraleldir. Bu yüzden çok kolayca sonuçlara ulaşanlara da şaşıyorum.

Sorunuzun ikinci kısmına gelecek olursak. Üstadı çağdaşlarından ayıran birçok şey sayılabilir ama öncelikle bir ideale sahip olduğu ve bundan asla taviz vermediğini düşünüyorum. İlkelerini ilk çıkışından beri korumuş, ihtimam göstermiştir. Konuları bütün insanlığı ilgilendirmekte, bu yüzden evrensel bir şair-düşünürdür. Dünyanın her yerinden herkes onda kendilerine hitap edecek çok şey bulabilir. Özellikle İslâm Âlemi bütünüyle ona kulak vermeli. Eserleri çevrilmeli.

Sezai Karakoç'un beslenme kaynakları nelerdir? Hangi yazarlar/kitaplar üstadın düşünce dünyasının, hayata, topluma, insana bakışının oluşmasında etkili olmuştur?

Aslında Üstadın kaynakları eserlerinde mevcut. Örneğin İnsanlığın Dirilişi eseri insana bir okuma listesi de sunar. Mesela Çağ ve İlham'da "Mevlâna'dan, Mesnevi'den çıkış noktası alan bir edebiyat... Gazzali'den, Muhyiddin-i Arabî'den yola çıkan düşünce ve ilim. Büyük mutasavvıf ve velilerden yola çıkan ruh hayatı. İşte bu diriliş olmadıkça İslâm âlemi dirilemez. İslâm âlemi dirilmedikçe de insanlık dirilemez..." demektedir. Bu cümlesinden hem kaynaklarını hem de bizim kaynaklarımızın ne olması gerektiği anlıyorum. Bir de Diriliş dergisinde çağdaş ve klasik eserlerden yayımladığı örnek metinler de engin bir kaynak envanteri sunar.

Bir soru da Sezai Karakoç'u yeni okuyacaklar için soralım.

İlk nerden, hangi kitaptan/kitaplardan başlanmalı? Nasıl bir yol izlenmeli bu konuda?

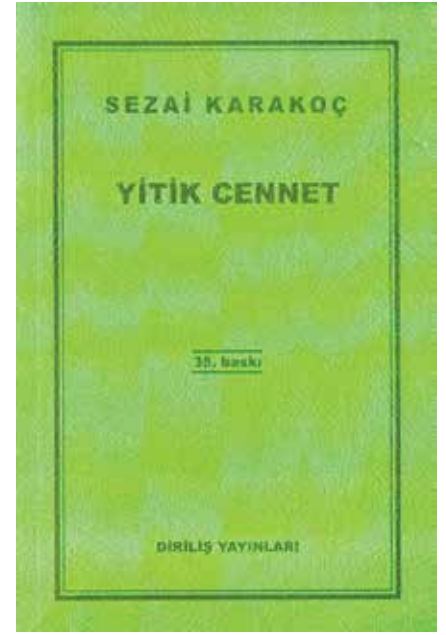
Bu sorunuzu belli bir kesinlik içerisinde cevap vermek zor. Ama kendi adıma Günlük Yazılar serisinden örneğin Sütun isimli eserinden başlanılabileceğini düşünüyorum. Çünkü orada bazen zihniyet dünyamıza ait bir kavram 1-1.5 sayfa içerisinde ele alınmaktadır. Okuduktan sonra insan söz konusu kavramın bütün anlamlarına ya da nasıl anlamamız gerektiği bilincine erebilir. Bir de kavram ve olayları anlatırken, analiz ederken Üstad'ın yürüttüğü muhakemeyi takip etmek, hem düşünmeyi hem de başka kavramlarla ilişkileri kurmayı sağlayacaktır. Bir kavramı bize anlatırken izlediği yol, o kavramın anlam alanını yazı boyunca satır satır genişleterek anlatımı izlenebilirse bu öğretici ve bilinç kazandırıcı olacaktır. Ama nesirleri ile şiirleri birlikte okunmalı, biraz ondan biraz öbüründen geçişlerle. Nesirlerinin başlıkları bile yer yer mısra gibidir: "Dikkatin Alınması", "Derilerin Dirilişi", "Hicret Mimarisini", "Sabrın Zekâtı", "Bütün Kalemelerin Döneceği Yön", "Anadolu Tebesümü" ilk anda aklıma gelenler.

İlave etmek istediğiniz bir şey var mı?

En büyük temennim Üstadın eserlerinin öncelikle Türkiye Cumhuriyetine, Ortadoğu ülkelerine nitelikli çeviriler yoluyla ulaşması.

Vakit ayırıp sorularımıza cevap verdiğiniz için teşekkür ederiz. Sabah Yıldızı'nın önümüzü, içimizi, ruhumuzu, zihnimizi aydınlatmasını, arındırmasını dileriz.

Âmin, ben teşekkür ederim.

Peygamberler bu medeniyetin kurucuları ve geliştiricileridir. Bu yüzden Yitik Cennet eseri sadece bir peygamberler tarihi değil "hakikat medeniyeti"ni ele alan, tarihin felsefesini göstermeye çalışan, hatta kaleme alınmış bütün peygamber tarihi eserlerine bir mukaddime gibidir.

Peygamber Vârisi Cihanşümul bir Âlim: Hüccetü'l-İslam Muhammed el-Gazâlî et-Tûsî

Mülayim Sadık KUL

Gazâlî kimdir ve İslam ilim geleneği ve mirası açısından ne ifade eder. Bugünün şartlarında aktüel bir değeri var mıdır?

Bu ve benzeri sorulara verilebilecek cevap bir yönüyle hem çok kolay hem de çok zordur. Zira raflarında Gazâlî ile ilgili bir kitabın olmadığı İslami duyarlılığı olan bir ev düşünülemez. O kadar ki annemin elinde Abidler Yolu ve Kalplerin Keşfi kitabı çocukluğumdan kalan tatlı bir hatıra olarak zihnimde hala tazedir. Bu yönüyle Gazâlî yazdığı kitaplarla sadece havasa değil ilimle ilgili bir birikimi olmayan insanlara da ışık tutacak ve İslam'ı zevkle okuyabilecekleri eserler bırakmıştır. Oğlum Ahmed, İslam'ın temel eserlerinden birini okumak için bana kitap sorduğunda tavsiye ettiğim yine "Abidler Yolu" olması, elbette Gazâlî hakkında akademik çalışma yapmış olmamla irtibatlandırılabilir. Hiç şüphesiz bu ölümsüz eserin, İslam'ın ibadet ve kulluk kodlarını her kesimin anlayabileceği uygun bir dille yazılmış olmasının da bunda payı olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla Gazâlî manevi gönül dünyamıza hitap etmesi açısından örnek bir âlim portresi çizmektedir. Aynı ifadeleri elbette onun ayarında olan İmam Nevevî gibi âlimler ve eserleri için de kolaylıkla söyleyebiliriz. Riyazu's-sâlihîn'i bu kadar vaz geçilmez kılan ve her okuduğunuzda sizi Kur'an ve Peygamber iklimiyle buluşturan tılsım nedir? İşte bu yönleriyle Gazâlî ve Nevevî gibi âlimler, İslam Âleminin Kur'an ve Sünnet sonrasında ilk başvuru kaynakları olma imtiyazına haklı olarak sahip olmuşlardır. Bu saydıklarımızı Gazâlî hakkında

hemen aklımıza gelebilecek kolay cevaplardır.

Zor olan kısmı ise geçen 900 yılı aşkın bir süreye rağmen belli konularda hala aşılamamış ve aşılamaz olmasıdır. Bir hocanın, Gazâlî hakkında doktora çalışması yapmak istediğimi söylediğimde tebessüm ettiren ama aynı zamanda bir hakikati ifade eden şu sözlerini hiç unutmam: “Gazâlî üzerinden yerli-yabancı niceleri doktor profesör olup eklemek yediler. Sen de ve daha niceleri yer, mübareklerin büyüklüğünün bir işareti de yazdıklarının tüketilememesi ve her dönem ilham kaynağı olmaya devam etmesi” demişti. Öyle de oldu, o zamanlar parya muamelesi gördüğümüz vatanda başladığım Gazâlî serüveni gurbette de devam etti.

Gurbette beni hem sevindiren hem de üzen bir tecrübem de Gazâlî hakkında yapılmış ciddi çalışmaların çoğunun maalesef oryantalistler tarafından yapıldığına muttali olmamdı. Fuat Sezgin Hoca'nın sitayişle bahsettiği Helmut Ritter'in -Annemarie Schimmel tarafından kaleme alınan enfes takdim yazısıyla basılmış- Almanca Kimyâ-ı Saadet tercümesi elime geçtiğinde kendi İslam mirası hazinelerine açılan bir kapının da Batı'da olduğunu görmenin hazzını ve burukluğunu birlikte yaşamıştım. Son yıllarda Türkiye'de yapılan ilmî çalışmaların kalite olarak hiç şüphesiz uluslararası standartları çoktan yakalamış olması çok sevindirici bir durum olmakla birlikte, gidilecek hayli uzun bir yolun henüz başında olduğumuz da göz ardı edilememelidir. Buna örnek verebileceğim pek çok eser ve çalışma olmakla birlikte burada misal ve takdir sadedinde İhsan Fazlı Hoca'nın el-Münkiz üzerine verdiği seminerlere işaret

etmekle yetinelim. İhsan Hoca'dan söz açılmışken yine onun bir konferansında bu bağlamda İbn-i Sina hakkında yapılan en kaliteli çalışmaların İsraili ilim adamları tarafından yapıldığını söylemesi, henüz nerde olduğumuzu tespit etme sadedinde önemli olduğunu düşünüyorum.

Gazâlî'nin büyüklüğünü gösteren en basit tecrübelerden birisi de İSAM gibi herhangi bir İslam eserleri Kütüphanesi kataloglarında Gazâlî maddesine tıkladığınızda ortaya çıkan devasa listedir. Sadece bu listeleri gözden geçirmek günlerinizi alabilir. Son yıllarda gerek İslam coğrafyalarında gerekse Batı'da yapılan çalışmalar da yine bu konuyu izah açısından önemli bir göstergedir.

Gazâlî'nin pek çok eseri maalesef henüz ciddi bir edisyon kritiği yapılarak ilim dünyasına kazandırılmamıştır. İslam düşünce atlasının

Felsefeye yaptığı itirazı felsefe düşmanlığı olarak okuyan ve bu kabulle onu suçlayanlar olduğu gibi bunun üzerinden felsefe düşmanlığı yapmaya çalışanlar da az değildir.

Bizim âcizane kanaatimiz, Gazâlî'yi vazgeçilmez kılan onun ilimle amel arasında dünyevi ikballe ahiret beklentisi arasında dengeyi kurabilmiş olmasıdır.

bu eserler günyüzüne çıkarılmadan yapılabilmesi de pek mümkün gözükmemektedir. Fuat Sezgin Hoca'nın hocası Ritter ile Süleymaniye veya Ayasofya kütüphanelerinde yalnız başlarına çalıştıkları günlerin artık çok geride kalmış olması elbette umut vericidir. Buna rağmen Fuat Hoca'nın gurbette tek başına meydana getirdiği çapta devasa çalışmaların henüz yapılamadığı da ortadadır. Biz de hala zeki çocukların İlahiyat/İslami İlimler dışındaki daha prestijli alanlara yönlendirilme sendromunun -bu bağlamdaki birçok güzel gelişmeye rağmen henüz aşılamamış olması gerçekten düşündürücüdür. Batı'da bu tür alanlarda çalışma yapan insanların eserlerine baktığımızda mutlaka bir vakıf veya dernek tarafından finanse edildiğine şahit olmanız. Asıl söylemek istediğim Gazâlî ve benzeri alimlerin ilim mirası sadece şahısların himmetiyle sağlanabilecek bir mesele olmadığıdır. Buna rağmen Fuat Sezgin örneğinde gördüğümüz gibi şahısların da azmettikleri takdirde tek başlarına yapabileceği çok güzel çalışmalar olduğu izahtan varestedir. Türkiye'nin zor şartlarında İSAM gibi bir proje gerçekleştirilebiliyorsa bugün elbette çok daha fazlası yapılabilir.

Gazâlî hangi konuda vazgeçilmez diye sorulduğunu farzedelim? Başka bir ifadeyle sorumuzu tersinden de şöyle formülize edebiliriz. Gazâlî'ye atıf yapılmadan bahsedilebilecek İslam ilim mirası ile alakalı geleneksel bir disiplin, bir ilim dalı var mıdır? Bu soruya "evet" deme imkânınız yok gibidir. Zira bugün de İlahiyatların vazgeçilmez İslami Anabilim Dalları söz konusu olduğunda aklımıza gelen Tefsir, Hadis, Fıkıh, Usul-u Fıkıh, Kelam, Tasavvuf, İslam Felsefesi, Mantık

ve Ahlak gibi alanlar da ya bizatihi o konuda bir veya birkaç eser vermiştir ya da dolaylı olarak o konuda mutlaka göz önünde bulundurulması gereken önemli bir kural vazetmiştir.

Dolayısıyla Gazâlî İslami İlimler geleneğinde önemli bir dönüm noktasını ifade eder. Kelam ilmi ele alındığında Gazâlî öncesi ve sonrası mutekaddimin ve muteahhirin dönemi olarak ikiye ayrılmıştır. "Mantık bilmeyenin ilmüne güven olmaz" sözüyle Usul-u Fıkıh ve Kelam ilmüne mantığı dâhil etmesi diğer önemli bir gelişmedir. Tasavvuf, İslam âlimleri arasında meşruiyeti tartışılan bir konu olmaktan çıkarak, Cibril Hadisiyle ifadesini bulan ihsan anlayışının karşılığı olarak yerini daha çok Gazâlî'nin katkısıyla almıştır. Bu dönemden sonra fukaha daha fazla tasavvufa yönelebilmemiş ve böylece zahir-batın tartışması belli ölçüde belli bir mutabakatla çözülmüştür. Ama bizim Gazâlî hakkında asıl bahsetmek istediğimiz konular bunlar değil, zira bu konular Türkiye'de her yönüyle ele alınmış ve hakkında sayısız ilmi araştırmalar yapılmış, herkes tarafından bilinen meselelerdir. İslam Ansiklopedisi Gazâlî maddesi başta olmak üzere onunla ilgili gerek yazılı gerekse dijital-web sayfaları bu manada yeterli bilgi aktarımı yapmaktadır.

Biz daha çok onun örnek âlim şahsiyetinden hareket ederek hem onun daha iyi tanınmasına katkıda bulunmak hem de onun örnekliğinden hareketle yeni yetişen nesle yürümesi gereken hedefin ne olduğunu hissettirmeyi amaçlıyoruz. Usulsüz vusulün olamayacağı kaidelerinden hareketle de bugün yeniden bir dirilişin meşalesi olmak gibi ülvi bir davanın sahibi olanla-

rın, hem dimağlarını hem de gönüllerini aydınlatacak yolun ne olduğu noktasında birlikte tefekkür edelim diyoruz.

Elbette Gazâlî'nin eleştirildiği ve kitaplarının yakıldığı dönemler de tarihte (maalesef) olagelmıştır. Asrımızda da ilimde geri kalmışlığın faturasını ona kesenler yok değildir. Felsefeye yaptığı itirazı felsefe düşmanlığı olarak okuyan ve bu kabulü onu suçlayanlar olduğu gibi bunun üzerinden felsefe düşmanlığı yapmaya çalışanlar da az değildir. Altı çizilmesi gereken en önemli husus onunla ilgili iddia sahiplerinin ister lehte ister aleyhte olsun bu iddialarını tam olarak Gazâlî'nin ne demek istediğini anlayarak yapmadıklarını görüyor olmamızdır. İslam ve İslami ilimlerle ilgili pek çok değerlendirmenin hala oryantalist yaklaşımların uzantısı mahiyetinde olması dikkat çekicidir.

Bizim âcizane kanaatimiz, Gazâlî'yi vazgeçilmez kılan onun ilimle amel arasında dünyevi ikballe ahiret beklentisi arasında dengeyi kurabilmiş olmasıdır. Kitaplarındaki derin tefekkür ve ilim muktesabatı sadece malumatfuruşçuluk olmayıp, aynı zamanda kendi ebedi kurtuluşunu ararken elde ettiği tecrübelerin bir bileşkesi gibidir. Onlar ilmi daha iyi bir kul olmak için talep etmişlerdi. İmam Şafi'nin bir beytinde mana olarak çok güzel ifade ettiği gibi "Biz ilmi Allah'tan başka gayeler için talep etmiştik. Allah ise ilmi sadece kendi rızasını gözetenlere müyesser kılar." A. A. Çığman Hocaefendi yurt dışına ilim tahsili için giderken bana yaptığı tavsiye işte böyle bir anlayışın sonucudur. "Evladım kuş tek kanatla uçamaz, uçabilmesi için iki kanata ihtiyacı var. Bunlardan biri ilim diğeri irfandır, ihlastır unutmama demişti." Ve

Rabbim, Hayrettin Karaman Hoca'nın da dua makamında dediği gibi "hep bir kapı kapanırken ummadığımız nice yeni kapılar nice nimetler, Nimetullah'lar" bahsetti.

Gazâlî'nin kitaplarına verdiği isimler, bu bakış açısını yansıtan en önemli belgeler hükmündedir. Dalaleten Kurtuluşa, Abidler Yolu, Kimya-ı Saadet, İhya-ı Ulumu'd-din ve diğerleri. Özellikle de yaşadığı devrin hastalığı olarak gördüğü iman-ilim-amel ve ihlas bütünlüğünü koruyamamaktan kaynaklanan eksiklikleri gidermek niyetiyle kaleme aldığı en önemli eseri İhya tam bir toplumsal yeniden diriliş projesidir. Müslümanların yaşadığı fikri ve imanı sıkıntıları kendine dert ederek Peygambere varis olmanın hakkını vermeye çalışmış ve İslam'ın hucreti lakabını bihakkın kazanmış örnek bir âlim prototipidir.

Bugün eksik olan da sahabe misali örnek insanlar değil midir? Bu liyakat ve ehliyet eksikliği bugün Müslümanların düşar olduğu en büyük musibetlerden biri değil midir? Bağdat'ta ikbalin en zirvesinde iken tasını torbasını toplayıp insanı kâmil ve tam bir kul olabilmek için dünyasından geçebilmiş İslam ilim geleneğinin en önemli örneklerinden biridir Gazâlî. Zerrinkubun iddia etiği gibi o bir medrese kaçını asla değildir. Ne medreseyi ne de orada öğretilen zahiri ilimleri küçümsediği iddiası da doğru değildir. Bağlamından koparılarak ona isnat edilen iddialarında ya yanlış anlamaya dayalı bir bilgi eksiliğinden ya da maksadını aşan aşırı bir yorum sonucu olduğu aşıkardır. Elbette Gazâlî'nin eleştirilebilecek pek çok görüşü ve iddiası olabilir, olmalıdır da. İslam ilim paradigması da aslında bu eleştirel yaklaşımı bes-

leyen ve meşru gören bir anlayıştır. Ama bu usulüne uygun ve doğru ilmî kurallar içerisinde insafla yapılmalıdır. Gazâlî bunun ölçüsünü çok güzel koymuştur. Hiçbir görüşü ve anlayışı o görüş sahipleri kadar anlamadan eleştirmedeğini bildirmektedir. Bugün maalesef Müslümanlar olarak ne iddialarımız ne de eleştirilerimiz kendi ilim geleneğimizin hassasiyetlerini temsil etmekten çok uzaktır.

Âlim olmanın sorumluluğunu hayatının her safhasında yerine getirmeye çalışmış ve bunun gereği olarak pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserler bu sorumluluk bilinci çerçevesinde ele alınmadığı takdirde yanlış sonuçlar kaçınılmaz olur. Mesela Tehafüt'ünü havasın kafa karışıklığını belli ölçüde izale etmek maksadıyla kaleme almıştır. O gün din üzerinden kafaları karıştıran, saf dimağları zehirleyen en tehlikeli ve organize hareket olan Bâtınilerin şerrinden Müslüman halkı korumak için de "Bâtınilerin Zırvaları/Saçmalıkları" anlamına gelen "Fadaihu'l-Batıniyye" adlı kitabı kaleme almış ve onların İslam'ın özünü bozmaya yönelik gayretlerini boşa çıkarmıştır. İslam'a dışardan verilen zarar içerden verilen zarara nispetle çok küçüktür. Belli bir usule ve geleneğe sahip olmayanların düştüğü fahiş hatalar ve sapkınlıklar ortadadır.

İşte bugünün en büyük vazifesi, ân'ın vâcibi de Gazâlî kalitesinde asrın problemlerine kalıcı çözümler üretebilecek âlimler yetiştirmek olmalı değil midir? Karanlığa küfretmek yerine bir mum yakma niyetiyle çıktığımız bu yolda yazdıklarımızı bereketlendirmesi ve katından gelecek rahmet ve hidayete bizi ortak etmesi, Mevlâ'dan en büyük temenni ve duamızdır.

Gazzâlî Üzerine Söyleşi

İmam Gazzâlî, Büyük Selçuklu Devleti döneminde yaptığı ilmî çalışmalar ve çağının çok daha ötesine taşıdığı ilmî müktesebatıyla bilinir. O daha çok döneminin itikâdî, hukukî ve sosyal sorunlarına çareler aramış olan büyük bir âlim olarak öne çıkar. Eserleri ve yapmış olduğu çalışmaları ile Gazzâlî'yi yalnızca İslam dünyasının değil tüm dünyanın dikkatle takip ettiği bir otoritedir. Bu sayımızda Gazzâlî'nin eğitim anlayışı ve ilim tasavvuru hakkında konuşmak istedik. Bu maksatla İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Necmettin Kızılkaya ile "Gazzâlî" üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik.

İNSİCAM

Gazzâlî'nin eğitim serüveninden kısaca bahseder misiniz?

Ebû Hâmid el-Gazzâlî, 450/1058 tarihinde İran'ın Horasan bölgesinde doğdu. Dönemin eğitim anlayışının bir uzantısı olarak Gazzâlî de ilk olarak doğduğu Tûs'ta bulunan hocalardan temel dinî bilgiler ve Kur'ân-ı Kerîm ve fıkıh eğitimi almıştır. Bu temel eğitimin ardından Hazar Denizinin güneydoğusunda bulunan Cürcân'a gitmiş ve burada bir medresede dersler almıştır. Gazzâlî'nin almış olduğu eğitimin ardından memleketi Tûs'a döndüğü ve oradan da dönemin önemli bir ilim ve kültür merkezi olan Nişabur'daki Nizâmiye Medresesi'ne gittiği bilinmektedir. Doğru İslam Dünyası'nın önemli bir entelektüel merkezi olan Nizâmiye Medresesi, Gazzâlî gibi zeki ama okumak için barınma, yeme-içme, düzenli dersler ve hocalar başta olmak üzere ciddi bir ilmi ortama ihtiyaç duyan birçok öğrenciyi kucak açan önemli bir kurumdu. Gazzâlî burada Cüveynî (ö. 478/1085) başta olmak üzere dönemin önde gelen ilim adamlarından dersler aldığı gibi görüşlerini kendilerine açıp müzakere ettiği bir ortam buldu.

Bu tür ortamlarda bulunmak ilim adamları için önemlidir. Zira ilim sadece bilgi edinmek değil; bilgi elde ettiği insanlar ile teşrik-i mesaide bulunmak, onlar ile tartışmak, bazı meseleleri müzake-

re ederek bir yandan kendi fikirlerini test etmek diğer yandan bunların daha da oturarak yerleşmesini sağlamaktır. Dolayısıyla Nizâmiye Medreseleri dönemin İslam dünyasından birçok hoca ve öğrencinin bir araya geldiği ilmi-entelektüel bir platform olmuştur. Tabii bunda bu medreselerin üzerine kurulu olduğu vakıf müessesesinin önemli bir rolü vardır. Zira bu medreseleri besleyen vakıflar sayesinde öğrencilere barınma, eğitim ve burs gibi imkânlar sunulurken, ders veren hocalara da düzenli maaş verme ve araştırma yapma olanakları sağlanıyordu. Nitekim bu medreseler ve bunların kuruluş ve devamında ortaya konan bu yaklaşım daha sonra Avrupa'da yükseköğretimin

üzerine kurulu olduğu College Sistemine ilham kaynağı olacaktır.

Nizâmiye Medreseleri Gazzâlî'nin ilmi birikimine nasıl bir katkı sağlamıştır?

Gazzâlî dil ve şer'î ilimler alanlarında almış olduğu eğitimi, Nizâmiye Medreselerinde geçirdiği süre içerisinde ilerletme imkânı buldu. Ancak onun belki de buradaki asıl şansı felsefe, kelam, mantık, cedel gibi ilimleri okuma ve bu ilimlerin temel meselelerini tartışacak bir ortam bulmasıdır. Özellikle hocası Cüveynî bu ilimlerdeki derinliği ile öne çıkmış biriydi. Ancak Nişâbur Nizâmiye Medresesindeki ortam, Gazzâlî'nin bilhassa aklî ilimlerde derinleşmesini sağladı.

Tam da bu noktada Gazzâlî'ye yöneltilen temel tenkitlerden biri, felsefeyi bitirdiği, düşünceyi dondurduğu şeklinde. Gerçekten Gazzâlî'nin eleştirileri felsefeyi bitirdi mi? Ne dersiniz bu konuda?

Genelde İslam düşüncesini, özelde Gazzâlî'yi yanlış okumanın bir sonucu olan bu yaklaşıma katılmıyorum. Gazzâlî hayatı boyunca sürekli bir sorgulama ve hakikat arayışı içerisinde olmuştur demek yanlış olmaz. Onun bu yolculuğu çalkantılı ve inişli çıkışlı olmakla beraber neticede birçok insanda görülebilecek bir entelektüel serüveni de yansıtmaktadır. Her şeyden önce almış olduğu eğitim Gazzâlî'yi hem şer'î hem de aklî ilimlerde derin bir vukûfiyet sahibi kılmıştır. Bunun izlerine her iki alanda yazmış olduğu kitaplarda rastlamak mümkündür. Onun kelim,

fıkıh, tasavvuf ve fıkıh usulü gibi disiplinlerde kaleme aldığı çalışmalar halen otorite eserler olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık Gazzâlî'nin felsefe alanındaki yetkinliği de şüphe götürmez bir hakikat olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim Makâsîdü'l-felâsife isimli eseri, çok önemli bir felsefe kitabıdır ve onun daha sonra felsefecilere yönelmiş olduğu eleştirileri içeren Tehâfütü'l-felâsife isimli yapıtının gölgesinde kalmıştır. Başka bir ifadeyle, Gazzâlî'nin felsefecilere yönelttiği eleştiriler, onun bu alandaki yetkinliğini örtmüştü ve bu eleştiriler ile anılır olmasını sağlamıştır. Halbuki Gazzâlî, felsefe alanında da yetkin bir bilgi birikimine sahipti. Nitekim onun bu alandaki yetkinliğini ortaya koyan hususlardan biri başta İbn Rüşd (ö. 595/1198) olmak üzere birçok filozofun onun eleştirilerini ciddiye

olarak kendisiyle tartışmaya girmesidir. Ayrıca onun felsefe eleştirisi matematik, mantık, fizik ve ahlak gibi ilimlerden ziyade İslâm Meşşâî felsefe geleneği ile Yeni Eflâtuncu sudûr nazariyesine yöneliktir. Dolayısıyla Gazzâlî felsefeyi bitirmeyi bırakın, felsefe alanında ciddi çalışmaların yapılmasına yol açan bir tartışmayı başlatmış olduğundan bu alana bir katkı sağlamıştır, diye düşünüyorum.

Burada bir noktanın daha altını çizmek istiyorum: Gazzâlî'yi günümüzde hâkim olan bilgi anlayışı üzerinden okumak oldukça problemlidir. Şöyle ki; günümüzde şer'î ilimler dogmatik bir alan olarak görülürken sadece felsefi ilimlerin aklî ilimler olduğu gibi bir varsayım hâkimdir. İslam düşünce tarihinde böyle bir ayırımın olduğunu düşünmüyorum. Zira Gazzâlî'nin şer'î ilimler alanında kaleme aldığı çalışmalarda bunun tam aksi bir durum söz konusudur. O, el-Müstasfâ isimli fıkıh usulü kitabında oldukça rasyonel bir yöntemle şer'î konuları incelemektedir. Nitekim onun bu yaklaşımını başka âlimlerde de görmek mümkündür. Sanırım günümüzde karıştırılan husus burasıdır.

Gazzâlî'nin muhalled eseri İhyâü Ulûmi'd-Dîn'den yola çıkarak onun ihyâcı yönü hakkında ne söyleyebilirsiniz? Onu böyle bir eser yazmasının veya yazdığı bir esere bu ismi vermesinin arka planı nedir sizce?

Gazzâlî'nin İhyâ'sı onun günümüzde öne çıkan en önemli eseridir. Bu eser, her şeyden önce yaşadığı dönemin sorunlarına duyarlı olan ve içinden geldiği olduğu ilim geleneği içerisinde bu sorunlara çözümler üreten bir ilim adamının çabalarının bir ürünüdür. Bir

yandan İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) güçlü etkisiyle yaygınlık kazanan felsefi ve kelâmî tartışmalar diğer yandan Batınîler ve onların siyasi planlarının etkileri Gazzâlî'yi şer'î ilimleri yeniden güçlü bir yere konumlandırmaya sevk etmiştir. Düşünce serüveninin son dönemlerinde kaleme aldığı bu eserle şer'î ilimleri yeniden canlandırmak, onları teorik tartışmalara boğulan ilimler olmaktan ziyade toplumun gidişatına yön veren ilimler haline yeniden döndürmek istemektedir. Bir bakıma siyasi, kültürel ve entelektüel alanda gördüğü sorunlara ve tikanıklığa adeta şer'î ilimlere sahip olmaları gereken asli vazifeleri üzerinden hareketle çözümler sunmaktadır. Ancak bu çözümler, şer'î ilimlerin sahip olması gereken ruhu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı varsayımından hareketle bir bakıma bu noktayı maneviyat ile yeniden takviye etme şeklindedir. Onun bu önemli kitabının her satırında, tasavvufî bir yaklaşımla meselelerin ele alınmasının örneklerine rastlamak mümkündür. Dolayısıyla Gazzâlî, yaşadığı dönemde şer'î ilimleri tasavvuf ruhuyla yeniden canlandırmaya çalışmaktadır.

Gazzâlî, öne pek çıkmasa da bir eğitimcidir. Nizamiye Medreseleri bir ölçüde onun eseridir. Onun eğitimciliği hangi özellikleri barındırmaktadır?

Gazzâlî ilmi bir gelenekten beslenmiş ve bu geleneğin kendisinden sonra devam etmesine de katkı sağlamıştır. Ancak günümüzde birbiriyle çelişen Gazzâlî anlayışları/yorumları vardır. Halbuki Gazzâlî ne düşünceyi dondurmuş ne de kendisinden sonra aşılmamış bir alimdir. Tam aksine Gaz-

zâlî'nin gerek eserleri gerekse eğitimci yönü İslam düşüncesindeki devamlılığın önemli bir göstergesidir. Nişâbur Nizâmiye Medresesi'nde eğitim alarak ilmi bir birikimi tevarüs etmiş ve bunu daha sonra hoca olarak atandığı Bağdat Nizâmiye Medresesi'ne taşıyarak önemli öğrenciler yetiştirmiştir. O ilmi birikimini Hâris el-Muhâsibî (ö. 243/857), Cüneyd-i Bağdâdî, Eş'arî (ö. 324/935), İbn Sînâ ve Cüveynî gibi isimlere borçluyken, Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) ve İbn Rüşd gibi isimler de aynı şekilde ilmi birikimlerini ona borçlular. Dolayısıyla birçok İslam alimi gibi o da geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi görmüştür ve ilmi geleneğin devamlılığını sağlamıştır.

İhyâ'nın farklı bölümlerinde ortaya koyduğu görüşler onun eğitimciliği ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bunlar üzerinde durmak buradaki konuşmamızı aşar, ancak birkaç noktaya değinmek uygun olur. Gazzâlî'nin eğitim anlayışı, insanın ruh-beden bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira insan nasıl biyolojik olarak bazı ihtiyaçlara ve isteklere sahipse manevi ihtiyaç ve isteklere de sahip bir varlıktır. Dolayısıyla insanın bu iki yönü de ihmal edilmemeli; aksi takdirde verilen bilgi eksik kalır. İslam düşünürlerinin varlık tasavvurunu yansıtan bu yaklaşım daha önce de ifade ettiğim gibi bir devamlılığı/geleneği yansıtmaktadır. Nitekim kendisinden önceki eğitim kurumları ve daha sonra kurulan medreseler bu yaklaşımı esas alan bir eğitim felsefesine sahiplerdi.

Kıymetli Hocamıza bu güzel söylesi için bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ediyoruz. Sağ olun.

Gazzâlî'nin eğitim anlayışı, insanın ruh-beden bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira insan nasıl biyolojik olarak bazı ihtiyaçlara ve isteklere sahipse manevi ihtiyaç ve isteklere de sahip bir varlıktır. Dolayısıyla insanın bu iki yönü de ihmal edilmemeli; aksi takdirde verilen bilgi eksik kalır.

Çağları Aşan Muhalled Bir Eser: **İhyâ**

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ,
İslami İlimler Fakültesi

Yazarıyla özdeşleşen, hatta yazarının önüne geçen eserler vardır. Sâdi-yi Şîrâzî'nin *Bostân* ve *Gülistân*'ı, İmam Birgivî'nin *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye*'si, Şeyh Gâlib'in *Hüsn-ü Aşk*'ı gibi. Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) *İhyâü Ulûmiddîn*'i de, bu eserlerdendir, hatta en önde gelenlerdendir. Gazzâlî'nin son dönem eserlerinden biri olan kitap, İslam dünyasının ve buna bağlı olarak İslami ilimlerin içinde bulunduğu duruma bir tepki olarak tecdid, ıslah ve ihya gayesiyle yazılmıştır. Yazarının samimiyeti, ihlâsı ve hasbiliği bu kitabı mezhepler, meşrepler üstü bir konuma ve yere getirmiştir. Aynı şey İmam Nevevî'nin *Riyâzüssâlihîn*'i için de çok rahat bir şekilde söylenebilir.

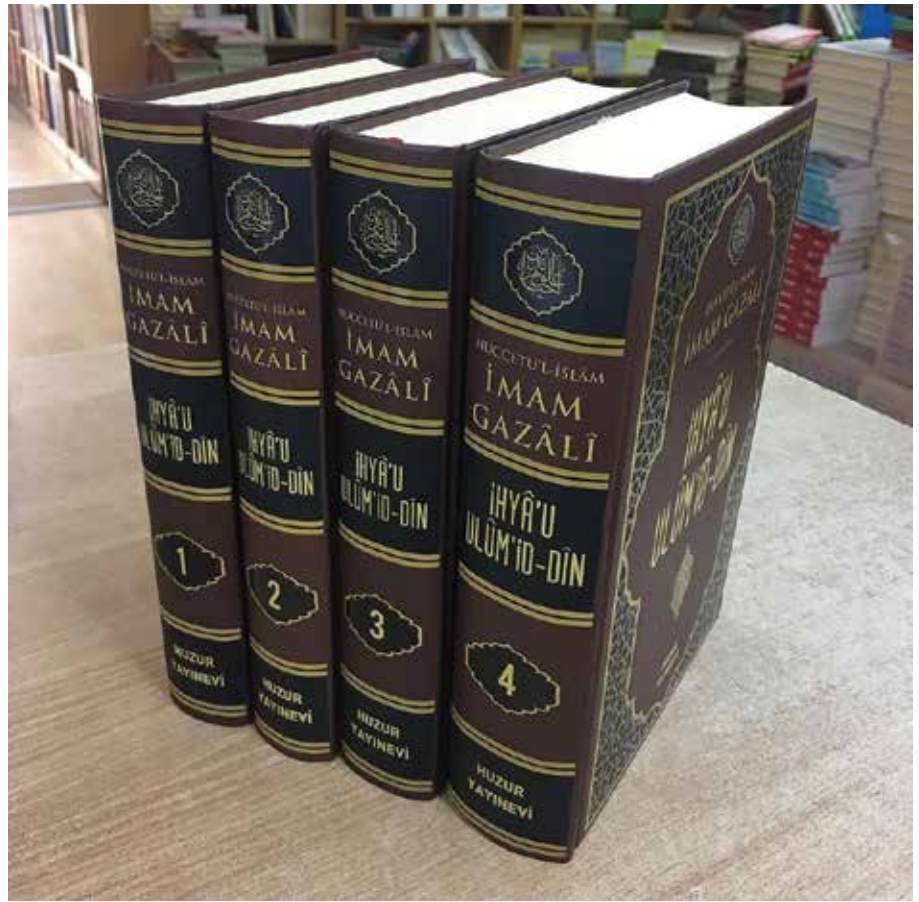
Gazzâlî kitabı yazış gerekçesini önsözünde açıklamaktadır. Âlimlerin ilimden uzaklaşmaları, dünyevî konulara dalmaları, ahireti önemsememeleri gibi sebepler, onu bu kitabı yazmaya sevk etmiştir. Amacını da şöyle belirtmiştir: “Dînî ilimleri yaşatmak, ilk imâmların yollarını açıklamak, İslâm büyükleri ve Peygamberimiz katında faydalı olan ilimleri anlatmak için bu kitâbı yazmayı mühim bir vazife bildim.”¹ *İhyâ*'nın ilk konusunun ilim olması, kendisinin bu konuda ne kadar ciddi olduğunun göstergesi olarak görülmelidir. Kitap altı yılda yazılmıştır (h. 489-495). *İhyâ*'nın

bu gerekçe ve amaçlarla yazılmış olması, Gazzâlî'nin *Hucetülislâm* ve *Müceddid* olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Yaptıkları ve günümüze olan etkisi dikkate alındığında, onun gerçekten "dinî bir müceddid" olduğu gönül rahatlığıyla söylenebileceği belirtilmiştir.²

İhyâ, dört ciltten/bölümden meydana gelmektedir. Her bir bölümün altında da onar ayrı konu bulunmaktadır. İlk Bölüm *İbâdât* (İbadetler), İkinci Bölüm *Âdât* (Toplumsal konular; aile, devlet, toplum, iktisat vb.), Üçüncü Bölüm *Mühlikât* (İnsanı helake götüren davranışlar), Dördüncü Bölüm *Münciyât*'tır (İnsanı kurtuluşa götüren davranışlar). Yazar konuları anlatırken sırasıyla ayetlere, hadislere, sahabî ve onlardan sonra gelen büyük zevatın sözlerine yer vermiştir.

Gazzâlî'nin *İhyâ*'da ele aldığı konular, ilk kez onun tarafından ele alınmamıştır. Ona gelinceye kadar ibadet, kelâm, ahlâk, tasavvuf gibi eserin muhtevasını oluşturan konularda muhtemelen yüzlerce âlim eser yazmıştır. Onu, belki diğerlerinden ayıran nokta, bu konuları bir kitapta toplaması, sistematüğının sağlam olması ve sahip olduğu vukûf ve dirayettir. Onun söz konusu kitabı yazıncaya kadar elde ettiği felsefe, mantık, metodoloji birikimi de dikkate alınmalıdır. Eserin ilk cildi/bölümü olan *İbâdât*'ta meselelere bilindik fikhî bilgilerin yanında *kalbin amelleri* adını verdiği kalbî/manevî açıdan da değinmesi onu oldukça özgün bir yere oturtmaktadır.

Konuyu daha iyi anlamak için kitabını anlatırken söylediklerine de bakalım. *İhyâ*'nın mukaddimesinde, kendi kitabının aynı konuları anlatan diğer kitaplardan farkını beş maddede açıklar: Başka eserlerde

kapalı bırakılan yerlerin açıklanmış olması, oralandaki kısa konuların genişletilmesi; Karmaşık mevzuların düzenlenmesi; Uzatılan konuların kısaltılması; Tekrarların atılması ve yazılanların düzene konulması; Anlaşılması güç olduğu için diğer kitaplarda yer almayan ince meseleler çözümler getirmesi.³

ŞÖHRETİ YAYGIN BİR ESER

İhyâ popüler bir kitaptır ama popüler bir kitap değildir. Paradoks gibi görünen bu cümleyi açalım. Özellikle ülkemizde hemen hemen her evde, her kütüphanede bulunan, okuyanı da çok olan bir eserdir. Ancak bunun böyle olması, muhtevasının hafif, yüzeysel olduğunu göstermez. Gazzâlî'nin bu kitabı, diğer birçok kitabı gibi bir rehber eşliğinde, gözetiminde okunması gereken kült bir eserdir. Yazarın

“Dinî ilimleri yaşatmak, ilk imâmların yollarını açıklamak, İslâm büyükleri ve Peygamberimiz katında faydalı olan ilimleri anlatmak için bu kitâbı yazmayı mühim bir vazife bildim.”¹

¹ İmam Gazâlî, *İhyâ 'Ulûmi'd-Dîn*, (Çev.: Ahmet Serdaroğlu), tsz. Yrs. Bedir Yayınevi, I, 3-4.

² Celal Kırca, "Dini İlimleri İhya Hareketi İçinde Gazâlî'nin Yeri", *Ebû Hâmid Muhammed el-Gazâlî (1058-1111)*, 14 Mart 1988, Kayseri 1988, s. 32.

³ Gazzâlî, *İhyâ*, I, 6-7.

ele aldığı konuları, özellikle kelâm-la ilgili olanları anlamak için belli bir birikim, bilgi ve kavrayış sahibi olmayı gerektirmektedir. Sıradan bir eğitim alan, sistematik öğrenme sürecinden geçmeyenlerin bazı konuları anlamaması, hatta yanlış anlaması muhtemel ve mümkündür.

KAYNAKLARI

Bir eser, yazarı ne kadar bilgili, birikimli, derinlikli olursa olsun, mutlaka dayanacağı, besleneceği kaynaklara ihtiyaç duyar. Bu, bırakın bir kusur ve eksiklik olmayı, onu daha anlamlı, daha verimli, daha yararlanılabilir hale getiren bir durumdur. Yazar, otobiyografisi olan *el-Münkiz mine'd-Dalâl*'de Ebû Tâlib Mekki'nin *Kûtu'l-Kulûb*'unu, Hâris Muhâsibî'nin kitaplarını, Ebû Yezîd Bistâmî, Cüneyd, Şiblî ve diğer şeyhlerin sözlerini okumaya başladığını ifade etmektedir.⁴ Onun bu sözlerinden yola çıkan bir araştırmacı, şeriat ile tarikat arasındaki köprüyü tesis etmeye gayret eden, müridin el kitabı durumunda olan *Kûtu'l-Kulûb*'un, Gazzâlî'nin *İhyâ'yı* kaleme alırken yararlandığı kaynaklardan biri olduğu sonucuna varmaktadır.⁵ Hatta Ebû Tâlib'in bu eserinin, muhteva ve tasnif olarak da *İhyâ'yı* etkilediği söylenmiştir. Abdülkerîm Kuşeyrî'nin *Risâle*'si de yararlandığı mühim eserlerden biridir.

İHYÂ ELEŞTİRİLERİ

İçerik, yöntem ve amaç olarak farklılıklar barındıran İhyâ, yazıldığı andan itibaren dikkatleri üzerine çekmiş, daha yazarı hayattayken eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta Gazzâlî bu yüzden, yapılan tenkitlere cevap ve izah sadedinde *el-İmlâ an İşkâlâtî'l-İhyâ*⁶ adlı eserini

kaleme alma ihtiyacı hissetmiştir.

İhyâ'ya eleştiri yöneltenler içinde Hanbelî fakihler önemli bir yer tutmaktadır. Turtûşî (ö. 520/1126), Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) (Gazzâlî'nin talebesidir ve İhyâ'yı kendisinden bizzat okumuştur.) ve Kâdî İyâz (ö. 544/1149) gibi çağdaşı olan âlimler, bu konudaki ilk isimlerdir. Bu eleştiri kimi zaman o kadar çığırından çıkmıştır ki kitabın yakılmasına fetva verilmiş, Endülü's'e sokulmasına yasak getirilmiştir. Otuz yedi yıl hüküm süren Murâbit hükümdarı Ali b. Yûsuf b. Tâşfîn (ö. 537/1143) büyük ölçüde Mâlikî fakihlerinin tesiri altında kalmış, bu dönemde onların etkisiyle kelâm ve felsefe yasaklanmış, Gazzâlî'nin *İhyâü Ulûmiddîn*'i başta olmak üzere bazı kitaplar yakılmıştır.⁷

İhyâ'ya yöneltilen temel eleştirilerden biri, belki de ilki, içerdiği hadislerden bazılarının zayıf, hatta mevzu haberler olmasıdır.⁸ Bu husus eskiden de ulemanın dikkatini çekmiştir. Bu bağlamda Zeynüddin İrâkî (ö. 8 Şâban 806/20 Şubat 1404), *İhbârü'l-Ahyâ' bi-Ahbârî'l-İhyâ* (birincisi ve en geniş olan), *el-Keşfü'l-Mübîn an Tahrîci İhyâ'i Ulûmi'd-Dîn* (ikincisi ve orta hacimde olan) ve *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr fî Tahrîci mâ fi'l-İhyâi mine'l-Ahbâr* (en küçüğü ve günümüze ulaşmış olan) üç eser yazmıştır. *İhyâ*'ya hadis açısından yöneltilen eleştiriler, çok tutarlı ve anlamlı değildir. Çünkü Gazzâlî, eserini yazmaya niyetlendiğinde bir hadis kitabı yazmak için yola çıkmamıştır. Az önce de ifade ettiğimiz gibi onun amacı, İslamî ilimlere yeni bir ruh kazandırmaktı. Müslümanları, içinde buldukları ilmî, fikrî kirlenmişlikten temizlemek, durgunluktan hare-

kete geçirmektir. Onun hadis ilminde zayıf olması, bu konuda getirilen uygun bir delil değildir. Evet, o İslamî ilimler içinde hadisle neredeyse hiç ilgilenmemiştir. Onun eserlerinin tasnifi yapılırken Hadis başlığı bile yoktur. Örneğin Bekir Karlığa, onun eserlerini Fıkıh, Metodoloji-Mantık, Kelâm, Felsefe ve Tasavvuf-Ahlâk olmak üzere beş kategoriye ayırmıştır.⁹ Ama fıkıh ve tasavvuf-ahlâk eserleri, hadisler olmaksızın kesinlikle vücuda getirilemez. Dolayısıyla hadis ilmiyle ilgili doğrudan bir telifte bulunmaması, onun hadis ilminden, usûl-i hadisten bîhaber olduğu anlamına asla gelmez. Böyle bir hüküm, ona yapılan büyük bir haksızlık olur.

TERCÜME, ŞERH VE İHTİSARLARI

Tercümeleri

Mezkûr kitap çeşitli dillere tercüme edilmiştir. Farsça, Türkçe, Urduca ve İngilizce, bu dillerden

⁴ Gazali, *el-Munkizu mim-ad-Dalâl* (Çev.: Hilmi Güngör), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 1990, syf. 55-56.

⁵ Saklan, Bilal, "*İhyau Ulûmi'd-Dîn'in Temel Kaynaklarından "Kûtu'l-Kulûb"*", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2001, cilt: II, sayı: 5, s. 57.

⁶ Bu eser, el-İntisâr limâ (vekaa) fi'l-İhyâ mine'l-Esrâr adıyla da bilinmektedir.

⁷ Emine Nureşan Dinç, "*Murâbitlar Devleti Hükümdarı Ali b. Yûsuf b. Tâşfîn Zamanında Devrin Nüfuzlu Fakihlerinin Fetvası ile İhyâü 'Ulûmi'd-Dîn'in Yakılması*", *Turkish Studies*, 2018, cilt: XIII, sayı: 2, s. 361 vd.

⁸ Bu bağlamda şu çalışmalara bakılabilir: Kadir Paksoy, *İmâm Gazzâlî'nin Hadisçilik Yönü ve İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn'deki Hadislerin Tahlili*, Harran Üni. Sosyal Bilimler Ens. Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 1995, syf. 30 vd.; Şükrü Işık, *Gazzâlî'nin İhyâü Ulûmi'd-Dîn Adlı Eserinin "Kitâbu'l-İlim" Kısmında Geçen Hadislerin Tahrîci ve Değerlendirilmesi*, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Ens. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010, syf. 27 vd. 30.

⁹ Bekir Karlığa, "*Gazzâlî, Eserleri*", *DİA*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzali#5-eserleri> (erişim tarihi: 21 Şubat 2021)

bazılarıdır. İlk Farsça tercüme 620 (1223) yılında, Müeyyedüddin Muhammed el-Hârizmî tarafından yapılmıştır. Türkçe tercümelere bakacak olursak ilk olarak Mehmed b. Bilal'in (ö. 1560'dan sonra) *Tercüme-i Rub'u'l-Âdât min İhyâ* adıyla İhyâ'nın ikinci bölümünü çevirdiğini görmekteyiz. Daha sonraki yıllarda yapılan şu çalışmaları da hatırlayalım: Bostanzade Mehmed Efendi (ö. 1598), *Yenâbi'u'l-Yakîn fî İhyâ'i Ulûmiddîn*; Ağazâde el-Mardinî (ö. 1879'dan sonra), *Tercüme-i İhyâu Ulûmiddîn*; Tekâüdzâde İsmâil Hakkı (ö. 1887'den sonra), *Tercüme-i Münakkaha*.¹⁰

İhyâ tercümelemleri Cumhuriyet sonrasında da devam etmiştir. Bu dönemde ilk tercümenin oldukça geç bir vakitte yapıldığını görmekteyiz. Bu, Ahmet Serdaroğlu'nun çevirisidir (*İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Bedir Yayınları, 1975). Yetmişli yılların sonuna doğru ikinci bir çeviri ile karşılaşmaktayız (Ali Arslan, *İhyâ-u Ulûmid-Dîn*, İstanbul: Arslan Yayınları, 1977). Onu izleyen diğer bir tercüme de Mehmed A. Müftüoğlu imzalıdır (*İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn* Çelik Yayınevi). Son yıllarda iki tercüme daha yapılmıştır. Bunları öncekilerden ayıran husus, her iki mütercim in de akademisyen olmasıdır (Dilaver Selvi, *İhyâü Ulûmi'd Din*, Semerkand Yayınları Eylül 2019; Mustafa Çağrı, *İhyâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Ankara 2020).

Batı dillerinde daha çok bölüm/konu bazlı tercümelemler yapılmıştır. İngilizce çevirilere örnek olarak Mohammad Mahdi al-Sharif'in *Revival of the Religions Sciences* kitabını verebiliriz.

Şerhi

Eserin muhtasarları yapıldığı gibi şerhi de yapılmıştır. Bu alanda bi-

linen tek eser, Zebîdî tarafından yapılan *İthâfû's-Sâdeti'l-Müttakîn bi-Şerhi Esrâri İhyâi Ulûmiddîn* isimli şerhtir. Şârih, eserini on bir yılda tamamlamıştır.

Muhtasarları

İlim tarihimizde tefsir, hadis, fıkıh, kelâm gibi çeşitli ilim dallarına ait hacimli birçok eser ihtisar edilmiş, kısaltılmıştır. Böylelikle eserler daha öz hale getirilmiş, tekrararlardan arındırılmıştır. Üzerinde durduğumuz İhyâ da muhtasarı yapılan kitaplardandır. Eseri ilk defa yazarın kardeşi Ahmed el-Gazzâlî tarafından *Lübâbü İhyâi Ulûmiddîn* adıyla ihtisar edilmiştir. Sonraki yıllarda bu ihtisar işi devam etmiştir. Bunlar içinde en güzel ihtisarın, Ac-lûnî'nin *İhyâü'l-İhyâ* ismini verdiği muhtasar olduğu söylenmektedir. Son zamanlarda da Suriyeli bir âlim olan Cemâleddin Kâsımî (ö. 23 Cemâziyelevvel 1332-19 Nisan 1914) tarafından *Mevizatü'l-Müminîn min İhyâi Ulûmiddîn* (Kahire 1331) adıyla ihtisar edilmiştir. Bu muhtasar, *Zübdetü'l-İhyâ* adıyla Ali Özek tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1973).

"Hz. Muhammed'den sonra ikinci en büyük kişi olan Gazzâlî'nin Kur'an'dan sonra -üstelik anlamı herkes tarafından bilinerek- en çok okunan ikinci kitap" olarak nitelendirilen¹¹ *İhyâü Ulûmiddîn*, dün olduğu gibi bugün de etkisini devam ettirmektedir, gelecekte de devam ettirecektir. Lehinde konuşanlar olduğu gibi aleyhinde de konuşanlar olacaktır. Gazzâlî'nin olgunluk döneminin en önemli eseri olan *İhyâ*, dinî, fikrî ve kültürel hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru olmayı, bir biçimde sürdürecektir. Yazarı Gazzâlî'ye rahmet ve mağfiret niyaz ederim.

Gazzâlî'nin bu kitabı, diğer birçok kitabı gibi bir rehber eşliğinde, gözetiminde okunması gereken kült bir eserdir. Yazarın ele aldığı konuları, özellikle kelâm ile ilgili olanları anlamak için belli bir birikim, bilgi ve kavrayış sahibi olmayı gerektirmektedir.

¹⁰ Bkz.: Mustafa Çağrı, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, DİA, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihyau-ulumid-din> (erişim tarihi: 21 Şubat 2021)

¹¹ İlhami Güler, *"Gazzâlî'nin İhyâ'da Ortaya Koyduğu İdeal Dindarlık Teorisinde Dünyanın ve Servetin Yeri"*, *Dindarlık Olgusu* (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri), 25-26 Aralık 2004, İstanbul 2006, s. 69.

İmam Gazzâlî'den Gençlere Öğütler

Sinan ÖZYURT

İmam Gazzâlî “Hüccetü'l-İslam” lakaplı bir allame, özellikle kelâm ve fıkıh ilimlerinde otorite sayılan bir İslam düşünürü ve büyük bir sûfidir. Ardında birçok eser bırakmış ve talebeler yetiştirmiştir. Etkisi yaşadığı dönem ve coğrafyayla sınırlı kalmamıştır. O, eserleri ve düşünceleriyle dünya çapında yüzlerce yıldır hem ilim çevrelerini hem de geniş halk kitlelerini etkilemeye devam etmiştir. Büyüklerimizden “İhya'sız kütüphane, eksik bir kütüphanedir,” sözünü çokça işitmişizdir.

İmam Gazzâlî'nin eserleri içerisinde hacim olarak küçük fakat içerik olarak oldukça etkili olan ve bir talebesinin sorduğu sorulara cevap olarak kaleme aldığı “Eyyühe'l-Veled”¹ yani “Ey Oğul” isimli risalesini okuyarak bugünkü gençlere ve bize neler söylediğini maddeler halinde özetlemeye çalıştım. Haydi, Gazzâlî'nin bu önemli nasihatlerine kulak verelim:

1. Meşguliyetin ne ise sen osun. Allah katında değerinin ne olduğunu öğrenmek istiyorsan meşgul olduğun şeye bak.

¹ Bu yazı hazırlanırken risalenin Arapça orijinali yanında şu iki tercümeden de istifade edilmiştir: İmam Gazzâlî, *Ey Oğul*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2017; Gazzâlî, *Hakikat Çağrısı içinde Ey Oğul*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020.

2. İnsan cennete Allah'ın rahmeti ve keremi ile girer, ibadet ve kullukla buna uygun hale geldikten sonra. Çünkü çalışmayan ücrete hak kazanamaz. Hz. Ali buyurmuştur ki:

“Her kim çabalamadan ulaşacağını zannederse o boş bir umut sahibidir. Her kim de çabalamakla ulaşacağını sanırsa, o da kendini müstağni gören biridir.” Hasan Basrî de bu konuda şöyle buyurur: *“Amel etmeden cennet istemek günahlardan bir günahdır. Hakikate ermiş olmanın göstergesi yapılan hayırlı işleri ve onların karşılığının düşünmeyi terk etmektir, aksine ameli terk etmek değil.”*

3. Dünyalık ve makam için uykusuz kalıp da ilim öğrendiyse yazık

sana. Eğer bunu peygamberin getirdiği dini yaşatmak, ahlakını güzelleştirmek ve kötülüğü emreden nefsini dizginlemek için yaptıysan ne mutlu sana.

4. Nasıl yaşarsan yaşa bir gün öleceksin. Kimi seversen sev, bir gün ayrılacaksın. Neyi yaparsan yap, onun karşılığını göreceksin. Önemli olan insanlar nazarında nasıl göründüğün değil, Allah katında nasıl olduğundur. Her yanını Allah'ın nimetleri kuşatmışken onu değil de başkalarını razı etmek için çalışmak akıl kârı mıdır?

5. Amelsiz ilim, ilimsiz de amel olmaz. Günahlardan uzaklaştırmayan ve ibadete sevk etmeyen ilim, cehennem ateşinden de korumaz.

Amelsiz ilim, ilimsiz de amel olmaz. Günahlardan uzaklaştırmayan ve ibadete sevk etmeyen ilim, cehennem ateşinden de korumaz.

6. Geceyi ihya edenin gündüzü de ihya olur. Gece namazı ve istiğfar Allah'ın hoşnutluğunu kazandırır. Bunlar hem şükür hem de zikirdir. Geceyi namazla, seheri istiğfarla ihya eden kalbini diriltmiş olur.

7. İlmin özü Allah'a itaatin ve ibadetin ne olduğunu bilmektir. O'na itaat ve ibadet hem sözde hem de eylemde onun emir ve yasaklarına uymakla olur. Boş konuşmak, gaflet ve şehvet kalbi öldürür, nefsi azdırır. Nefsinin arzularıyla mücadele etmeyen kalbini diriltemez.

8. Allah yolundaki kimse şu dört şeyi elde etmelidir. Bunlar; sahih bir inanç, samimi bir tövbe, kul hakkından sakınmak ve gerektiği kadar ilim öğrenmektir.

9. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Dünyada kalacağın kadar onun için çalış. Ahirette kalacağın kadar da orası için çalış. Kendisine olan ihtiyacın kadar Allah'a ibadet et. Cehennem ateşine dayanabileceğin kadar günah işle."* Bu hadis ile amel edersen çok ilme ihtiyacın kalmaz.

10. Şakîk el-Belhî talebesi Hâtim Esam'a, otuz yılda kendisinden ne öğrendiğini sorduğunda Hâtim sekiz şey öğrendiğini ve bu ilimle kurtuluşa ermeyi umduğunu söyler. Bunlardan birincisi, salih ameller dışındaki bütün dost ve sevgililerin en fazla kabre kadar insanın yanında olduğu hakikatidir. İkincisi, *"Kim Rabbinin huzurunda durmaktan korkup da nefsinin kötü heveslerden alıkoymuşsa, onun barınacağı yer Cennettir."* (Nâziat: 79/40-41.) ayetini rehber edinip nefsin arzularıyla mücadele etmek ve onu Allah'a boyun eğdirmektir. Üçüncüsü, *"Elimizdeki tükenir; Allah katındaki ise kalıcıdır. Sabredenlere, ödülleri ni, yaptıklarının daha güzeliyle vereceğiz."* (Nahl: 16/96.) ayeti gereği dünyada elde edilenleri Allah katında bir hazineye çevirmek için O'nun yolunda harcamaktır. Dördüncüsü, *"... Allah katında en değerli olanınız, en ziyade takva sahibi olanınızdır..."* (Hucûrât: 49/13.) ayetinde bildirildiği üzere üstünlüğün soyda, sopta, malda, evlatla değil takvada olduğuna inanmaktır. Beşincisi, *"... Dünya hayatında onların geçimliklerini Biz bölüştür-*

dük..." (Zuhruf: 43/32.) ayetinde ifade edilen Allah'ın taksimine razı olmak ve kimseye haset etmemektir. Altıncısı, *"Şeytan size düşmandır; siz de onu düşman belleyin..."* (Fâtır: 35/6.) ayetinin gereği olarak en büyük düşmanın şeytan olduğunu bilmektir. Yedincisi, *"Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızık Allah'a ait olmasın..."* (Hûd: 11/6.) ayetinde buyrulduğu üzere Allah'ın rızka kefil olduğuna inanmaktır. Sekizincisi, *"... Allah'a tevekkül edene O yeter. Allah buyruğunu mutlaka gerçekleştirir. Her şey için Allah bir ölçü belirlemiştir."* (Talâk: 65/3.) ayeti doğrultusunda Allah'a tevekkül etmektir. Şakîk talebesini takdir etmiş ve Allah'ın gönderdiği dört kitabın bu sekiz konu etrafında döndüğünü belirtmiş ve bunlarla amel edenin dört kitabın hepsiyle amel etmiş olacağını söylemiştir.

11. Manevi terbiye için Resulullah'ın varisi olan bir müridin eğitiminden geçmeye ihtiyaç vardır. Mürid, güzel ahlak sahibi, nefsinin kötülüklerden arındırılmış bir zat olmalıdır.

12. Tasavvufun iki özelliği vardır: Allah'a karşı dürüst olmak ve insanlara iyilikle muamele etmek. Allah'a karşı dürüst olmak Allah'ın isteklerini kendi isteklerine tercih etmektir. İnsanlara iyi muamele de kendi isteklerini onlara dayatmak değil, İslam'a aykırı olmadıkça onların isteklerini yerine getirmektir.

13. Kulluk üç şeyle kaimdir: Birincisi, İslam'ın ilkelerini ve yasalarını korumaktır. İkincisi, kaza ve kadere, Allah'ın kismetine razı olmaktır. Üçüncüsü, nefsinin değil, Allah'ı razı etmek için çalışmaktır.

14. Tevekkül Allah'ın vaat ettiklerinin mutlaka gerçekleşeceğine inanmaktır. Dünyadaki bütün insanlar engel olmaya çalışsalar da Allah'ın hakkındaki takdiri gerçekleşecek, bütün insanlar sana yardım etseler de Allah'ın hakkında takdir etmediği şey gerçekleşmeyecektir.

15. İhlas, yaptığın her şeyi Allah rızası için yapman, insanların övgülerine de yergilerine de kalbinde bir değer vermemendir. Riya, insanlara olduklarından daha çok değer vermektен kaynaklanır. Bundan kurtulmanın çaresi, insanları tıpkı Allah'ın kudretine boyun eğmiş, sana sıkıntı veya huzur vermektен aciz cansız varlıklar gibi görmendir. Bunu başarırsan bu hastalıktan kurtulabilirsin. Aksi takdirde insanları güç ve irade sahibi olarak görürsen riya hiçbir zaman peşini bırakmaz.

16. Sahip olduğun ilmin kıyamet gününde düşmanın haline gelmesini istemiyorsan şu sekiz tavsiyeye kulak vermelisin. Bunlardan dördünü terk etmen, diğer dördünü ise yapman gerekir:

A. Kaçınman gereken dört şey sunlardır: Birincisi, elinden geldiğince hiç kimseyle hiçbir mesele hakkında tartışma. Çünkü tartışma kötü sonuçlar doğurabilir ve genellikle zararı faydasından çoktur. Elbette hakikatin ortaya çıkması için tartışabilirsin. Fakat bu durumda da iki şeye dikkat etmen gerekir. Hakikatin senin veya karşıdakinin ağzından çıkması arasında bir fark görmemelisin. Önemli olan doğrunun ortaya koyulmasıdır. Tartışmanın kalabalıklar arasında değil de tenhada yapılmasını tercih etmeli-

sin. Kaçınman gereken ikinci husus insanlara vaaz ve nasihat vermektir. Bildiklerinle önce sen amel etmelisin ki onlar hakkında başkalarına da nasihat verebilesin. Sakınılması gereken üçüncü husus yöneticilerle içli dışlı olmaktır. Onlarla bir araya gelmeye mecbur kalırsan da sakın onlara övgüler dizme. Kaçınılması gereken dördüncü husus da helal bile olsa yöneticilerden gelen hediye ve bağışı kabul etmektir. Çünkü onlardan bir beklenti içinde olmak kişinin dinine zarar verir.

B. Yapman gereken dört şey de sunlardır: Birincisi, emrin altında olan kimselerin sana karşı nasıl hareket etmelerini istiyorsan senin de Allah'a karşı öyle hareket etmelidir. İkincisi, sana nasıl davranılmasını istiyorsan senin de diğer insanlara öyle davranmandır. Üçüncüsü, kalbini temizleyecek ve nefsini arındıracak ilimleri öğrenmeye çalışmandır. Bir haftalık ömrün kalsa hangi ilimle meşgul olmayı tercih edersen her daim önceliği ona vermelisin. Zira ölüm her an gelebilir. Dördüncüsü, sana bir yıl yetecek dünyalıktan fazlasını biriktirmemendir.

Gelin, İmam Gazzâlî'nin risalesinin sonunda yer alan şu duasına hep birlikte âmin diyelim:

"Allah'ım, bizimle beraber ol, bize karşı olma!"

Allah'ım, ömrümüzü mesut olarak tamamla. Emellerimizi fazlasıyla gerçekleştir. Sabahımıza da akşamımıza da afiyet ver. Varacağımız yer, senin rahmetin olsun. Günahlarımızın üzerine affını yağdır. Kusurlarımızı ıslah ederek bize lütfet. Takvayı bize azık eyle, din için çalışıp çabalamayı nasip eyle. Biz ancak sana dayanır ve ancak sana güveniriz."

İhlas, yaptığın her şeyi Allah rızası için yapman, insanların övgülerine de yergilerine de kalbinde bir değer vermemendir. Riya, insanlara olduklarından daha çok değer vermektен kaynaklanır. Bundan kurtulmanın çaresi, insanları tıpkı Allah'ın kudretine boyun eğmiş, sana sıkıntı veya huzur vermektен aciz cansız varlıklar gibi görmendir.

Zihinsel Aidiyetler ve Hakikat Ahlakı

-Gazalî'nin Eleştirilerinin İzinde-

Hakan Talha ALP

Sindirimi, telaffuzu kadar kolay olmayan kavramların başında "hakikat" gelir desem umarım abartmış olmam. "Gerçeklik" sözcüğü bu kavramın anlam yükünü kısmen omuzlasa da onun çağrışımsal derinliğini karşıladığını söylemek zor görünüyor. En başta da hakikat kavramının metafiziksel çağrışımını zikretmeliyim. Yeryüzünde ya da kozmosun bir köşesinde olan biten herhangi bir şeyin gerçekliğini konuşabilirsiniz, ama konu, duyu ve gözlem sınırlarını aşıp sıradan çıkarımların solugunu kesen, insanlığın bin yıllardır tartışadurduğu aşkın varlığa ve ilişkili sorulara gelince söz, derinliğini sanırım ancak hakikat kavramında bulabilir.

Başka yönde bir beklentiye meydan vermemek adına başta belirtmek isterim: Bu yazının konusu hakikatin mahiyetine değil, hakikatle ilişkimize dairdir. Daha somut ifadeyle Gazalî'nin aşağıda paylaşacağım uyarıları merkezinde "hakikat ahlâkı" hakkındadır.

Ahlâk sadece davranışsal bir mesele değildir. Düşünüşün de ahlakta yeri vardır. Davranışlarımızın belli ölçüde düşüncede kökenlendiğini hesaba katarsak, ahlakın düşüncede hatta inançta başladığını söylemek yanlış olmaz. Şu hâlde inanç ve düşünce de davranışlarımızdaki etkisi oranında birer ahlak konusudurlar.

Hakikat ahlâkı, hakikat karşısındaki tutumumuza ilişkin bir ahlaki kaygıyı, özellikle de onu düşmanımızdan duyduğumuzdaki tavrımıza ilişkin bir ahlak sınavını imler. Onaylarımıza karşılık sürekli onaylandığımız bir hakikat söylemiyle başımız dertte olmaz. Böyle bir söylem karşısında sanırım tek ahlaki ödev, doğru bellediğin şeye karşı kötümser kuşkuudur: Acaba doğru bellediğim şey yanlış olabilir mi? Buna karşın onaylanmadığımız bir hakikat söylemi karşısındaki ahlaki ödev de sanırım yanlış bellediğin şeye karşı iyimser kuşkuudur: Acaba yanlış bellediğim şey doğru olabilir mi? Bir başka ifadeyle varlığına anlam katan doğru-yanlış cetveli üzerinden kendinle sürekli hesaplaşmak, hakikat ahlakının gereği olacaktır.

Hakikat ahlakında en çetin bariyer, kutuplaşmış bir toplumda hakikat meselesinin tarafgirliğe indirgenmesidir. Hak-batılın, doğru-yanlışın toplumda kategorik olarak dağıldığı; hak ve doğrunun bir kesime, batıl ve yanlışın diğerlerinin payına düştüğü bir vasatta hakikat slogana, araştırma ve soruşturma da manipülasyona dönüşür. Hakikat kaygısı yerini aidiyet kaygısına bırakır.

Gazalî'nin Mizanü'l Amel isimli eserini sonlandırırken kurduğu son cümleler, yukarıdaki satırları doğrular niteliktedir: "Hakikate, kuşkuyla ulaşabilirsin. Çünkü kuşku duymayan düşünmez, düşünmeyen görmez, görmeyen karanlığa gömülür."¹

Kuşkuya bu önemi veren sadece Gazali değildir. Mutezile kelimcilerinden Ebu Haşim el-Cübbâî, kişinin sorumlu olduğu ilk farzın, şüphe olduğunu belirtir. Belki el-Cübbâî'yi aşırı bulanlar olabilir, ama kişiye ilk farz olan ödevin düşünmek ve araştırmak olduğunu savunan Gazalî'nin hocası Cüveynî gibi isimler de vardır. Düşünmenin bir isteğin neticesinde ortaya çıkacağını hesaba katan bazı kelimciler ise ilk farzın düşünme isteği olduğunu savunur. Cübbâî bu isteğin durduk yere oluşamayacağını hatırlatır. Ona göre düşünme isteği öncesinde insanın kuşku taşıması gerekmektedir. Aksi takdirde kişinin zihninde sorular oluşmayacak, bu sorulara cevap bulmak için düşünme ve araştırma isteği hissedilmeyecektir.²

Hakikat ahlakında en çetin bariyer, kutuplaşmış bir toplumda hakikat meselesinin tarafgirliğe indirgenmesidir. Hak-batılın, doğru-yanlışın toplumda kategorik olarak dağıldığı; hak ve doğrunun bir kesime, batıl ve yanlışın diğerlerinin payına düştüğü bir vasatta hakikat slogana, araştırma ve soruşturma da manipülasyona dönüşür. Hakikat kaygısı yerini aidiyet kaygısına bırakır.

Bilincimizin ağlarını ören, duygularımızı şekillendiren, ilk kahramanlarımızı barındıran doğup büyüdüğümüz çevreye derin aidiyet duygularıyla bağlıyızdır. Ne var ki duygu ve düşünce arasındaki ilişki genellikle gerilimlidir. Bazen hakkı verilmiş bir düşüncenin en zor

hasmı, duygulardır. Kişisel duygularla yüzleşmek kolaydır, ama aidiyet duygusuyla yüzleşmek zor ve yıkıcıdır.

Gazali kendi döneminin sosyolojik realitesine uygun örneklerle açıklar bu durumu ve Eş'arî çevrede Mutezilî imajının, Mutezilî mahallede de Eş'arî imajının hakikatin önünü tıkadığını anlatır. Sıradan bir Mutezilîyle açık ve makul bir fikir paylaşılan onu hemen kabul eder. Ardından bu Eş'arînin görüşüdür, diyecek olsan bir anda ondan soğur ve az önce kabul ettiği fikri bu defa reddeder. Çünkü çocukluk çağından itibaren Eş'arî antipatisiyle yetişmiştir. Benzer biçimde bir Eş'arîyle açık ve makul bir fikir paylaşılan onu hemen benimser, ardından onun Mutezileye ait bir görüş olduğunu söyleyen diğeriyle aynı tepkiyi verecek, süratle o fikirden soğuyacak ve onu reddedecektir. Gazalî bu durumun sadece sıradan insanlara has olmadığını, bilakis âlim diye geçinen gördüğü nice insanın da avamdan farksız olduğunu belirtir. Gazali, taklit konusunda özde avamla ulemanın bir farkı olmadığını, şu var ki, ulemanın mezhep taklidine bir de delil taklidini eklediklerini derin bir ferasetle tespit eder. Delil taklidi konumuz açısından önemlidir. Mezhebi savunmak üzere serdedilen delillerin ulema diye tanınan birçok kimse tarafından aslında sindirilmediğini, ezbere dillendirildiğini öğreniyoruz Gazalî'den. Bu kimselerin kendi inandıkları şeyi desteklemek uğruna hile ve manipülasyona başvurduklarını da ekler Gazalî.

Yukarıda sözünü ettiğim toplumsal vasatta da hakiki araştırmalar, özverili tartışmalar olmaz. Gündem hasmın hatalarına odaklı, sık sık kişiliğe saldırıların olduğu polemik-

ler ve ezber propagandalarla geçirilir. Hasmın hataları bir halı gibi kendi hatalarımızın üzerini örter, onların aşırılıkları, kendi aşırılıklarımızın bahanesi işlevini görür. Tarafların genel yaklaşımı şöyledir: Haklı biziz, kanıt bizden yanadır; ötekinin diline doladığı şey, olsa olsa birkaç önemsiz ayrıntıdan ibarettir ve bu da genel durumu değiştirmez. Oysa Gazalî'ye göre doğru olan bunun tam aksidir: Temelde hiçbir şeye inanmaman, delile bakman, delilin gereğini hak, aksini batıl belleme lazım diyen Gazalî, sapmanın psikososyal sebeplerine de değinir. Ona göre sapmanın kaynağı zihinsel alışkanlıklar, çocukluktan itibaren edinilmiş ahlak ve kimlik kodları, bunların etkisine bağlı olarak belli görüş ve düşüncelere yönelik sempati veya nefrettir.

Sözlerimi toparlarken şunun altını çizmem gerekir: Tartıştığımız konuda haklı olduğumuza dair peşin fikirlerimizi bir kenara bırakıp haksız olma ihtimalimiz üzerine ciddiyetle düşünmeliyiz. Bunun için ötekinin kötü argümanlarına, saldırgan diline ve bize dair beslediği kötümser niyete odaklanmaktan vazgeçip, olabilecek en iyi argümanlarını, olabilecek en barışçıl dille kendi kendimize hatırlatmalıyız. Öz eleştiri hakikate karşı sorumluluktur. Başkalarının sorumsuzluklarına sığınarak kendi sorumluluklarını ihmal edenler de hakikate karşı sorumludurlar.

¹ Gazalî, Ebû Hâmid, *Mizanü'l-amel*, Mektebetü Muhammed Ali, Mısır, 1963, s. 126.

² İbn Arafе, Ebû Abdullah Muhammed, *el-Muhtasar el-Kelâmî*, Dâru'z-ziyâ, Kuveyt, 2015, s. 118.

Müsamaha Edilemez Bir Yol: **Tekfir**

Ebubekir DİLEKÇİ

İnsanların farklı kişisel özelliklere sahip olmaları, olaylara bakış açılarını da farklı kılar. Kişinin yetiştiği çevre, etkileşime girdiği olaylar dizisi, hayatı değişik şekillerde anlamlandırmasına yol açar. Mezhep âlimlerinin görüşleri, içinde buldukları zamana ve toplumun özelliklerine göre farklılıklar arz eder. Kur'an ve sünnetin değişik bakış açılarıyla anlaşılması veya tevil edilmesi çok normal bir şeymiş gibi gözükse de ne yazık ki Müslümanlar dini görüşleri sebebiyle zaman zaman birbirlerini tekfir etmişlerdir. Tekfir etmenin bir sonucu olarak tarihi süreç içinde kimi Müslümanlar birbirlerinin kanının dökmeyi caiz görmüşlerdir. Günümüzde İslam coğrafyasında akan kanın bir sebebi de Müslümanların fırkalara ayrılmış olmaları ve her bir fırkanın diğerini İslam dairesinin dışında kabul etmesidir.

Bir Müslümanı kâfirlikle suçlamak, İmam Gazzali'nin canını yakan bir husus olduğu için konuyla ilgili görüşlerini "İslâm'da Müsamaha"¹ isimli eserinde anlatmıştır. Bizzat İmam Gazzali'nin kendisi de kendi çağında görüşleri nedeniyle kimileri tarafından tekfir edilmiştir. Yazımızda İmam Gazzali'nin tekfir konusundaki düşüncelerini referans alarak bu can yakıcı konuyu ele almak istedik.

Bir Müslüman, bir başka Müslümanın din ile ilgili yorumlarına yaklaşırken "Benim bildiklerim doğru ama hatalı olabilir, onun bildikleri hatalı ama doğru olma ihtimali vardır" diye düşünmesi gerekir. İhtilafı konulara müsamaha ile yaklaşmak, Müslümanlar arasında fikirlerin özgürce tartışılmasına yol açacak bu tartışmalardan rahmet doğacaktır. Ne yazık ki Müslümanlar, küffarla

mücadele edeceklerine kendi içlerindeki ihtilafı konuları derinleştirerek birbirleriyle acımasız savaşlara girmişlerdir.

Dini meseleleri farklı bakış açılarıyla yorumlamak, zahiri manaların dışında teviller getirmek, tekfiri gerektirecek bir durum değildir. Sonuçta her fırka Allah'ın varlığını, peygamberin nebiliğini ve ahiret gününü kabul etmektedir. Kur'an ayetlerinin ve peygamberimizin hadislerinin tevil edilmesi, kaçınılmaz bir şeydir. Çünkü birçok ayet ve hadiste zahiri manaların ötesinde yoruma açık farklı anlamlar bulunmaktadır. Bunun böyle olması, dinimizin kaynaklarının evrenselliğini ve kıyamete kadar geçerli hak din olmasını ifade eder.

Farklı teviller yapan grubun bir diğerini tekfir etmesi, asla kabul edilemez. Sonuçta herkes samimi bir şekilde Kur'an ve hadisleri anlamak için çaba göstermektedir. Tevil yapılırken Peygamberimizi tekzip edecek veya kesin nasları tahrip edecek şekilde yorumlamak tehlikeli bir durumdur ve zındıklığın ilk adımıdır. Bazı dini akımların peygamberimiz ve naslarla ilgili tekzip noktasına varacak yorumlar yapmaları, onları uçuruma sürüklemiştir.

Müslüman olduğunu söyleyen bir kimsenin kâfirliğine hükmetmek çok zor bir durumdur. Kılı kırk yarmayı gerektiren bir husustur. Allah'a, Peygamberine, Ahiret Gününe iman edip Kur'an ayetlerini ve tevatür yoluyla gelmiş peygamber uygulamalarını reddetmeyen birini tekfir etmek, büyük bir vebaldir. Naslardan farklı hükümler çıkarmak, ümmetin icma ettiği hususlardan ayrı bir yol tutmak, en kötü delalet ve bidat ehli olmayı gerektirir, kâfir olmayı gerektirmez.

Müslüman toplumlarda düşünceyi sınırlayan unsurların en başında, taassup ve tekfir hastalığı gelmektedir. Farklı düşünen, farklı yorumlar getiren kimseleri tekfir etmek, İslam'ı asrın idrakine söyletmenin önündeki en büyük engeldir. Bir mümini bidatçilikle suçlamak ilim, fikir ve sanat hayatına zarar verirken Müslümanlar arasında kin ve nefret tohumları ekmektir.

Müslümanların imanını teyit etmek ve niyet okumak, kimsenin haddine düşmez. İnsanların kalplerinin derinliklerindeki yalnızca Allah bilir. Kelime-i Tevhit ilkesine bağlı kaldığı müddetçe yolu ve mezhebi ne olursa olsun bir Müslümanı tekfir etmemek gerekir. Çünkü bir kimseyi tekfir etmek, onun ebedi olarak cehennemde kalacağına hükmetmek ve gerektiğinde kanının dökülmesini caiz görmek demektir.

"Hz. Peygamber (s.a.v) iki Müslümandan biri; diğerini küfürle itham ederse, bu itham mutlaka ikisinden birine raci olur." (Buhari, Müslim) buyurmuştur. Bu hadis-i şerifte bir kimsenin Müslüman olduğunu bile bile karşısındakini tekfir etmesi durumu ortaya konulmaktadır.

Bir anlayışın dayandığı delilin yanlış olduğunu ileri sürmek, zor bir şeydir. Bir delilin hatasız olduğu hükmüne varmak, ilmi derinliği gerektirir. Marjinal anlayışa sahip birine, illaki bir şey denilecekse küfürle suçlamak yerine, yoldan sapmış veya bidat ehli denebilir. Böyle kimseler selef-i salihinin görüşleri dışında başka bir yol tutturdıkları için yoldan sapmışlardır. İmanın esas prensiplerini, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ve tevatür yoluyla gelmiş sünneti açıktan reddetmeyen biri tekfir edilemez.

Bir Müslüman, bir başka Müslümanın din ile ilgili yorumlarına yaklaşırken "Benim bildiklerim doğru ama hatalı olabilir, onun bildikleri hatalı ama doğru olma ihtimali vardır" diye düşünmesi gerekir.

İmanın esas prensiplerini, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ve tevatür yoluyla gelmiş sünneti açıktan reddetmeyen biri tekfir edilemez.

¹ İmâm Gazzali, *İslâm'da Müsamaha -Faysalü't-tefirika beyne'l-İslam ve'z-zendeka-*, (Çev.: Süleyman ULUDAĞ), Dergâh Yayınları.

Kırk Kandil

1

H. Hatice

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Hz. Muhammed'in ilk hanımı olan Hz. Hatice Mekke'de yaşayan Kureyş kabilesinin Esed oğulları koluna mensup bir hanımdır. Babası Huveylid b. Esed, annesi Fatıma'dır.

H. Hatice'nin baba tarafından soyu, Hz. Peygamber'in baba tarafından soyu ile Kusay'da birleştiği gibi, annesi tarafından da soyu yine Hz. Peygamber'in baba tarafından dedesi olan Lüey'de birleşmektedir.

Mekkeliler, Hz. Hatice'ye "et-Tâcire" ve "et-Tâhire" sıfatlarını vermişlerdi. "Ticaretle uğraşan kadın" anlamına gelen "et-Tâcire" onun ticari hayattaki konumunu, "temiz kadın" anlamını taşıyan "et-Tahire" sıfatı da onun, toplum nezdinde iffetli, haysiyetli ve şerefli bir kadın olduğunu ifade eder. Ona İslam Tarihi'nde, "Hatı-cetü'l-Kübra/Büyük Hatice" denmesi, onun, Hz. Peygamber'in ilk ve en yaşlı eşi olması anlamını taşıdığı gibi, Hz. Peygamber'le evli kaldığı yirmi beş yıllık devrede Hz. Peygamber'e ve İslam'a yaptığı unutulmaz hizmetlerini de ifade eder.

H. Muhammed'in doğru sözlü, güzel ahlâklı ve son derece kendisine güvenilen bir insan olduğunu anlayan Hz. Hatice, O'na ticarî ortaklık önerir. O da bu teklifi kabul eder. Hz. Hatice, onun başkanlığında bir ticaret kervanını Şam'a gönderir. Bu yolculuk sırasında Hz. Hatice'nin kölesi Meysere de Hz. Muhammed'le beraber bulunur.

H. Hatice bu ticaret kervanının sağladığı kazançtan ve bu ortaklıktan çok memnun kalır. Daha önce gönderdiği ticaret kervanlarına nazaran, bu sefer daha fazla kâr elde eder. Hz. Peygamber

hakkında Meysere'yi de dinleyen Hz. Hatice'nin, ona olan itimadı ve sevgisi daha da artar. Ona anlaştıkları ücretten fazlasını verir ve Hz. Muhammed'e evlenme teklifinde bulunur.

Hz. Peygamber, durumu amcası Ebû Talib'e anlatır. Ebû Talib, Hz. Hatice'yi Hz. Muhammed'le evlendirmek için harekete geçer, iki aile anlaşır ve düğünleri o zamanın örf ve adetlerine göre, Hz. Hatice'nin evinde yapılır. Düğünde Ebû Talib ve Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed birer konuşma yaparlar. İkisi de konuşmalarında hikmetli ifadelerde bulunurlar ve evlenecekler hakkında güzel şeyler söylerler. Ondandır misafirlere ikram yapılır. Ebû Talib nikâhlarını kıyar.

Bu sırada Hz. Muhammed'in 25 ve Hz. Hatice'nin 28 yaşında olduğu rivayet edilmektedir.¹ Hz. Hatice'nin, Hz. Peygamber'le evlendiği sırada kırk yaşında olduğunu bildiren rivayetler de bulunmaktadır ve

günümüzde yaygın olan da budur. Ancak 28 yaş rivayeti şu sebeplerle daha doğrudur diyebiliriz:

A- 28 yaş rivayeti Kureyş nesebi hakkında uzman olan Hişam b. Muhammed'den gelmiştir.

B- Hz. Hatice'nin bu evlilikten sonra Hz. Peygamber'den altı çocuğu olmuştur.

C- Hz. Hatice'nin bu evlilikten önce iki evlilik yapmış olması ve Hz. Muhammed'den birkaç yıl daha büyük olması konusunu abartmak için bu evliliği onaylamayanların 40 yaş söylemini benimsedikleri akla getirmektedir.

Hz. Hatice ile mutlu bir evlilik hayatı kuran Hz. Peygamber'in, bu evliliği gerçekleştirilmesiyle ekonomik sıkıntılardan kurtulduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, evlendikten sonra Hz. Hatice'nin evine yerleşti ve Medine'ye hicret edinceye kadar bu evde oturdu.²

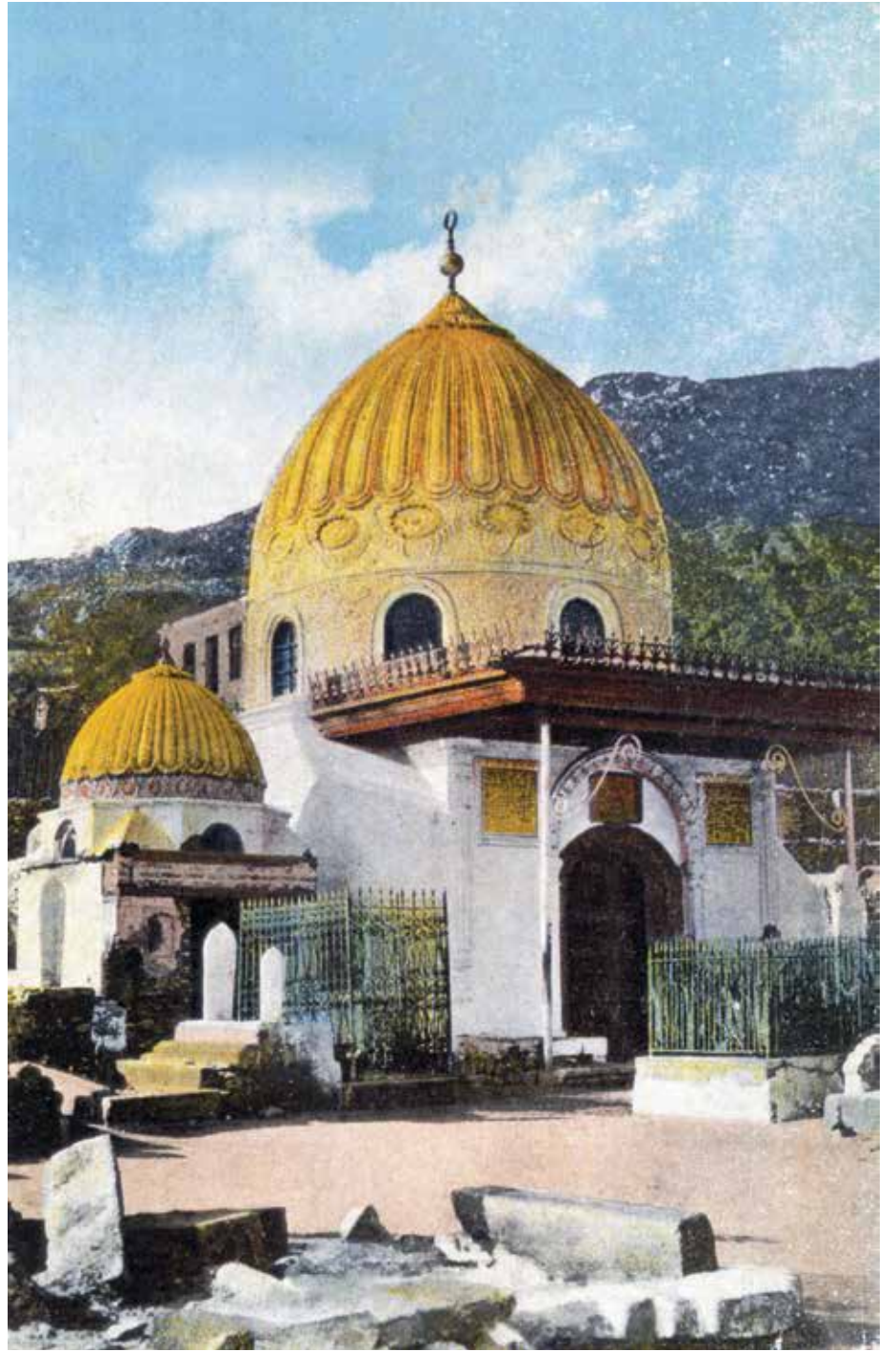
İbn İshak'a göre, Hz. Hatice, Hz. Peygamber'den önce ilk olarak

Hz. Peygamber'le Hz. Hatice'nin evlilikleri, karşılıklı sevgi ve saygı çerçevesi içinde mutlu bir aile örneğini oluşturmuştur. Peygamberlik döneminde Hz. Hatice, eşine ilk inanan, onunla beraber namaz kıлып ona ilk cemaat olan kişi vasfını kazandı. Daima Hz. Muhammed'e destek oldu, en sıkıntılı zamanlarında ona moral verdi, son derece güzel davranış ve sözleri ile onun başarılarına katkıda bulunan sâdık bir yardımcı oldu.

¹ İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 16-17, Beyrut 1968

² ed-Duhâ (93)/8; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, I, 101.

Hz. Hatice Türbesi
Süleyman Berk
Arşivi

Atik b. Aiz'le evlendi ve ondan bir kızı oldu. Onun ölümünden sonra, Temim oğullarından Ebû Hale ile evlendi. Ondan da bir oğlu ve bir kızı oldu. Onun da ölümünden sonra Hz. Peygamber'le evlendi.³ Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'den Zeyneb, Rukiye Ümmü Gülsüm ve Fâtıma adında dört kızı, Kâsım ve

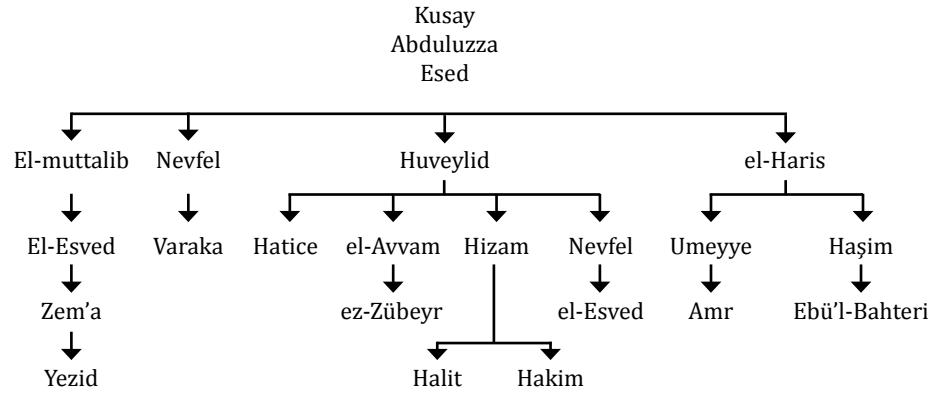
Abdullah adında da iki oğlu dünyaya geldi.

Hz. Peygamber'le Hz. Hatice'nin evlilikleri, karşılıklı sevgi ve saygı çerçevesi içinde mutlu bir aile örneğini oluşturmuştur. Peygamberlik döneminde Hz. Hatice, eşine ilk inanan, onunla beraber namaz kıлып ona ilk cemaat olan kişi vasfını

kazandı. Daima Hz. Muhammed'e destek oldu, en sıkıntılı zamanlarında ona moral verdi, son derece güzel davranış ve sözleri ile onun başarılarına katkıda bulunan sâdik bir yardımcı oldu.

Vahyin geldiği ilk günlerde Hz. Peygamber, durumun ne olduğunu bilmediği için büyük bir şaşkınlık ve endişe içinde Hz. Hatice'ye: "Tek başıma kaldığım zamanlar beni 'Ey Muhammed! Ey Muhammed!' diye çağıran bir ses duyuyorum. Uyku halinde değil, uyanık iken gökte bir ışık görüyorum. Vallahi şu putlar ve kâhinler kadar hiçbir şeyden nefret etmedim. Acaba bende mi bir kâhin oldum? Sakın bana seslenen kimse bir Şeytan olmasın?" diye içinde bulunduğu durumu dile getirdi. Hz. Hatice ona: "Öyle deme. Yemin ederim ki, Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmez. Çünkü sen akrabaları gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten aciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları gözetirsin, misafirleri ağırlarsın, haksızlığa uğrayan kimselere yardım edersin" dedikten sonra işin ciddiyetini kavradığı için onu amcaoğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka, Hz. Peygamber'i dinledikten sonra, kendisine görünen şeyin Şeytan olamayacağını Hz. Musa örneğini vererek açıklar. Varaka b. Nevfel'in yaptığı bu açıklamalar, Hz. Peygamber için en büyük destek olmuştur. Çünkü onun peygamber olacağını ilk defa söyleyen o olmuştur.⁴

Hz. Hatice'nin, İslam dininin Mekke'de yayılmasında önemli katkılarının olduğunu söyleyebiliriz. Habeşistan'a hicret eden Halit b. Hizam ve el-Esved b. Nevfel, Hz. Hatice'nin yeğenleri, Yezid b. Zem'a ile Amr b. Ümeyye de Hz. Hatice'nin amcaoğullarıdır. Bu akrabalığı şöyle gösterebiliriz:

Mekke'de Müslümanlara karşı uygulanan boycot, Ebu Leheb hariç inanan inanmayan ayırımı yapmadan Haşim ve el-Muttalib oğullarının tamamına uygulanmıştır. Bu boycotun kaldırılmasında Hz. Hatice'nin Müslüman olmayan akrabalarının önemli rolü olduğu gelen rivayetler arasındadır. Hâkim b. Hizam, halası Hz. Hatice'ye yiyecek bir şeyler gönderirken yakalanmış ve yine aynı kabilede olan Ebu'l-Bahteri'nin desteği ile bu beladan kurtulmuştur. Çünkü Ebu'l-Bahteri de boycota uğrayanlara yiyecek götürmekte idi. Tarih kaynaklarının boycotun kaldırılması konusunda etkili olanlar arasında ismini zikrettiği kişilerden biri de Zem'a b. el-Esved'dir.⁵

Allah'ın rızasını, yuvasının mutluluğunu, dünya ve ahiretin huzur ve saadetini düşünen bütün anneler için en güzel örneği teşkil eden Hz. Hatice, nübüvvetin onuncu yılında, Ramazan ayında vefât etti ve Mekke'deki Hacun kabristanına defnedildi. Hz. Peygamber, bu örnek İslâm kadını kendi elleriyle kabrine indirdi.

Onuncu yılda Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib de ölmüştü. Peş

peşe gelen bu iki ölüm olayı, Hz. Peygamber'i ve Müslümanları çok üzdüğü için bu yıl İslâm tarihinde "hüzün yılı" olarak zikredilir. Ebû Talib, Kureyş'in işkencelerine karşı Hz. Peygamber'i koruyor; Hz. Hatice ise onu teselli ediyor, sevgili eşine daima yardımcı oluyordu. Bu iki insanın ölümünden sonra Kureyş müşrikleri Hz. Peygamber'i güç durumlarda bırakmak için baskı ve zulümlerini daha da artırdılar ve bu süreç hicretle sonuçlandı.

Hz. Peygamber, Hz. Hatice'yi hep takdirle ve rahmetle anar ve onun hatırasına çok hürmet ederdi. Hadis ve tabakat kitaplarında Hz. Hatice'nin faziletleri hakkındaki rivayetler, onun İslam Tarihi'ndeki konumunu açıkça ortaya koymaktadır.⁶

³ İbn İshak, Sire, s. 229, Konya 1981.

⁴ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 88-89, İstanbul 1980.; M. Yaşar Kandemir, "Hatice", D. İ. A.

⁵ Rıza Savaş, "Mekke'de İslamiyet'in Yayılmasına Akralık Açısından Bir Bakış", s. 39-40, 51, İSTEM 4, Konya 2004.

⁶ Bakınız: İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 14-19; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğabe, VII, 78-85, Kahire 1970; M. Yaşar Kandemir, "Hatice", D.İ.A.

Yüzyılın Manşeti

İsmail HALİS

İletişimci, Medya Yöneticisi
(Mücerret, Brif Medya, Yeni Medya House)

Kendi yüzyılının insanına dair binlerce cümle kuran Hegel'in "gazete okumanın seküler bir dua" olduğunu söylediği de kabul edilir. Kendi yüzyılımıza girerken bu böyle olabilir lakin bugünün insanı olarak her birimiz o kadar farklı ve kendine özgü "seküler dualara" sahibiz ki, muhtemelen Hegel yaşasaydı bu "diyalektiği" çözmekte hayli zorlanırdı. Ancak gazetecilerin bile "gazete" okumadıkları yeni normalde medya kavramı artık gazeteyi, televizyonu, radyoyu aşan büyük bir ekosistemi ifade ediyor. Dünyanın neresinde yaşıyor olursanız olun, hangi meslek, statü, role sahip olursanız olun, binlerce "stream" platformundan birinin muhatabı, müşterisi, tüketicisisiniz. Hatta dahası, "medya" kavramı o denli ucu açık bir kara delik imkânı sunmakta ki, yine aynı şekilde, dünyanın neresinde yaşıyor olursanız olun, hangi meslek, statü, role sahip olursanız olun, bizzat kendiniz sadece muhatap, müşteri, tüketici olmayıp; üretici, yayıncı, haberci olabilirsiniz. İşte bu da "cesur yeni dünya" sonrası geldiğimiz yeni eşik. Bu kez, Palahniuk'un kulaklarını çınlatarak, artık dileyen kendi dünyasının, kendi medyasının "Gösteri Peygamberi".

KÜRESEL BİR ANONS HİSSİ

Türkiye'de yaklaşık 55 milyon, dünyamızda ise yaklaşık 5 milyar internet kullanıcısı mevcut. Başta Silikon Vadisi'nin büyük markaları olmak üzere, Çin ve Hindistan merkezli teknoloji altyapısı üreten şirketler, bu sayının yatay ve dikey olarak daha da yaygınlaşıp katmanlaşması için projeler geliştirmekte, planlama ve arge yapmaktalar. Yeni zamanlarda yaşayan bizlerin etkileşim içinde olduğu bu milyonlarca haber - data (veri) - imaj - uyarıcı, yeryüzünün hiçbir döneminde, hiçbir insanlık evresinde karşılaşılmamış bir atlas oluşturuyor aslında. Medya ve iletişim evrenindeki her araç, kendi dünyasında kalamama, kendi dünyasını kuramama, istisnasız her bir saniye birçok farklı iletim yolu ile

bir şekilde uyarılma – yöneltme – evriltme haliyle aslında bir iletişimden ziyade adeta “kıyamete dek dinmeyecek” hissi veren aralıksız bir “anons” ya da “alarm” sesine dönmüş durumda.

DİJİTAL DİKTATÖRLÜKLER

Bir “medya” yazısını, bu kadar “genişten alma” sebebim biraz da şudur: Hafızamızı, algı ağıımızı ve zihnimizi, bu denli küresel bir çerçeveye ile ölçklemediğimizde, “bu dünyanın” her yönü ile dışında kalacağımız hatta kaldığımız gerçeği. “Dışarıdan” yapacağımız her yorum, edineceğimiz her kanaat, üreteceğimiz her fikir kendi ölçüğünde kalacak; bir yerden sonra katılacak, sonrasında da buharlaşacaktır. Aslında tam da bu eşikte bulunmaktığımızı şuradan da çıkarmak mümkün ki tarihsel, tarih dışı, duygusal, sloganik, yer yer ajitatif ve günübürlük bakış açıları ile oluşan medya dili -sosyal hayat dili- sebebiyle, küresel bir dil inşa edemediğimiz için üretilen devasa algı gücünü ve güç algısını anlama çabası ile geçirdiğimiz bir kuşağın belki de son temsilcileriyiz. Son kuşak olma sebeplerinden biri, neredeyse yolun sonuna gelmemiz sebebiyledir. Yolun sonu ile kastettiğim havza biraz da Yuval Noah Harari’nin söz ettiği yerdir. *“Büyük veri algoritmaları yüzünden iktidar tümüyle bir avuç seçkinin eline geçerek çoğunluğun sadece istismar edilebilir değil, çok daha kötüsü, gereksiz konuma düşmesine sebep olacak dijital diktatörlükler ortaya çıkarabilir.”*

ONLAR SENİN FARKINDA, SEN FARKINDA MISIN?

Özellikle pandemi ile kapatılan dünyamızın son bir yıldır büyük

Ancak gazetecilerin bile “gazete” okumadıkları yeni normalde medya kavramı artık gazeteyi, televizyonu, radyoyu aşan büyük bir ekosistemi ifade ediyor.

baloncuklu cümlelerle durmaksızın konuştuğu “dijital diktatörlük” bahsi, yazının buraya kadarki bölümü, öncesi ve sonrası için bir nevi çatı olarak bir yerde dursun. Yukarıya, yani çatıya değil de önce önümüze ve karşımıza baktığımızda ne ile karşılaşmaktayız, onun genel fotoğrafını görmek daha somut bir fayda sağlayabilir. Dünyanın en eski ajansı olarak kabul edilen AFP, AP ve Reuters markalarının kuruluş tarihleri sırasıyla 1835, 1846 ve 1851’dir. BBC, CNN gibi uluslararası markaları da geleneksel haber, ajans, medya geleneğinin öncülleri olarak aldığımızda, Paris, New York, Londra merkezli bu yapıların, tüm medya tarihinin kurallarını, alfabetini, etik ilkelereini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Gazetelerin farklı ülkelerdeki tarihleri çok daha geriye gitmektedir. Lakin bu tarihleri esas almamızın sebebi, haberin, medyanın, bilginin, bir nevi küresel bir markaya dönüştüğü tarihler olması sebebiyledir. Sözün bizi götüreceği yer, çok daha başka bir tarih aralığıdır. 1800’lü yılların ilk evresinde kurulan, dünya savaşları, ekonomik krizler ve ulusal birçok gerilim yaşayan ülkelerin başkentlerinde yer alan uluslararası haber networklerinin bugüne dek ortak proje ile bir araya geldikleri, birlikte ortak bir marka için çalıştıkları görülmemiş

iken; tarihte ilk kez Almanya (DW) öncülüğünde, İngiltere (BBC), ABD (VOA) ve Fransa (France 24) Nisan 2019’da Türkiye’de, İstanbul’da ortak bir Youtube kanalı açma kararı aldılar. Türkiye’nin posta koduna atıfla “+90” adıyla kurulan yayın platformu, her yönüyle yayıncılık ve medya tarihinde bir ilk. Siyaset, ekonomi, jeopolitik, güvenlik gibi birçok konuda ortak yönleri olduğu kadar modern tarihte bugüne dek bir araya gelerek ortak çatı altında, tek bir marka ile dünyanın hiçbir bölgesinde bir çalışmaya imza atmamış olan 4 büyük ülkenin yayın kuruluşunu bir araya getiren ülkenin adı nedir? Türkiye’dir. Gerçekten de ne olmuştur ki, nasıl bir kendine özgülüğe sahip bir ülkedir ki, örneği görülmemiş bir birliktelik icbariyeti hâsıl olmuştur? Sadece teknik olarak kronolojisiyle birlikte bir örnek vererek finalize edelim: İtalya başta olmak üzere Avrupa kentlerinde ilk COVID-19 vakaları patlaması yaşandığında, New York Times, CNN International, BBC, Russia Today, AP gibi birçok kurum nasıl bir “editorial zafiyet” içine düşmüşlerdir ki, pandemi ile ilgili tüm görseller, Türk Bayrağı ve Türkiye Camileri ile birlikte verilmiştir?

BÜYÜK HATTIN KUBBESİ

Yazımızın kurgusu gereği, bir hikâye hattı kurmayı öncelediğimiz doğrudur. Medya, yeni medya, iletişim, dil, kimlik ve hafızanın, bu büyük hattın kubbesini oluşturduğu hakikati kadar doğrudur. Bu Gök Kubbe ki, “dijital diktatörlüklerin”, tüm savaş biçimlerinin dönüştüğü yeni normalde de bize her yeni günde ayrı soru ile aynı nöbete davet ediyor. “Neyi Kaybettiğini Hatırla?”

Entelektüel Bağımsızlığa Dair

Kamil ERGENÇ

Bilgi sahibi olmadan fikir üretmek mümkün olmadığı gibi yorum yapmak ta söz konusu değildir. İnsan evvela bilgi sahibi olur. Ardından sahip olduğu bu bilgilerle fikir inşa eder ve karşılaştığı soru ve sorunları bu fikir zaviyesinden yorumlar. Sahih bir fikir inşa etmenin yolu sahih bilgi edinmekten geçer. Tefrik ve temyiz kabiliyetini yeterince geliştir/e/memiş olanlar, bilgi edinme sürecinde, ayartıya kapılabilir. Çünkü bazen batılın bilgisi, hak giysisi giydirilerek sunulur. Çirkin olan güzel gösterilmeye çalışılır. Şerli olan hayırlıymış gibi takdim edilir. Şeytanın doğru yolun (sırat-ı mustakim) üzerine oturması ve gelene geçeni yoldan çıkarmaya çalışması bu bağlamda dikkat çekicidir. Eskiler “ağuyu altın tas içre sunarlar bal da onun suç ortağı” derler. Ayartı, genellikle, süslü/cerbezeli/alımlı ve gösterişlidir. Tefrik ve temyiz yeteneğini geliştirme azminde olanlar, bu ayartının farkına hemen varabilirler. Ayartılamayacak olanlar için aziz Kur’an’ın kullandığı sözcük muhlis... Yani ihlas sahibi olan... İnandığına samimice inanan ve inkar ettiğini de samimice inkar eden...

Kalabalıklar çoğu zaman ayartılmaya müsaittir. Sahih bilgiye sahip olanların rolü işte tam bu noktada önem kazanır. Ayartılmaya teşne olan kitleleri ikaz etmek ve onları hakikatin pak iklimiyle tanıştırmaktır bu rol... Tarih boyunca, batılın ayartısına kapılan insanları uyaran (inzar eden) en yetkin ve en üstün ahlaka sahip olanlar peygamberlerdir. Mübeşşir (müjdeleyen) ve münzir (uyaran/ikaz eden) olarak tanıtılır peygamberler yüce Kur’an’da... Allah (c.c), peygamberler aracılığıyla tarihe müdahale eder. Peygamberler Allah (c.c)’tan aldıkları hakikatin bilgisini insanlığa ulaştırır ve o bilginin hayata nasıl aktarılacağını bizzat kendi şahsında göstererek örnek olur. Allah’ın peygamberlerine verdiği bilgi şeksiz, şüphesiz ve mutlaktır...

”Hakkı” “batıl” la karıştırmak veya batıla hak giysisini giydirmek insanın dünya sürgünü başladığından beri caridir. İnsanın prototipi olan Adem’in hikayesinden öğreniyoruz ki şeytan ayartıcı bilgiyi kullanarak muhatabını yoldan çıkardı. Adem’e teklif edilen ebediyet ve melek olma imkanı esasında bir aldatmacadan ibaretti fakat insanın sonsuzluk ve masumiyet arzusu bu aldatıcılığı görmesini engelledi. Ayartıya kanmanın neticesi olarak Adem ve Eşi çıplak (savunmasız) kaldı ve tenzili rütbe (hubut) uğratıldı. Aziz Kur’an’ın kavramsallaştırmasıyla “hubut” ,yüksek bir konumdan/mertebeden düşük bir

konuma/mertebeye düşmeyi (alçalmayı) tanımlamak için kullanılan bir sözcük...Maverai olandan suflı olana doğru bir düşüş... Demek ki ayartıcı bilgi insanın derecesini aşağılara doğru çek/ebil/iyor. Tam tersi de doğrudur... Sahih bilgi/hakikatin bilgisi insanı yüceltir, kemale erdirir, marifet ve hikmet sahibi kılar...

Bilginin peşinden koşarken bu hususu unutmamak gerek... Hangi bilginin peşinden gideceğiz/gidiyoruz? Yücelten bilginin mi? Bayağlaş-tıran/alçaltan bilginin mi? Her bilgi iyidir önermesinde bulunacak değiliz elbette. Seçici bir dikkate ihtiyacımız var... Varlığa, varoluşa, varlığın gayesine ve var edene dair sahih bir tasavvur için vahiy ve nübüvvet bilgisinden daha güvenilir bir istinatgah yok...Allah(c.c) bütün varlığı kuşatan(muhit) ve bilen(alim) özelliğiyle bize bu bilgiyi verir.Aziz Kur'an şeksiz,şüphesiz ve mutlak bilginin kaynağıdır... Son elçi (s.a.v), vahyin hayata nasıl aktarılacağını gösteren yüksek ahlak sahibi bir insandır...

Toplumları selamete/felaha/hidayete yönlendiren de uçurumun kenarına, dalaletin anaforuna getirip bırakan da bilgi sahibi kişilerdir. Bunlar her kültürde farklı isimle tanınır... Avrupa'da Entelektüel, Rusya'da entelijansiya, Osmanlı'da münevver, Cumhuriyet Türkiye'sinde aydın, İslam geleneğinde alim/ulema/mütefekkir, İran'da Ruşenfikr gibi isimler bu bağlamda dikkat çekicidir. Gerek geçmişte gerekse bugün, ister yönetim erkini elinde bulunduranlar isterse geniş halk kitleleri olsun entelektüel/alim/aydın havzasının söylem ve eylemlerine dikkat kesilmişlerdir... Tarih bu söylediğimize şahittir. Fransız İhtilali, Bolşevik Devrimi, İran İnkılabı, Çin/Japon Modernleşmesi ve Cumhuriyet Aydınlanması v.s. bugünden yarına gerçekleşen hadiseler değil, bilakis arkasında yoğun bir aydın/entelektüel katkısı olan hare-

“Demek ki alim/entelektüel/aydının öncelikli vazifesi, içine doğduğu toplumun zihinsel özgürlüğüne katkı sunmak, bilinç işçiliği yapmak ve gerçek bağımsızlığın “zihinsel bağımsızlık” olduğuna toplumunu ikna etmektir.

ketlerdir. Bizi yakından ilgilendirme-hasebiyle Cumhuriyet Aydınlanması, kamusal meşruiyet(rıza) sağlamak ve bu meşruiyeti sürekli kılmak için öğretmen-imam-akademisyen gibi bilgiyle teması yoğun olan kişilerden azami derecede istifade etmiştir. Etmeye de devam ediyor... Demek ki toplumsal değişimin ana dinamiklerinden biri alim/entelektüel/aydın havzasıdır. Bir toplum sahih bilginin peşinden koşmayı ve bu bilgiye sahip olan kişileri yetiştirmeyi,korumayı ve kollamayı terk ettiğinde o toplum için iyi bir gelecekte bahsetmek mümkün değildir.Alimleri/entelektüelleri/aydınları kısıtlanmış, örselemiş ,bayağlaşmış ,man-kurtlaşmış,sefihleşmiş,duyarsızlaşmış,ahmaklaşmış toplumların zihin dünyaları felç olmuş demektir.Böyle toplumlar görünürde bağımsız olsa-

lar da, esas itibariyle zihinsel bağımsızlık içindedirler.Ki en tehlikeli bağımsızlık ta budur...

Demek ki alim/entelektüel/aydının öncelikli vazifesi, içine doğduğu toplumun zihinsel özgürlüğüne katkı sunmak, bilinç işçiliği yapmak ve gerçek bağımsızlığın “zihinsel bağımsızlık” olduğuna toplumunu ikna etmektir. Bu ikna sürecinde çeşitli zorluklarla, engellerle, badirelerle karşılaşması mümkündür. Tarih disiplini bize bu çaba içerisine giren herkesin ciddi bedeller ödediğini söyler... Çünkü tarih boyunca bilincin özgürleşmesi için savaş verenler karşılarında dini-siyasi-iktisadi otoriteyi temsil eden imtiyazlı bir sınıf bulmuşlardır. Bu sınıflar elitist/buyurgan/üsttenci/müreffeh ve sömürgeci düzenlerinin devamı için edilgen, pasif, düşünemeyen, sorgulamayan, muti karaktere sahip kitlelere ihtiyaç duyarlar. Alim/entelektüel/aydın işte tam bu noktada devreye girer... O,halkın yanındadır. Onları içinde buldukları durumun vehametini ve katlanılmazlığı hakkında uyarır. Çıkış yolu gösterir... Zulüm ve tuğyan üreten düzenleri yıkmak için “put kırıcı” söylemi inşa eder.Mele ve mütreflerin mükellef sofralarının değil, mustazafların yoksulluğunun ve çilesinin iştirakçisidir. Amacı istizafa uğrayanların gözünü açmak,onların ferdiyet/şahsiyet bilincine ulaşmalarını temin etmek,kula kulluk etmek yerine tek ilah olan Allah(c.c)'a kul olmalarını öğütlemek ve böylece “madunluklarına” son vermektir.Halkın yanında olmayı zül kabul eden,fildişi kulelerden ahkam kesen,müstekbirlerin çirkefliklerini meşrulaştırmak için çaba harcayan alim/entelektüel/aydın havzasının mütberliğinden söz edilemez...

İlginçtir... Entelektüelin tanımı yapılırken (genelde) sofistler dönemine işaret edilir. Böylece entelektüel çabanın Yunanlı köklerine dikkat çe-

kilmiş olur. İnsanlığın düşünsel hikayesini Yunandan başlatmayı adet edinmiş oryantalist perspektifin izlerini taşıyan bu yaklaşım, zımnen, Doğu Uluslarına(ki aralarında biz de varız) “siz öteden beri ilkel/primitif bir hayatın mümessillerisiniz” mesajını verir. İronik olan şu ki bu mesaj, Cumhuriyet aydını tarafından da sahiplenilmiştir. Hatta bugün bile akademik havzamızın hatırı sayılır bir kesimi icat edilmiş doğu-batı klişeleri etrafında düşünmektedir. Yunan geleneğinden ilham alan entelektüellik modern anlamdaki kullanımına XII. yüzyıl Paris’inde ulaşır.Kilise karşıtlığıyla temayüz eden “Goliardlar” bugünkü entelektüelin atasıdır. Belki de sırf bu tarihi arka plandan dolayı entelektüelin dinle mesafeli(-seküler/ladini/profan) olması beklenir. Bu beklenti o kadar güçlüdür ki, dini referanslarla konuşanların entelektüel kapasitesinin sınırlı olduğu kabul edilir..”Goliardlar” sadece kilise karşıtlıklarıyla değil,askere gitmek yerine eğitim almayı yeğleme özellikleriyle de temayüz ederler.Kentler arasında dolaşarak tahsil gören bu kişiler,dönemin dini otoritesi tarafından aylak,başiboş,ser-seri,şeytan gibi nitelermelere maruz kalmışlardır.Nitekim rönesans ve reform sürecinde öne çıkan “goliardlar” moderniteye giden sürecin mimarları sayılmışlardır.Aydınlanma üstatlarına ilham kaynağı olan bu kesim sanata çok düşkündür... Kilise tarafından kurulan üniversitelerde seküler düşünüşün öncüleri de bu kadrolar arasından çıkmıştır.”-Goliard”ların modern entelektüelin öncüsü olması ve Fransız İhtilali’nin seküler/Protestan karakteri, entelektüeli doğal olarak “sol” ideolojiye mahkum etmiştir.Sağ ise kilisenin ve anti-entelektüelliğin temsilcisi olarak tanımlanmıştır. Bu tanım hala geçerliliğini korumaktadır... Boğaziçi Üniversitesi özelinde süre giden tar-

tışmalara bir de bu zaviyeden bakmakta yarar var... Bizde entelektüel (genelde) Avrupamerkezci bilginin topluma benimsetilmesi amacıyla misyon üstlenmiştir. Toplum hizaya getirilmesi, ehlileştirilmesi ve medenileştirilmesi gerektirir. “Beyaz adamın” Avrupalı olmayan uluslara reva gördüğü muameleyi bizim bir kısım aydınlarımız(!) kendi insanına reva görmüştür. Bu bağlamda, bütün üniversiteleri Avrupamerkezci bilgi (ki bu bilgi seküler/ırkçı/pozitivist ve sömürgeci) tarafından ele geçirilmiş (fethedilmiş de diyebiliriz) bir ülkede, rektör ataması üzerinden yapılan tartışmalar, Türkiye’deki ilmi-entelektüel-akademik çölleşme-

ni/çoraklaşmanın/ufuksuzluğun ve en önemlisi de “madunluğun” ürkütücü boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından manidardır. Oysa ki asıl sorulması gereken soru (dar-ül İslam) olan bu aziz ülkenin üniversitelerinde neden vahiy ve nübüvvet bilgisinin meşruyetinin olmadığı ve/veya Avrupamerkezci bilgiyle barışık yaşamının ne anlama geldiğidir? Şayet entelektüel bağımsızlığa sahip olsaydık, bu sorunun cevabı üzerinde bütün üniversitelerimizin durması gerekirdi. 19.yüzyılda “uygarlık misyonu”, 20.yüzyılda “demokrasi ve insan hakları” klişeleriyle halklarımızı ayartan Avrupamerkezci yaklaşım, 21.yüzyıl için “cinsel özgürlükler” klişesini üretti ve ayartmaya devam

ediyor. Üniversitelerimiz epistemolojik ve metodolojik bağımlılıktan kurtulamadıkları, yani özellikle sosyal ve siyasal bilimler alanlarında vahiy ve nübüvvet bilgisinden ilham alan bir bilgi sistemi ve usul disiplini inşa edilemediği sürece, bizim için onurlu bir gelecekte bahsetmek mümkün görünmüyor.

Yaklaşık iki asırdır devam eden ve halkımızı zihnen sömürgeleştiren yabancılaştırma sürecinin kamusal alanda sağladığı epistemolojik meşruyetin temellerini sarsacak inkılabi bir söylemin ve eylemin inşa edilmesi için ceht etmek kaçınılmaz. Bunu da entelektüellerimiz yapacak/yapmalı... Halkımızın gerçek anlamda hürriyeti teneffüs edebilmesi için bu ceht şart...Ancak çok meşakkatlidir... Fiziksel ve zihinsel konforundan ödün ver(e)meyenler, diline/lisanına titizlik göstermeyenler, sözcüklerin ve kavramların gücüne inanmayanlar, zamanın ruhuna teslim olanlar, sözü ve yazıyı değil “gözü” merkeze alanlar, risk almaktan imtina edenler, merak etmeyenler, klişelerin tasallutuna razı olanlar, hamasi ve popülist söylemin uyuşturucu etkisini fark etmeyenler,nemelazımcılığın ve oportünizmin anaforunda debelenenler,hizip/parti/cemaat/klik/getto/klan çıkarları için hareket edenler,ehven-i şerreyn (kötüler arasından daha az kötü olanı tercih et) klişesine itiraz etmeyenler bu cehte katılamazlar... Camide mevzuata göre din anlatan imam, okulda mevzuata göre eğitim-öğretim yapan öğretmen ve üniversitede mevzuata göre bilim/düşünce üreten akademisyen daha baştan mağluptur... Anarşizme davet değil bu söylediğim... İlmi/entelektüel derinliğin eşlik edeceği hikemi-irfani-edebi ve felsefi bir “esaslı duruş” çağrısı... Bu esaslı duruşun ana istinatgahı ise, yukarıda da dikkat çekmeye çalıştığım üzere, yüce Kur’an ve şanlı Elçi(s.a.v) olmak zorunda...

Vicdan Terazisi

Zübeyir NİŞANCI

Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi,
Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı

Size bir köy çocuğunun tahıl ölçmekte dürüst olmak ile hakikati keşifte ölçülü olmak arasındaki bağı anlama çabası mace-rasından bahsedeyim. Kendime çı-kardığım derslerden başlayıp bugün dindarların yaşadığı “vicdan imtihanı” meselesine kadar geleceğim.

Buyurun.

Çocuktuk, köydeydik. Güzde buğday vs. tahıllar hasat edilirdi. O vakitlerde hutbelerde insanlar mahsullerini satarken dürüst davranışlar diye, “Veyl o kimselere ki ölçüde tartıda aldatma yaparlar” (80:1) ayeti hatırlatılırdı. O zaman da çok anlamlı ve yerinde olan bu ihtarı duyardık.

Gel zaman git zaman, bir gün doktora yaptığım Loyola Üniversitesi mes-cidinde Pakistanlı Sadık isminde çok temiz kalpli bir arkadaşla “Hadi biraz Kur’an okuyalım” dedik. O açtı ve yukarıda bahsettiğim ayetle başlayan ve adını bu ayetten alan Mutaffifin Sure-si’ni okumaya başladı.

Aklıma birden şu soru geldi: “Tamam, insanlar dürüst olup ölçer-ken ve tartarken dikkat etmeli. Ama (“yazıklar olsun” kabilinden) hitap, ağır değil mi? Neden “haksızlık et-meyin” vs. dediği gibi “ölçüde tartıda aldatma yapmayın” demiyor da “ya-zıklar olsun” gibi sert bir şekilde veyl ediyor?”

Devam edince “Veyl o kimselere ki (ahireti ve ayetleri, delilleri) redde-dicilerdir” mealindeki ayetlere geldik (83:10-13). Birden gözüm açıldı, başta bahsi geçen gündelik hayatta ölçme ve tartma hileleri ile ayetlerin

hakikatlerin reddi arasında bir ilişki olmalı diye düşündüm.

Gündelik hayatta bir şeyler kazanıp biriktireceğim ve kendimi güvene ala-cağım diye ufak tefek hileler yapmak vicdan terazisini de bozar ve insan Allah’ın ayet ve delillerine de duyar-sız kalır hatta bazen onları reddeder hale gelebilir diye aklıma geldi.

O yüzden ayet ufak tefek ölçüm hilelerine karşı veyl edip daha sonra hakikatleri inkâr eden veya çarpıtanla-ra veyl ediyor diye düşündüm. Hatta bunu arkadaşım Sadık ile de o esnada paylaştım.

Bu hususta diyeceğim şudur: Hiçbir şey “bizim” olmasın. Olmasın arkadaş, olmasın! Hatta hakikat bile bizim olmasın. Biz hakikate sahip değil talip olalım. Ona yönelelim.

Mescitteki o okumadan sonra Kur’an’da veyl ifadesi geçen ayetleri araştırdım. Hemen hepsinin “yalan, çarpıtma, aldatma, aldanma (kendini aldatma)” tutumlarına karşı kullanıldığını gördüm.

Bu vesile ile gündelik hayattaki ufak tefek menfaatler için yapılmış hilele-rin aslında insanın doğruları görüp kabul etmesi ve yanlışları anlayıp uzak durması ve hatta itikadıyla ara-sında bir ilişki olduğunu öğrendim.

Peki, ben bir şey alıp satmıyorum diye bu ayetlerden alacağım bir ders yok mu? Elbette var.

İnsanlar olarak çoğumuz esnaf de-ğiliz. Mal ve meta alıp satmıyoruz. Fakat insanlarla fikir alış verişi yapıyoruz, söz söylüyoruz, düşünce beyan ediyoruz.

Oralardaki küçük menfaatler uğruna yaptığımız dikkatsizlikleri-miz, kurnazlıklarımız hatta hileleri-miz vicdan terazimize çok büyük ha-sarlar veriyor. Hakkı ve batılı ayırt etme ve doğruyu kabul edip yanlış-tan uzak durma kabiliyetimiz hasar alıyor.

İnsanlığını, imanını, itikadını önem-seyen insan, vicdan terazisini sağlam tutmalı. Basit gündelik hesaplar ve anlamsız geçici menfaat kavgaları yü-zünden onu kirletip paslatmamalı, yanlış tartmaya alıstırmamalı. Adan-mamalı ve aldatmamalı. Ben acaba doğru mu ölçüp biçiyorum diye vicdan terazisini kalibre etmeye çalışmalı.

Bir şeyler “benim” veya “bizim” olsun diye attığımız taklaların hepsi, en başta kendi vicdanımızda derin hasarlar açıyor. Belki de o yüzden ayetler hep veyl ediyor. “Yazıklar olsun, eyvahlar olsun” ifadeleri ile as-lında “aman ha, bu büyük yaraları al-mayın, insanlığınızdan da itikadınız-dan da uzaklaşmayın” diye uyarıyor.

Belki daha büyük hasar şu: Özellikle din adına hareket eden insanlar bu hususlara dikkat etmezse ve din kılıfında kendi menfaatleri için taklalar atarsa; başka vicdanlar da bunu se-zerse ne dindarın ne dinin inandırıcılı-ğı kalır. Yazık, yazık ki ne yazık!

O yüzden eğer dinin hakikati-ni zerre miktarı önemseyen varsa Allah rızası için menfaat kavgaların-dan uzak dursun, inandırıcılığı olma-yan sözlerden, aldatma ve çarpıtma içerme tehlikesi olan söylemlerden kaçınınsın. Kendi vicdanlarını da, mu-hataplarının vicdanlarını da körelt-mesinler.

Eğer dindarlar bir şeyleri kendileri için değil de bütün dindarlar için isti-yorlarsa. Bu hususta diyeceğim şudur: Hiçbir şey “bizim” olmasın. Olmasın arkadaş, olmasın! Hatta hakikat bile bizim olmasın. Biz hakikate sahip değil talip olalım. Ona yönelelim.

Sovyetlerin Afganistan'ı İşgali ve Tekfirciler

Mahmut OSMANOĞLU

Araştırmacı / Yazar

1 5 Şubat 1989'da Sovyetler Birliği, 27 Aralık 1979'da işgal amacıyla girdiği Afganistan'dan büyük bir yenilgi ve ölümcül bir yara alarak çıktı. Afganistan savaşının Sovyetlere faturası ağır oldu. Resmi rakamlara göre 14.453 can kaybı yanında uçak, helikopter, araç gereç vs. oldukça yüklü malî kaybı da oldu. O dönem CIA raporlarına göre Afganistan işgal girişiminin Sovyetlere maliyeti 50 milyar dolar, 2019 güncellemesine göre ise 115 milyar doları bulmuştu.

Sovyetler ve “yenilmez” addedilen Kızıl Ordu'nun prestiji, Afganistan'da büyük darbe yemişti. Sovyetler, Afganistan'da ölümcül bir yara almıştı. Nitekim Gorbaçov'un Sovyetleri kurtarmak için ortaya koyduğu “glasnost” (açılım) ve “perestroyka” (yeniden yapılanma) politikalarına rağmen, çok geçmeden, Sovyetler Birliği 26 Aralık 1991 tarihinde dağıldı ve Doğu'da - Batı'da onlarca devlet bağımsızlığını kazandı.

Çift kutuplu dünya tek kutuplu dünyaya evirildi ve Soğuk Savaş bitti. ABD ve Batı Bloku önemli bir düşmanından kurtulmuş oldu. “Soğuk Savaş” dönemi iki süper güçten birisi ve aynı zamanda nükleer silahlar dâhil dünyadaki en büyük savaş gücüne sahip Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal girişimi ve buna karşılık ABD'nin Sovyetlere Afganistan'da Vietnam'ı yaşatmak için bunu bir fırsat olarak görüp müttefikleriyle birlikte, geç de olsa, bu ülkeye vekâlet savaşını taşımasının tüm dünyaya kısa, orta ve uzun erimde önemli zararları oldu.

Bu zararlardan önemli biri de, Afganistan'ın istikrarsızlaştırılmasının "Tekfirci" grupların oluşmasına zemin hazırlamasıdır. Böylece istikrarsızlaşan Afganistan'da tekfirci gruplar, neşvü nema bulma, silahlanma ve palazlanma imkânı bulmuşlardır. Bu grupların Afganistan'dan dünyanın çeşitli bölgelerine dağılıp örgütlenmeleri, Afganistan deneyimlerini gittikleri bölgelere taşıma çabalarıyla birlikte "Tekfirciler" dünyada birçok bölgede kendisini göstermeye başlamıştır.

Afganistan içindeki direnişçi mücahidlere destek çıkan ABD - İngiltere öncülüğündeki Batılılar ve Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkeleri ve Mısır, Afgan halkının direnişini yetersiz görse gerektir ki Müslüman dünyadan gençlerin Sovyet - Afgan savaşına katılması için seferber ol-

dular. Öyle ki savaşa katılmak isteyenlerin uçak biletleri bile ödeniyordu. Pakistan'a getirilip eğitime tâbi tutuluyorlar ve sonra da savaşmak üzere cephelere yollanıyorlardı. Dolayısıyla ağırlıklı olarak Arap ülkelerinden olmak üzere Müslüman dünyadan Afganistan'a bir cihad akını söz konusu oldu. Dönemi yakından takip eden kaynakların tahminleri, daha sonradan Arap dünyasından gelenleri "Afgan Araplar" olarak nitelenecek olan ve Sovyetlerle savaşmak üzere Pakistan üzerinden Afganistan'a giren yabancı savaşçıların sayısını 8 - 35 bin arasında gösteriyor.

Bunlar arasında, kafasında başka bir hesap bulunmayan, çok samimi duygularla Afganistan'ı "Komünist Sovyetlere" karşı savunmaya gelip kanları Afgan kanlarıyla karışan Arap ve diğer Müslüman ülkelere mensup birçok genç de vardı. Ya

Bu soruyu Aralık 2016'da Moskova'da yaptığım röportajda Rusya Federasyonu Afganistan özel elçisi ve deneyimli diplomat Zamir Kabulov'a "DAEŞ ve El Kaide'nin kökleri Sovyetlerin Afganistan'ı işgal dönemine mi gidiyor? Sovyetlerin 1979 işgali Afganistan'ı istikrarsızlaştırmış ve radikal grupların ortaya çıkmasına yol açmamış mıdır?" şeklinde sormuştum.

“Afganistan, kafa dengi insanlar için bir buluşma noktası haline gelmişti. Bu insanların oraya gidip eğitim alma imkânı oluşmuştu. Ama ne amaçla eğitim alacaklardı? Bu dağlık bölgede gezip dolaşmak için mi? Beklenti ve ihtiraslar daha yüksek ve bunların ötesinde idi. Bunlar Afganistan’ı daha da istikrarsız bir hale getirdiler. Peki, kimdi bunlar? Bir ABD dolarını, bir Suud petro doları ile eşleştiren ABD ve Suudi Arabistan’ın, Çin hatta İran ve Pakistan’ın finanse ettiği mücahidler.”

Afganistan’da şehid oldular ya mücahidlerin zaferiyle birlikte diğer coğrafyalarda mazlumların yardımına koştular ya da sessiz sedasız ülkelerine döndüler. Ama daha sonra tekfirciliğe yönelecek şiddet yanlısı Selefilere de bölgeye akın etmişlerdi ve kısa zamanda renklerini belli ettiler.

Akide (Selefilik)- ideolojik motivasyonu yüksek bazı gruplar, Afganistan’ın içinde istedikleri türden bir dinî doku bulamamışlardı. Çok geçmeden içerideki direnişi de kötülemeye ve aşağılamaya başladılar. Bir taraftan kendi selefi görüşlerini, çoğunluğu Hanefî olan Afgan halkı içerisinde yaymaya çalışırken gittikleri cephelerden döndüklerinde, “Afganistan’da mülhidlerle (Sovyetler) müşrikler (mücahidler) savaşıyor” diyerek cihad karşıtı propagandaya da başlamışlardı. Tekfirci görüşleri buradan uç vermeye başlamış ve Afgan halkının cihadını içeride ve dışarıda içten içe zehirlemeye başlamışlardı.

Kızıl Ordunun Hindikuş dağlarında yenilgiyi kabul edip kendi “soğuk” coğrafyasına çekilmesi ardından bu tekfirci grupların bir kısmı Afganistan’da kalıp iç savaşta taraf oldu. Diğer bir kısmı da tüm dünyaya dağıldı.

Samimi motivasyonlarla mazlumların yardımına koşan mücahidleri bu grupların dışında tuttuğumu bir kez daha yinelemek istiyorum.

Bu soruyu Aralık 2016’da Moskova’da yaptığım röportajda Rusya Federasyonu Afganistan özel elçisi ve deneyimli diplomat Zamir Kabulov’a “DAEŞ ve El Kaide’nin kökleri Sovyetlerin Afganistan’ı işgal dönemine mi gidiyor? Sovyetlerin 1979 işgali Afganistan’ı istikrarsızlaştır-

mış ve radikal grupların ortaya çıkmasına yol açmamış mıdır?” şeklinde sormuştum.

Kabulov, cevabında sorunun cevabının daha geniş kapsamlı olduğunu belirterek özellikle şu konuya dikkat çekmişti. “Afganistan, kafa dengi insanlar için bir buluşma noktası haline gelmişti. Bu insanların oraya gidip eğitim alma imkânı oluşmuştu. Ama ne amaçla eğitim alacaklardı? Bu dağlık bölgede gezip dolaşmak için mi? Beklenti ve ihtiraslar daha yüksek ve bunların ötesinde idi. Bunlar Afganistan’ı daha da istikrarsız bir hale getirdiler. Peki, kimdi bunlar? Bir ABD dolarını, bir Suud petro doları ile eşleştiren ABD ve Suudi Arabistan’ın, Çin hatta İran ve Pakistan’ın finanse ettiği mücahidler.”

Ülkelerini yabancı işgalinden korumak için tarihî, dinî motivasyonlara sahip ve toplumun her kesiminden bir milyona yakın savaş kurbanıyla her tür fedakârlığı yapan Afgan halkını, kimseye bağımlı ve bağılı olmadan dinî ve insanî motivasyonlarla işgale karşı koymaya kanı ve canı ile katkıda bulunanları, Kabulov’un çizdiği bu genelleme ve çerçevenin dışında tutmak gerekiyor ki, “tekfirciler” bunların yanında oldukça azınlık kalır.

Afganistan’daki Sovyetler ile ABD ve müttefiklerinin oluşturduğu istikrarsızlık ortamında palazlanıp dünyaya dağıldıktan sonra, bir fırsatını bulup ele geçirdikleri bölgelerde kendi akide- ideolojilerini uyguladıklarını zanneden ama aynı zamanda küresel güçlerin Müslüman dünyaya müdahalesinin bir enstrümanına dönüşen tekfirci gruplara bir de bu gözle bakmak gerekir.

“Sirkeci’den Tiren Gider, Bir Yıldızlı Kur’ân gider”

Mucahid YILDIZ

Sözlerin en güzeli elbette besmeledir. Zira içinde, yaratan yüce Allah’ın adı vardır. O’nun ismiyle başlayalım ki, yüce Rabbim, işlerimizi kolay ve faydalı eylesin. Âcizane bu köşeden 35 yıllık Avrupa tecrübelerimi ve halen yaşamakta olduğumuz gelişmeleri değerli okuyucularımıza aktarmaya çalışacağım. İnşallah hepimizin hayrına olur.

Avrupa denilince, Berlin Duvarı yıkılmadan önce herkesin aklına batı yakası gelirdi. Doğu Avrupa’dan bahsedilen olmazdı. Bugün artık neredeyse ismi bile unutulmuş SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)’ne bağımlı olan Doğu Avrupa ülkeleri, Avrupa’dan sayılmayıp demir perde ülkeleri arasında yer alıyordu. Bu ülkelere giriş çıkışlar çok sıkı kontrol altında tutulduğundan, sanki demir duvarlarla çevrili sınırların ötesinde, kapalı kutu ülkeler görünümü hâkimdi. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra galip gelen ülkeler bir araya gelerek yeryüzünde böyle bir görüntünün hâkim olmasını istediler. Batı özgürlükler, eşitlik, adalet, demokrasi, refah vs.yi temsil ederken, doğu fakirlik, esaret, gerileme, diktatörlük vesaireyi temsil ediyordu.

Berlin Duvarı’nın yıkılması ile artık kapitalizmin güçlü kolları doğu yakasına da sözüm ona özgürlük ve demokrasi getirerek demir perdeyi ortadan kaldırdı. Bugün Doğu Avrupa artık tamamen Batı Avrupa’ya teslim olmuş durumda. Yani önceden SSCB boyunduruğu altında olan Avrupa’nın doğusu, bugün Batı Avrupa’nın egemenliğine girmiş durumda. Tabii zaman zaman Polonya

ve Macaristan gibi güçlü diyebileceğimiz bazı Doğu Avrupa ülkeleri ABD’yi arkalarına alarak, Batı Avrupa’ya başkaldırıyormuş gibi görünseler de bugün Avrupa’nın en güçlü ülkesi Almanya’nın AB’de tek söz sahibi olduğu aşikârdır.

...

Gelelim Avrupa’daki Müslümanların durumuna. Avrupa’nın İslam ve Müslümanlarla olan münasebetleri yüzlerce yıl gerilere dayanmakta. Hem batısında hem doğusunda, aynı zamanda güneyde, Avrupalılar Müslümanların varlığını her zaman hissettiler. Hem dillerinde hem de yemek kültürlerinde, giyim kuşamlarında ve her şeyden önemlisi bilimsel gelişmelerinde Müslümanların ne kadar tesirli olduğunu ortaya koyan birçok araştırma mevcuttur. En büyük tesiri, İspanya ve İtalya’da görüyoruz.

Çok gerilere gitmeden son 50-60 yılda Avrupalılarla Müslümanlar arasında olup bitenler ve toplumdaki gelişmeler, bu köşemizin ana konularını ihtiva edecek. Batı Avrupa’da biz Türklerin sayı olarak en çok bulunduğu ülke Almanya. İsmi burada

tek tek saymayı gerekli görmediğim diğer Batı Avrupa ülkelerinde de, hemen hepsinde bugün artık Türklerle rastlamak mümkündür. Elbette Müslüman sayısı olarak değerlendirdiğimizde Fransa’daki, kuzey ve güney Afrikalı sayısının önemli ölçüde çok olduğunu görüyoruz.

Günümüz şartları, sınırlara rağmen insanların dünyanın öbür ucundan diğer ucuna gitmesini daha da kolaylaştırdı. Gücü yeten, istediği yere rahatlıkla gidebilmekte. Gücü yetmediği halde gitmek isteyenler ise maalesef bu yolda hayatlarını feda etmekte.

Türkiye’den Avrupa’ya işgücü göçü de hüznü bir hikâyedir. Bu hüznü şair Ali Akbaş ‘Sirkeci’den tiren gider’ mısraının öne çıkardığı ‘Göç’ şiirinde çok güzel dile getirmiştir. Yüzbinlerce gencin memleketini terk ederek, dinine, diline, kültürüne hiç mi hiç aşına olmadığı diyarlara çalışıp para kazanmak, geçim derdine çare aramak için yollara düşmesinin hikâyesidir bu.

Müslümanların Avrupa üzerindeki tesiri elbette günümüzde de devam etmektedir. Ancak ne var ki, son 200 yılda bu etkileşimin müspet ve menfi kefelere ağırlıkları çok farklı bir hal aldı. Endülüs ve Osmanlı devletlerinin son dönemlerine kadar bu etkileşimde Avrupa daha çok, İslam kültür ve medeniyetinin aydınlatılmasıyla, içinde bulunduğu orta çağ karanlığından kurtulurken, son 200 yılda İslam coğrafyalarında görülen batılılaşma hareketleri maalesef bizi karanlıkların ortasına attı.

Günümüzde teknolojik gelişmenin toplumun ilerlemesinde en önemli yeri işgal ettiğini düşünmek, maalesef batının gelişmesinden dolayı hissedilen aşağılık kompleksinin bir ürünüdür. Zira teknolojik gelişme, her zaman insanlığa fayda getirmez. Asıl gelişmişlik ve medenilik ise, ahlakın ve edebî toplum içerisinde en önde yer almasıdır. İnşallah daha sonraki yazılarımızda da âcizane bu köşeden Avrupa’daki gelişmeler üzerinde duracağız. Vesselam.

Birleştirici Unsur: İslam

Muhammed Fesih KAYA

Bismillah...

Tarihi tecrübeyle sabittir ki halkı Müslüman tüm ülkelerde olduğu üzere Türkiye’de de cemaatler her zaman var olmuştur. Hiç şüphesiz İslam’ın önerdiği birliktelik biçimi olarak cemaatlerin, Müslümanların gündeminde olmasından daha doğal bir şey olamaz.

Ancak sorun, Osmanlı sonrası ortaya çıkan ulus devletin, cemaatleri ilkel/arkaik/primitif odaklar olarak görmesi ve tehdit sıralamasında üst sıralara yerleştirmesidir.

Osmanlı’da merkezi temsil eden devlet idaresiyle halk/reaya arasında iletişim, genelde tarikatlar, dergâhlar, tekkeler aracılığıyla sağlanmıştır. şeyhülislam aracılığıyla merkeze taleplerini ulaştıran tarikatlar, Osmanlı’da merkezle çevre arasında köprü işlevi görmüştür. Hatta padişahların neredeyse hepsinin bir tarikata mensup olması veya bir şeyhe bağlanması da halkla temasının kopmaması içindir. Bu tavrıyla padişah reayasına, ‘ben de sizdenim’ mesajı verir ve merkezin çevreyi kontrolü daha kolay olur. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı kalenderîlik, haydarilik, ibahilik vb. heterodoks yapılara çoğu zaman müsaade etmemiş, Sünni veya Sünniliğe yakın olan tarikatların örgütlenmesini teşvik etmiş ve hatta desteklemiştir. (Örneğin, 16. yüzyılda Safevi propagandası neticesinde Anadolu’da Bektaşilik yaygınlaşmaya başlayınca, Osmanlı Mevlevilikten faydalanarak bu durumu frenleme yoluna gitmiştir. Bu dönem Mevleviliğin en geliştiği dönem olarak dikkat çekicidir.)

Cumhuriyetle Osmanlı arasındaki en önemli fark, merkezle çevre arasındaki ilişkinin mahiyeti noktasındadır. Osmanlı çevreyle (reaya) tarikatlar aracılığıyla temas kurarken, Cumhuriyet bu

damarı kesmiş ve çevre ile teması koparmıştır. Cumhuriyet devrine yetişen birçok âlim ya tehire ve tevkife maruz kalmış ya da öldürülmüştür. Çevreyle arasına kalın duvarlar ören Cumhuriyet, çok partili hayata kadar üst perdeden, buyurgan ve elitist tavrını sürdürmüştür. Bu tarihe kadar çevreyi temsil eden halk, cahil, mutaassıp, mürteci, yobaz gibi nitelermelere maruz kalmıştır. Yapılan devrimlerle hafızası silinen toplum, ezanın Türkçe okunması garabetiyle de devletin dine kast ettiğine dair kesin kanaat beslemeye başlamıştır. Bu süreçte kimi âlim ve hocalar dinin müdafası adına gizli çalışmalar yapmak zorunda kalmıştır. Cumhuriyet idaresinin tepeden inme (jakoben) karakteri, doğal olarak halkta savunmacı bir refleksin gelişmesine sebep olmuştur.

Devleti, İsrail, ABD ve emperyalizm adına ele geçirmek üzere yıllardır hazırlık yapan Gülenist Hareket, kendisini Türk-İslamcı, hümanist, şiddetten uzak ve eğitimi önceleyen olarak kamuoyuna takdim etmiştir. Kamuoyundaki meşruiyetini de bu söylediğimiz hususiyetleri itibarıyla sağlamış, 15 Temmuz gecesi bir darbe kalkışmasında bulunmuş, ancak başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet aklı, Fetullahçı Terör Örgütü/Gülen Hareketini (FETÖ) tasfiye etmiş ve bunda da oldukça başarılı bir strateji izlemiştir. Ancak bu tasfiye, bütün cemaat yapılarını ciddi olarak etkilemiştir. Dikkat edilirse darbe sonrası süreçte cemaat benzeri örgütlenmeler hedefe konmuş, laik/seküler değerler ekseninde birliktelik biçiminin ulviliğine vurgu yapan belli çevreler, meclis kürsüsü başta olmak üzere gazete ve televizyon ekran-

Bu darbe girişimi her ne kadar dinî kisveye bürünmüş bir yapı tarafından gerçekleştirilmiş olsa da, bu durum asla devletin, dini tekeline alarak yorumlamaya kalkışmasına yol açmamalı.

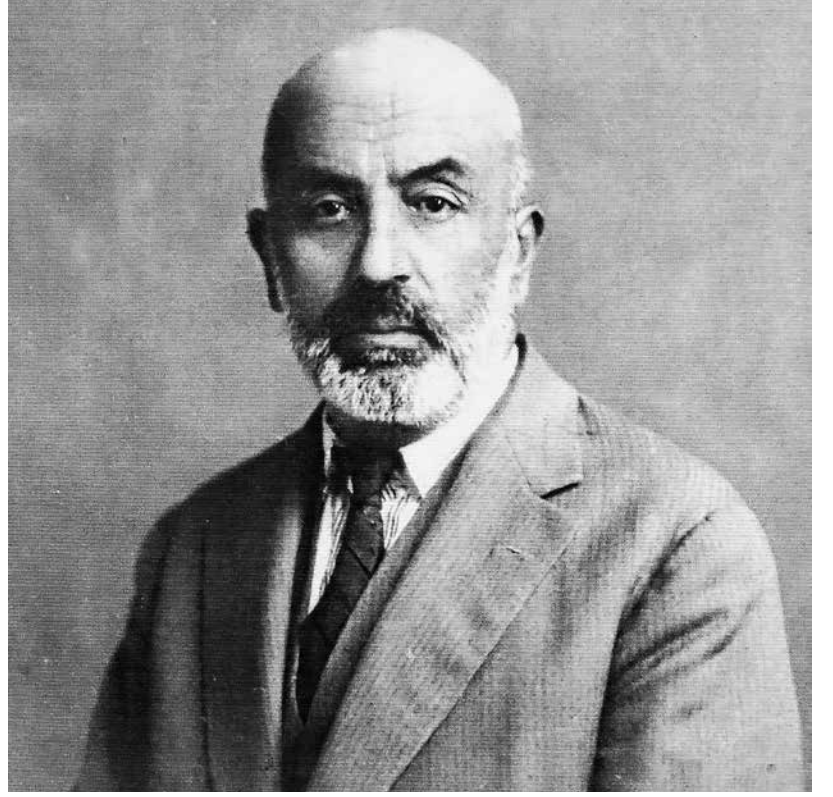
larında boy göstermişlerdi. Hatta Müslüman mahallesinde bulunan bazı kimseler de bu koroya katılarak kendince destek vermeyi ihmal etmemişlerdi...

15 Temmuz sonrası FETÖ'yü fırsat bilerek Müslümanların bir araya geldikleri ve inandıkları değerleri yaşamalarını ve o değerleri hayatın içerisine taşıyarak ete kemiğe büründürmek suretiyle İslam'ın birliktelik biçimi olan cemaat ve hareketlerin tahfif ve tahkir edilmesini meşrulaştıran, bu anlamda laiklik, Kemalizm ve demokrasiye yönelik güzelleme yapan uzman(!) sıfatlı güruhun yaptıklarını da hayret ve esefle izledik. Bu güruhun, coğrafyamızın mayası olan İslam'ın iktisadi, içtimai, hukuki ve siyasi hayata vaziyet

edemeyeceğine dair ürettikleri tezviratla, tam da küfür kavramının hakkını verircesine hakikatin üzerine örttüklerine şahitlik ettik. Bütün bunlara karşı mukavemet hattımızı dinin diliyle tahkim etmek mecburiyetindeyiz. Bütün kimliksizleştirme çabalarına rağmen insanımızın 15 Temmuz darbe girişimine karşı göstermiş olduğu direniş esnasında İslâmî ve millî şiarı yaslanması gösteriyor ki, bu ülkede birleştirici unsur laiklik, demokrasi ve Kemalizm değil, İslam'dır.

Darbenin icracıları arasında dîni olduğu iddiasındaki bir grubun yer alması "cemaat" olgusunu Türkiye gündeminin merkezine konuşturmuştur. Her ne kadar işin öznesi FETÖ olsa da, Türkiye'deki bütün cemaat ve tarikat yapıları bu süreçten ciddi anlamda etkilenmiş, hâlihazırda da etkilenmeye devam etmektedir. Gerçi darbeye karşı direnişin en ön saflarında yer alanların FETÖ dışında kalan cemaat mensubu kişilerden olması, top tancı bir algının oluşmasının önüne geçse de bugüne kadar yaptığımız gözlemler çerçevesinde denilebilir ki; 15 Temmuz sonrası egemen üslup, cemaat olgusunun tümünden reddi şeklinde gerçekleşmektedir.

Bu darbe girişimi her ne kadar dinî kisveye bürünmüş bir yapı tarafından gerçekleştirilmiş olsa da, bu durum asla devletin, dini tekeline alarak yorumlamaya kalkışmasına yol açmamalı. Görünen o ki devlet bir taraftan bunu bahane ederek diyanet eliyle dinî hayatı tek başına tanzim ve tahkim etmeye çalışıyor, öte yandan devletin sahibi(!) iddiasında olan ve devletten beslenen güruh; bir taraftan laik seküler paradigmanın mükemmelleşmesini isterken diğer taraftan İslami yapıların tasfiyesini talep ediyor.

Mehmed Âkif, “Çanakkale Şehîdlerine” ve “İstiklâl Marşı”

İNSİCAM

Mart ayı, biraz da Mehmed Âkif ayıdır. Bunu, büyük şairin Aralık ayında doğduğunu (20? Aralık 1873) ve yine bu ayda öldüğünü (27 Aralık 1936) unutmamanı söylüyoruz. Neden? Çünkü bu ayın en önemli olayı Çanakkale Savaşı ile neredeyse özdeşleşmiş meşhur şiirin altında onun imzası vardır. Daha da önemli olanı, onun kaleminden çıkan İstiklâl Marşı, TBMM’de 12 Mart 1921 tarihinde milli marş olarak kabul edilmiştir.

Be sebeple bu büyük dava adamı hakkında eserler yazan üç kıymetli yazara, üç soru yönelttik. Bunu yaparken istiklâl ve istikbâl şairimiz merhum Mehmed Âkif’in gündemimizden düşmemesini arzu ettik. Adı geçen savaşın kazanılmasına ve İstiklâl Marşı’nın yazılmasına kan veren, can veren şehîdlerimize, gazilerimize ve şairimiz Âkif merhuma, Rabbimizden sonsuz rahmet dilerken nezaket ve katkılarından dolayı yazarlarımıza cân-ı gönülden teşekkür ediyoruz.

MEHMET DOĞAN

Sizce merhûm Mehmed Âkif'in mütefekkir, şair, dava adamı gibi özelliklerinden hangisi ön plana çıkmaktadır?

Aslında bütün bir şahsiyetten, şahsiyet bütünlüğü olan bir insandan söz ediyoruz. Unsurlardan biri olmazsa, eksik tarif edilecek bir şahsiyet bütünlüğüne sahip Mehmed Âkif.

Böyle bir ön plana çıkmayı/çıkarılmayı dikkate almadan Âkif'in önce şairliği üzerinde durabiliriz. Âkif şairliği üzerinden mütefekkir, şiiri tefekkür şiiridir. Şiir kabiliyeti yüksek, deha çapında. Saf şiire yönelse, Fuzulî ile, Galip'le, Haşim'le aynı zümrede sayılacak. Belki de bunların en önüne geçecek. Fakat kendi tabiriyle, gül devrinde yaşamadığı için bülbül olamamış. 19. Yüzyılın sonunda ülkesinin, milletinin, âlem-i islâmın vaziyeti onun diliyle şöyle anlatılabilir:

Mehmed Âkif böyle bir zamanda çaresizliğin çaresini arayan adamdır. Bu arayış onu bir kimlik şairi yapmıştır.

Gitme ey yolcu, beraber oturup ağlaşalım

Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım.

Ne yapıp ye'simi kahreyleyeyim, bilmem ki?

Öyle dehşetli muhîtimde dönen mâtem ki!..

Ah! Karşımda vatan nâmına bir kabristan

Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan?

Mehmed Âkif böyle bir zamanda çaresizliğin çaresini arayan adamdır. Bu arayış onu bir kimlik şairi yapmıştır. Batı karşısında, modern zamanlarda kendisi olarak, kimliğini kaybetmeden var olmak isteyen güçlü bir karakter. Batı "medeniyeti"ne tam mânasıyla teslimiyetten başka çare kalmadığı düşüncesinde ki okur yazarların, hadi "aydınların" diyelim, ekseriyette olduğu bir zamanda, çoğunluğun aksine bir tavır takınarak bunu sonuna kadar savunan güçlü bir karakter. Bir "karakter heykeli".

Mütefekkirlik şairliğe karşıdır. Düşünce ile şiir imtizaç etmez. Fakat Âkif şiiri fikir için yazar, düşüncesini, daha ötesi inancını kitlelere ak-

tarmak için şiir vasıtasıdır. Dava da budur! Davası olduğu için, fikrini kitlelerle paylaşmak istediği için şairdir. Velhasıl birbirinden ayrılmaz üç hususiyetin bütünü Mehmed Âkif'dir.

Âkif'in şiirleri söz konusu olduğunda öne çıkanlardan biri de Âsım'da yer alan Çanakkale Şehitleri'ni anlattığı bölümdür. Bu şiir, diğer şiirlerinin yanında nasıl bir yerde durmaktadır?

Âkif'in şiir anlayışı anlatılırken, en başta "sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek" mısraı hatıra gelir.

Hayır, hayâl ile yoktur benim alışverişim;

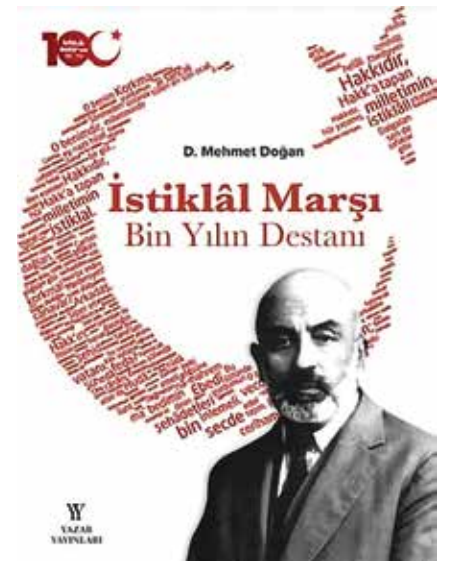
İnan ki; her ne demişsem görüp de söylemişim.

Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:

Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek!

Mehmed Âkif ne kadar veya nereye kadar bu mısralarla tarif ettiği şairdir?

Büyük ölçüde Âkif bu mısraların mazmununa bağlı kalarak şiirlerini yazmıştır. Gerçekçidir, sözünü doğrudan söyler, tebliğ eder. Bazan o gerçekçilik saf şiir sevenleri rahatsız edecek noktalara kadar varır.

**Âkif bu muazzam şiiri
9 sene yayınlamaz.
Öyle anlaşılıyor ki,
bu saklanmayacak
büyüklükteki şaheserini
hiç kimseye de
göstermez. Bir şairin
bütün ölçüleri altüst
eden bir şiirini bu kadar
uzun süre herkesten
saklaması zordan da öte
bir şeydir.**

Edebiyat eseri, şiir, hakikati dahi tahayyülî olarak ifade eder. Edebî eserin gerçeği, hayâl edilmiş hakikattir. Hakikatin hayâlde, buna sanatla da diyebiliriz, anlatılması sıradan gerçeklerin ötesine geçen bir ifade kudretine ulaşabilir. Bazen hakikat en güçlü şekilde anlatılmak için hayale muhtaçtır. Gerçek şiir böyle bir ifade kudretine sahiptir. Âkif, manzumedeki kalmak istese de zaman zaman kendi tarifinin üstüne yükselerek söyler şiirini. Çanakkale Şehidlerine şiiri işte bu tarz şiirlerin en yüksek mertebesinde. Âkif, bir an gelir ki, şiirinin bu yüksekliğinin sırrını saklayamaz: "Ruhumun vahyini duysam de geçirim taşın!" der.

Kâbe'nin mezar taşı olduğu bir şehid kabrinden söz etmektedir. Bu onun ölçülerini zorladığı bir andır. Kâbe mezar taşı olacaksa, sıradan sözler onun üzerine yazılamaz. Ancak şairin heyecan kasırgasına kapılarak zaptedilmez bir coşkunluk hissiyle "ruhunun vahyini duyarak" söylediği mısralar kazanabilir. İşte bu Çanakkale Şehidlerine şiiridir!

Hilâl uğruna batan güneşler, kanı tevhide kurtaran şehidler, Bedr'in arslanlarına benzetilirlen. Şehide dar gelmeyecek mezarı kim kazabilir? O tarihe bile sığmaz. Onu ancak sonsuzluklar içine alabilir. O kabrin üstünü ancak gök kubbe örtebilir, böylece şehidin kabri yeryüzü olur, mor bulutlar

türbesinin tavanı olur. Yedi kandilli Süreyya onun avizesidir. Mehtab ta fecre kadar türbedarı gibi bekletilir, gündüzün fecr ile avizesi doldurulur, tüllenen mağrib yarasına sarılır..Ve bütün olağanüstülükler sayıldıktan sonra en son noktaya gelinir: Onun kabri toprakta olamaz, Peygamber onu kucacağını açmış beklemektedir, tabii ki cennette!

Bu coşkunluk, bu yüksek dozlu lirizm Âkif için aşırıya gitmektir. Mehmed Âkif bu şiiri yazmıştır, ama yayınlamaktan uzun süre imtina etmiştir. Şiirin 1915'te, Arabistan seyahatinden dönerken, El Muazzam adlı küçük bir istasyon binasında zafer haberi alındıktan sonra göz yaşları içinde yazıldığı iddiası hayli kuvvetlidir. Âkif bu muazzam şiiri 9 sene yayınlamaz. Öyle anlaşılıyor ki, bu saklanmayacak büyüklükteki şaheserini hiç kimseye de göstermez. Bir şairin bütün ölçüleri altüst eden bir şiirini bu kadar uzun süre herkesten saklaması zordan da öte bir şeydir. Nihayet 1924 yılının temmuzunda Sebülürreşad'da "Âsım'dan bir parça" başlığı altında uzunca bir bölüm içinde yayınlar ve zaten bir ay sonra da Âsım kitabı çıkar. Böylece onu bir muhteva içinde değerlendirir. Müstakil olarak yayınlansa idi, çok daha fazla dikkat çekecekken, bunu bilerek yapmaz.

Evet Âkif, Çanakkale'yi görmüştür. O Arabistan vazifesinde iken Harbiye Nezareti şairleri, yazarları toplar Çanakkale cephesine gönderir. Savaş devam etmektedir, edebî heyetteki şairler yazarlar barut kokularını, kan kokularını ve savaşın havasını hissederek İstanbul'a dö-

Âkif Çanakkale'yi maddi gözleri ile görmemiştir, fakat aynel yakın görmüştür. Çanakkale şehidlerine şiiri o yüzden de büyük şiirdir.

nerler. Bu heyetle Çanakkale'ye giden edipler bir hayli şey yazarlar. Bugün onların yazdıklarını değil de Çanakkale cephesinden binlerce kilometre uzakta şiirini yazan Âkif'in Çanakkale Şehidlerine şiiri bize bu harbin hakikatini hissettiriyor. Âkif Çanakkale'yi maddi gözleri ile görmemiştir, fakat aynel yakın görmüştür. Çanakkale şehidlerine şiiri o yüzden de büyük şiirdir.

Merhûm şairimiz hakkında "Çamideki Şair Mehmed Âkif", "İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif" ve "Mehmet Âkif: Çanakkaleden Sakaryaya" adlarında üç değişik kitap yazdınız. Bir de yolda olan var: "İstiklâl Marşı -Bin Yılın Destanı". Sizin gibi Âkif hakkında bu kadar kitap yazan sadece bir iki kişi var. Sizi böyle üç ayrı kitap yazmaya iten sebep nedir? Bu kitapları, şaire dâir yazılan kitaplardan ayıran özellikler hakkında neler söylersiniz?

1970'li yıllardan beri Âkif'le hemhal oluyoruz. Eserini okuyoruz, hayatını öğrenmeye çalışıyoruz. Düşüncesini çözümlenmek ve mücadelesini anlamak için gayret sarfediyoruz. Bunun bir şairi tanımanın ötesinde bir anlamı olduğundan şüphe yok. Âkif'i tanımak yakın tarihimizi bilmek yönünde zorlu bir cehd aslında. Onu tanımakla kendimizi tanımak yolunda adımlar atıyoruz. Birçok şairi yazarı, okursunuz, araştırırsınız, tanırırsınız. Bu bir yerde biter. Âkif bitmez, tükenmez! Bildikçe, tanıdıkça daha derinlemesine tanımak arzusu uyanır. Aslında Âkif'le ilgili olarak oturup, belli bir zaman ayırarak kitap yazmış değiliz. Muhtelif zamanlarda, muhtelif vesilelerle yazdığımız yazıları bir araya getirerek ilk kitabımızı meydana getirdik. Aynı şekilde tanıma cehdinin ikinci, üçüncü verimleri de ortaya çıktı. Üç kitap kâfi mi? Ömrümüz oldukça, gücümüz yettikçe Âkif'le ilgili yazmaya devam edeceğiz.

ÂLİM KAHRAMAN

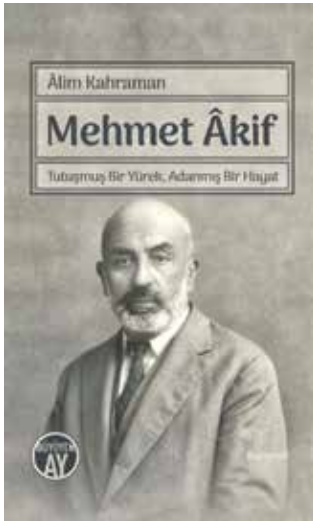
Sizce merhûm Mehmed Âkif'in mütefekkir, şair, dava adamı gibi özelliklerinden hangisi ön plana çıkmaktadır?

Baktığınız noktaya göre değişir.

Edebî açıdan bakarsanız şairlik gücü daha fazla dikkatinizi çeker. Türk şiir tarihinde oynadığı rol de ilgilenirsiniz. Sade bir Türkçeyle şiir yazmaya verdiği önem, dönemi için ayrı bir kıymet taşır. Mütevazı bir kişiliğe sahiptir Âkif. Halka yakındır. Halk içindeki bilge (ârif) kişileri bulur ve onlara ayrı bir değer verir. Dostları içinde böyle simalar çoktur. Geniş toplum kesimlerine ulaşmaya ayrı bir önem verir. Onların dertlerine ilgi duyar.

Fikrî yönü, dava adamlığıyla birleşmiştir. O, dönemindeki İslamî uyanış hareketleriyle yakından ilgilidir. Rusya içlerinde Müslüman topluluklar (Türkler), Mısır'da Abduh Hareketi, Hindistan'da İkbâl'le temsil bulan

uyanış hareketi (Pakistan devletinin kuruluşuyla sonuçlanmıştır) hep Âkif'in ilgisi içindedir. Türkçesiyle Rusya Müslümanlarını etrafında toplar. Arapçasıyla Mısır'da yazılanları izler (çeviriler yapar), Farsçasıyla İkbâl'i tanır. Özellikle hayatının son döneminde Mevlâna'yı defalarca okur. Kur'an tercümesine ara verdikçe Mesnevi'yi okur.

Baştan itibaren Sadi yolunu (hikemî şiir) kendine ölçü almıştır, ayrıca. Osmanlı edebiyatından Fuzulî (Leyla ile Mecnun) ilk okuduğu şairdir. Bağdatlı Ruhi, Ziya Paşa, Muallim Naci kendine üstad seçtiği isimlerdir.

Dava adamlığı, şiiri ve kişiliğini milletin, toplumun hizmetine adanmasıyla bambaşka

açılımlar kazanır. Yıkılış ve kuruluş süreçleri içinde bulunur. Millî Mücadele'nin manevî önderi olur. Bu mücadelede devam ederken "İstiklâl Marşı"nı yazmak ona nasip olur.

Osmanlı edebiyatından Fuzulî (Leyla ile Mecnun) ilk okuduğu şairdir. Bağdatlı Ruhi, Ziya Paşa, Muallim Naci kendine üstad seçtiği isimlerdir.

Âkif'in şiirleri söz konusu olduğunda öne çıkanlardan biri de Âsım'da yer alan Çanakkale Şehitleri'ni anlattığı bölümdür. Bu şiir, diğer şiirlerinin yanında nasıl bir yerde durmaktadır?

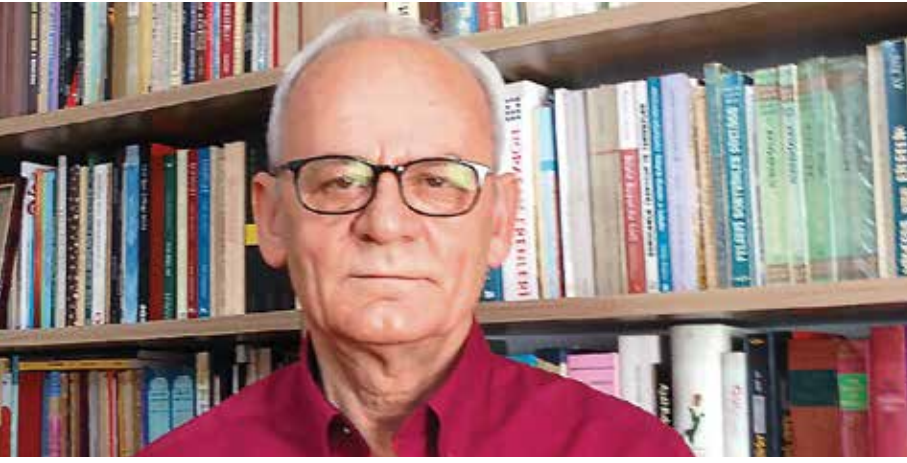
Çanakkale'de savaş devam ederken Âkif, devlet ve millet hizmeti için Berlin'de ve ardından Necid çöllerindedir. Çanakkale'den gelen zafer haberlerini çöl şartları içinde, bir tren istasyonunda alır. Şiirin tohumu orada filizlenmeye başlar.

Bu parça, onun lirik-destanî şiirleri içinde en fazla okunan ve sevilen eserlerinden biri olmuştur. Âkif'te lirizm (yürekten kopup gelme) esastır. Fakat bu şiirde üst dereceli bir başarıya ulaşır dil ve söyleyiş. Âkif, Çanakkale'de bulunamaz belki ancak bir parçası olan bu mücadelenin destanını yazar.

Mehmet Âkif -Tutuşmuş Bir Yürek, Adanmış Bir Hayat- adlı kitabınızı, şimdiye kadar yazılan kitaplardan ayıran özellikleri hakkında neler söylersiniz?

Âkif'in biyografisi ile ilgili birçok belge son dönemde ortaya çıkmıştır. Öncekilerle beraber bunları topluca değerlendirme fırsatım oldu. Ayrıca bu araştırmam sırasında elime geçen yeni bilgiler oldu, onları da koydum kitaba. Âkif'e bizde genellikle belli açılardan yaklaşmış, bazı yönleri çok öne çıkmadan kalmıştır. Mümkün olduğu kadar bütün yönleriyle, geniş bir perspektiften onun hayatı, sanatı ve dava adamlığını ortaya koymayı amaçladım.

Yaklaşım perspektifinin genişliği önemseydiğim bir ölçü oldu.

MUSTAFA ÖZÇELİK

Sizce, merhûm Mehmed Âkif'in mütefekkir, şair, dava adamı gibi özelliklerinden hangisi ön plana çıkmaktadır?

Mehmet Akif, şairliği, mütefekkirliği, mücadelesi, ahlakı itibarıyla elbette çok yönlü bir şahsiyettir. Ama kanaatimce en ön plana çıkan özelliği elbette "inanmış bir dava insanı" oluşudur. Çünkü diğer yönleri bu yönü dikkate alınmadan anlaşılabilir. Mesela şiiri millet dertlerini dile getirmede vasıta kılması onun dava adamlığı ile ilgilidir. Yine tefekkürü, mücadele hayatı ve diğer hususları da buna göre şekillenmiştir. Mehmet Akif'in davası ise inanç, ibadet, ahlak, tefekkür, edebiyat, millet, devlet hayatımızın yeniden inşası davasıdır. Onun hayatı böyle bir mücadele içinde geçmiştir. Bu sebeple meseleyi sadece şiirle, yazıyla dile getiren bir insan olmamış, hakikat diliyle konuşmuş, en önemlisi de hakikat ölçülerine göre yaşamıştır. İşte

onu dava adamlığında bu tür iddialarda bulunanlardan temel farkı bu samimi ve hakikatli tutumu olmuştur.

Âkif'in şiirleri söz konusu olduğunda öne çıkanlardan biri de Âsım'da yer alan Çanakkale Şehitleri'ni anlattığı bölümdür. Bu şiir, diğer şiirlerinin yanında nasıl bir yerde durmaktadır?

Akif, zor bir zamanda yaşadı. Şiirini bir taraftan toplum meselelerini dile getirirken bir taraftan da verilmeye çalışılan yeniden varoluş mücadelesini destanlaştırmaya çalıştı. İşte bu destanın İstiklal Marşı öncesindeki en büyük ve en önemli parçası Çanakkale Şehitleri şiiridir. Bu şiir, bütün gücüyle bize saldıran

empyralist Batıya karşı hem bir direnişin hem de savaşan askerlerin niyet ve gayretleri açısından baktığımızda bir direnişin destanıdır. Gerek bu şiir gerekse bu şiirin yer aldığı Sa-

fahat'ın "Âsım" bölümü Âkif'in düşünce dünyasının anlaşılması konusunda önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Buna göre bu savaşta iki güç çarpışmaktadır. Bunlar hak ve batılı temsil eden güçlerdir. Şiirde tasvir edilen düşmanın en büyük gücü ise tekniğidir. Mehmetçiğin ise sadece imanı vardır. Böylece şiir realiteden hareket ederek imanla küfrün ezeli kavgasının gerçeğini vermektedir bize. Bu kavgayı veren ise "Âsım'ın neslidir." Âkif'in "Nesilmiş gerçek" dediği vatanını çiğnetmeyen, düşmanın "namahrem elini mabedine" değdirmeyen, kanıyla "tevhid"i kurtaran nesildir.

Merhûm şair üzerine birden fazla kitap yazanlardansınız. Son eseriniz "Bir Hisli Yürek Mehmet Akif Ersoy"u, şimdiye kadar yazılan kitaplardan ayıran özellikleri hakkında neler söylersiniz?

Mehmet Akif, ortaokul yıllarımdan beri okuduğum, daha sonrasında hakkında yazılar, kitaplar yazdığım bir isimdir. Onunla ilgili ilk kitabım olan "Mehmet Akif ve Gençler İçin Safahat" kitabımda gençlerin onunla buluşmasını amaçladım. İkinci kitabım "Mehmet Akif ve İstiklal Marşı"nda İstiklal Marşı'nın bizim için ne anlam ifade etmesi gerektiği üzerinde durdum. "Mehmet Akif ve Çanakkale" kitabımda ise Çanakkale'nin anlam ve önemini onun Çanakkale Şehitleri için yazdığı şiirden hareketle vermeye çalıştım. Bir arzum da onun biyografisini yazmaktı. İşte "Bir Hisli Yürek" kitabı genel anlamda bir Akif biyografisi olma özelliği taşıyor. Şimdiye kadar başka yazarların kitaplarından ayıran özelliği ise benim gözümdeki ve gönlümdeki Akif'i anlatıyor olmasıdır. Bu konuda benim başka bir söz söylemem uygun olmaz. Bu kıyaslama okurlar ve eleştirmenler tarafından yapılması gereken bir konudur. Her kitabın muhatabı farklı kişiler olacağı için bu tür kitapların ne kadar çoğalır o kadar iyi olacağına da burada belirtmek isterim.

Âkif'in "Nesilmiş gerçek" dediği vatanını çiğnetmeyen, düşmanın "namahrem elini mabedine" değdirmeyen, kanıyla "tevhid"i kurtaran nesildir.

Müslüman Psikologların Öncüsü: Malik Bedri

Ahmet Erdem AKKOYUNLU

Malik Bedri, Müslüman bir Psikoloğun yardımcısı, Müslüman bir Psikoloji öğrencisinin gelecek hedeflerindeki yön göstereni ve Müslüman bir toplumda Psikoloji deyince aklımızda muhakkak bulunması gereken bir isim olarak değerlendirilebilir. Müslümanların yanı sıra Batı dünyasında da oldukça etkili olmuş bir isimden bahsediyoruz aslında. Kendisine birçok kez çeşitli konularda fikirleri sorulmuş ve Avrupa'da çeşitli konferanslar düzenlemiş birinden...

PEKİ, KİMDİR PROFESÖR DR. MALİK BEDRİ?

1932'de Sudan'da gözlerini açtı Malik Bedri. Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde yüksek öğrenimini tamamladı. Eğitim gördüğü Beyrut Amerikan Üniversitesi'ni yaşamının ilerleyen yıllarında misyoner bir okul olarak tanımladı. 1961'de İngiltere Leicester Üniversitesi'nde Doktora yaptı. 1966'da Londra da Klinik Psikoloji sertifikasını aldı...

Psikoloji eğitimi alırken, psikoloji ile ilgilenmiş olan Müslümanların neredeyse tamamen Batı dünyasının etkisi altında kalarak ilerlemeye çalıştıklarını fark etti. Geçmişe dönerek geleceğe ışık tutabileceğini fark eden Bedri, çeşitli İslam âlimlerinden yararlanmaya başladı. İmam Gazali, İbn-i Kayyim gibi isimlerden faydalanmasının yanı sıra psikoloji için oldukça önemli biri olarak düşündüğü ve kitabını İngilizceye tercüme etmesi ile oldukça büyük bir yankı uyandırdığı Ebu Zeyd Belhi'den konferansları ve kitaplarında sıklıkla bahsetti. Onun Müslüman psikologların kesinlikle faydalanma-

sı gerektiği biri olduğunu düşündü ve kendisi de birçok konuda Üstad Belhi'nin düşüncelerinden faydalandı. Malik Bedri'nin Türkiye'de vurguladığı önemli konulardan biri olarak da karşımıza çıkıyordu "Üstad Belhi". Osmanlı kaynaklarının elde olması sebebiyle Türkiye'deki Müslüman psikologların araştırmalarındaki yetersizlik ve bunca kaynağın kullanılmamasına sıklıkla değinmekteydi. Müslümanların içtimai meselelerle yıllarca kendilerini büyük bir çıkmaza soktuklarına ve bunun bir sonucu olarak da ilmi gelişimin olumsuz yönde etkilendiğine vurgularda bulunuyordu.

Malik Bedri'nin birçoğumuzun aşına olduğu önemli bir isim ile de dostluğu ve muhabbeti vardı. Malcolm X ile iki aşamalı olarak görüşmüştü. İlk olarak Müslümanlığı tam olarak benimsememiş bir halde iken onunla görüşen Bedri, ilerleyen yıllarda Malcolm X'in hac dönüşü Beyrut'a gelmesi üzerine ikinci kez karşı karşıya geldi onunla. İkinci kez görüştüklerinde Malcolm X'in gerçek manada İslam'ı benimseydiğini görünce oldukça mutlu oldu. Gerçek İslâm'a ulaşan Malcolm X'in adı da artık Mâlik Shabazz olmuştu. Malik Bedri, adının Malcolm X tarafın-

dan kullanılmasına sevinmiş ve kendi cümleleri ile "Bu konuyu kendisine direkt şekilde sormadım. Ama onca farklı isim varken, Malik'i tercih etmesinin sebebinin ben olduğumu güçlü bir şekilde hissettim" demektedir.

Malik Bedri'nin şimdiye kadar Türkçeye çevrilmiş üç adet kitabı mevcuttur (Müslüman Bir Psikologdan Psikososyal Çözümler, Müslüman Psikologların Çıkmazı, Düşünme- Gözlemden Tanıklığa). İngilizce bilenler için YouTube'da bazı videoları da mevcuttur. Kendisi ile ilgili Türkçeye çevrilmiş röportaj metinleri de internette farklı sitelerde bulunabilir.

Bir psikoloji öğrencisi açısından yani kendi açımdan Malik Bedri'ye bakacak olursam; İstanbul'da düzenlenen bir konferansta kendisinin "Müslüman Bir Psikologdan Psikososyal Çözümler" başlıklı sunumunu dinleme imkânı buldum, Malik Bedri'nin vurguladığı temel iki nokta vardı; biri Müslümanların Psikoloji ilminde kabuklarından dışarı çıkmaları gerektiği yani yeni fikirler üretmeleri gerektiği olmuştu, bir diğer değinilen nokta ise bizlerin Osmanlı'dan tevarüs eden ilmi mirasın üzerindeki bireyler olarak çok geniş bir kaynak setine sahip olduğumuzdu. Verdiği bir örnekte İmam Gazalinin İhyâ'u Ulmü'id-Din adlı eserinden hareketle bir danışanını nasıl tedavi ettiğinden bahsediyordu. İslam âlimlerinin koyduğu temel kanunların günümüzde de kullanılabileceğini sempatik bir dille bizlere anlatmıştı. Freud gibi Batılı düşünürlerin Psikoloji eğitimindeki ağırlığının yanı sıra çok iyi düşünülmüş bir metodoloji ile İslam düşünürlerine ağırlık verilmesi gerektiğini ortaya koymaktaydı.

Prof. Dr. Malik Bedri hocamızı geçtiğimiz günlerde Rahmet-i Rahman'a uğurladık, böyle önemli bir İslam âlimini kaybetmiş olmanın verdiği hüznü ile bizler de kendisi hakkında birkaç cümle kaleme almak istedik. Rabbimize kendisine rahmeti ile muamele etmesi temennisinde bulunuyor; kendisinin bize bıraktığı ilmi gelişmeleri hakkıyla devam ettirebilmeyi Rabbimizin bizlere nasip etmesini diliyoruz.

Osmanlı İlmîye Geleneğini Yeni Nesillere Aktaran Hoca Efendi: **Muhammed Emin Saraç**

(01.07.1931-19.02.2021)

Ahmet Turan ARSLAN

Prof. Dr., FSMVÜ İslâmî İlimler Fakültesi

Merhum ve Muazzez Hocam, Emin Saraç Hocaefendi'nin baba adı Mustafa, ana adı Hatice olup; Tokat ili, Erbaa ilçesine bağlı Tanoba köyünde doğmuştur. Dedesi Nakşibendiyye'den Müderris Üzeyir Efendi Niksar'da Keşfi Camii Medresesi'nde müderristi. Üzeyir Efendi dönemin sayılı âlimleri arasında gösteriliyor. Torunu Emin Efendi 6 yaşında dedesinin yanında Kur'an-ı Kerim'i hatmederek hafızlığa başladı.

Emin Saraç hocamın ağabeyi Bahâeddin Efendi, kardeşleri Osman ve Yusuf ile kız kardeşleri anne ve babaları tarafından Kur'an okumanın ve öğretmenin suç sayıldığı dönemlerde Kur'an hafızı olarak yetiştirildiler. Babası Hafız Mustafa Efendi, o dönemde çocuklarına Kur'an okuttuğu için mahkemeye çıkarıldı. Hâkim, "Sen çocuklara Kur'an okutuyormuşsun, bu doğru mu?" diye sorunca o kükreyen bir arslan şecaatiyle şu tarihi cevabı vermiştir: "Hâkim Bey! Ben çocuklara kimsenin canına, malına ve ırzına tassallut etmeleri için bir şeyler öğretmiyorum; ben onlara Kur'an-ı Azîmüşşân'ı okutuyorum!" Ancak yine de muhâkeme neticesinde 6 ay hapis cezası verilmiştir. Rahmetlik hocam bu ve benzeri olayları anlatırken çocukluğunda yüreğine işlemiş ve silinmez bir ızdırabın te'siriyle her seferinde gözyaşlarını tutamazdı. Aslında o dönemlerde bu olay, sadece Tokat'ın bir köyünde yaşanan basit

bir olay değildi; bu baskılar sebebiyle bütün Türkiye sathında nice Müslümanın canı yanmıştı. Ancak insanımızın çektiği bu acılar tarihin külleri altında unutturulmaya çalışılmıştır. Ciğeri yanan dedelerin yaşadığı bu yürek acılarını torunlara aktaracak romancılar, edebiyatçılar eserlerini kaleme alsalar, yakın tarihimizin yaşanmış gerçeklerini yazmış olurlar.

Hocamız, 1940-43 yılları arasında Niksar ve Merzifon camilerinde Ramazan aylarında mukabele okudu. 1943 yılında ailesi tarafından tahsil

için İstanbul'da Çarşamba semtinde İsmet Efendi Tekkesi'nde bulunan Ahıskalı Şeyh Ali Haydar Efendi'nin yanına gönderildi. Ali Haydar Efendi, tekkesi sürekli gözlem altında tutulduğu için Hafız Emin'i Fatih Camii Baş İmamı Kastamonulu Ömer (Aköz) Efendi'ye emanet etti. Ömer Efendi'nin yanında Kur'an, talim ve Tecvid dersi almaya başladı. Genç Emin Efendi, Fatih Camii'nde üç ay misafir kaldıktan sonra Karagümrük'teki Üçbaş Medresesi'ne gitti. Öteden beri odalarında bekâr âlimlerin ikamet ettiği bu medrese-

Türkiye'de Ezher diplomasının kabul edilmediği zor bir dönem olmasına rağmen hoca Mısır'da dokuz yıl kalıp ilim tahsili uğruna onca sıkıntılara katlandı. Bunları asla unutmamıştı ve biz öğrencilerine her fırsatta anlatırdı.

Hocamızın uyguladığı faydalı metotlardan birisi de; yeni gelen yani Sarf ve Nahivde ilerlememiş öğrencileri okutmaları için ileri seviyedeki öğrencilere göndermesiydi. Bu usul ileri seviyedeki talebeler için de çok yararlı oluyordu. Çünkü insan, okuturken öğreniyordu.

de ikamet eden ve Fatih Camii'nde 65 yıldır baş kayımlık yapan Süleyman Efendi'den Buhârî-i Şerîf'in ilk iki cildini okudu ve böylece ilk hadis icâzetini Süleyman Efendi'den almış oldu.

Üçbaş Medresesi'nde 1950 yılına kadar kalan hocamız aynı zamanda Ali Haydar Efendi ve Fatih Câmîi İmamı Ömer Efendi'den başka Gümülcineli Mustafa Efendi, Arnavut Hüsrev (Aydınlar) Efendi, Urfalı İbrahim Efendi, Silistreli Süleyman Hilmi (Tunahan) Efendi gibi hocalarından Buhârî-i Şerîf, Müslim-i Şerîf, Tirmizî, Merâkî'l-felâh, Kudûrî-i Şerîf, Şerhu'l-Akâid, Şifâ-i Şerîf, Mir'ât, Mişkâtü'l-Mesâbih, Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî gibi kitapları okudu.

MISIR'A GİDİŞİ

Ali Haydar Efendi'nin teşvikiyle Mısır'a gitti. Bu ilim yolculuğu bir hayli sıkıntılı oldu. Mısır'a gitmek için pasaport çıkaramayan Hafız Emin Saraç, Bağdat üzerinden Mısır'a gitmek için şansını denedi. Önce trenle Diyarbakır'a, oradan Mardin'e ve Cizre'ye giden hocamız burada gördüğü bir rüya üzerine Mısır'a bu yolla gitmekten vazgeçerek ailesinin yanına Tokat'a döndü. Daha sonra yeniden İstanbul'a giden Hafız Emin Saraç, dedesinin arkadaşı Meletli Şeyh Efendi'nin oğlu Remzi Bey'in yardımlarıyla pasaport çıkartabildi. Böylece bir hayli meşakkatli bir maceradan sonra Mısır'a gitmiş oldu. Osmanlı Devleti'nde Ders Vekili iken yeni şartlar karşısında Kahire'ye yerleşmiş bulunan Zâhidü'l-Kevserî'nin yanına gitti. Onun tavsiyeleri doğrultusunda Ezher'in imtihanlarına girdi. İlk olarak Ezher'in lise kısmını okuduktan sonra yine imtihanla Külliyyetü's-Şerîa'ya (Şeriat Fa-

kültesi) kaydoldu. Zâhidü'l-Kevserî Efendi bu durumdan çok memnun oldu ve genç Hafız Emin'i motive edecek sözler söyledi. Bu arada beraberinde Mısır'a gelmiş olan kardeşi Hafız Osman Saraç da Ezher Üniversitesi'nin Usûlü'd-Dîn Fakültesi'ne kabul edildi. O zamanki Mısır Kralı Faruk, Kahire'deki ünlü Bağdat Otelinin 7. ve 8. katlarını M. Emin Saraç ve bazı öğrencilere tahsis etmişti. Emin Hocam fakülte-den mezun olduktan sonra "Tahasusu'l-Kada" (Kadılık Yüksek Lisansı) bölümünde de bir sene okudu. Ancak Kral Faruk'tan sonra yönetimi ele geçiren Cemal Abdunnâsır'ın baskıları sonucu hocamız Türkiye'ye dönmek zorunda kaldı.

Türkiye'de Ezher diplomasının kabul edilmediği zor bir dönem olmasına rağmen hoca Mısır'da dokuz yıl kalıp ilim tahsili uğruna onca sıkıntılara katlandı. Bunları asla unutmamıştı ve biz öğrencilere her fırsatta anlatırdı.

Hocamız Fakülte derslerinin dışında kendi özel merakıyla Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, Düzceli Zâhidü'l-Kevserî Efendi ve Yozgatlı İhsan Efendi, Kosova(Gilan)'dan Ali Yakup (Cenkçiler) Efendi gibi Mısır'a hicret etmiş olan hocaların yanında Muhammed Abdülvehhâb Buhayrî, Ahmed Fehmi Ebû Sünne, Abdülfettah eş-Şa'sa' gibi Mısırlı hocaların özel derslerinden de istifade etti. Emin Saraç Hocaefendi, bu hocalarını her zaman hürmetle anardı. Diyelim ki Emin hocamın anlatmaları olmasa ilim dünyasının takdirle andığı Mustafa Sabri ve Zahid Efendileri aydınlarımız bugünkü kadar tanımayacaklardı.

Mısır'da iken zamanını zayi etmeden fırsatları değerlendirmeye çalışan Emin Saraç, Cuma günleri Zâhidü'l-Kevserî'den özel dersler alırdı.

Bu dersler hocasının 1952 yılında vefatına kadar üç yıl devam etti. Ondaki bu ilim aşkını gören Zâhid Efendi, vefatından yirmi gün evvel çağırıp kendisine icâzet vereceğini; elinde tek nüsha kalan icâzetnâme yazmasını (istinsah) istedi ve sonuna bazı dualar yazarak imzaladı. Ve icâzetini verdi. Hocamızın en çok memnun kaldığı Zâhid Efendi'ye talebe olması ve hocasının kendisini icâzet vermeye lâyık görmesiydi. Hatta ona göre bu icâzetnâme "Ezher diplomasından daha değerli" idi. Zira o böylece Osmanlı döneminde Ders Vekili olan bir Osmanlı "mücîz Dersiâm"ından icâzet almış oluyor, ecdâdı yeni nesle ma'nen bağlamış oluyordu.

MISIR'DAN DÖNÜŞÜ

Emin Saraç, 1958 yılının sonunda kardeşi Osman ile İstanbul'a döndü. Döndükten 6 gün sonra İstanbul İmam Hatip Okulu müdürü ders vermeye davet etti. Saraç Hoca 1960 ihtilâlüne kadar bu okulda hocalık yaptı. Hocamızın İstanbul'a dönmesinden kısa bir zaman sonra Ali Haydar Efendi'nin tavassutu ile evlendi. Eminönü Müftüsü Ali Yekta (Sundu) Efendi'nin kızıyla evlenen Emin Saraç'ın bu evlilikten iki oğlu olmuştur: Halen YÖK Başkanı olan Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç ve iş adamı M. Fatih Saraç.

Emin Saraç Hocamız 1960 darbe döneminde askerlik görevini yerine getirdi. Acemilik eğitimini İzmir'de aldıktan sonra İstanbul'da istihkâm okuluna geldi. Burada da ilim öğretmekten geri durmadı. Sadabâd Camii'ne gelen Yüksek İslam Enstitüsü talebelerine ikinci vakitlerinden sonra çeşitli dersler okuttu. Böylece ilim çalışmalarına askerlik sırasında da devam etmiş oldu. Askerliğinin bitiminde Ankara'da Va-

kıflar Genel Müdürlüğü'nde imtihan tabii tutuldu. Birkaç saat içinde tayini çıkarıldı.

Fakat Emin Saraç hocamızın gönlü hep İstanbul'da kalıp resmî bağlantısı olmadan ders okutmakla meşgul olmak istiyordu. Fakat bunu nasıl yapacağını da bilemiyordu. Ertesi gün Hacı Bayram Camii'ne öğle namazını kılmak için gittiğinde Bedreddin Aydın ile karşılaştı. Bedreddin Bey, "Biz hacca gidiyoruz, seni de götürelim" dedi. Bu beklenmedik teklife çok şaşırın hoca hemen kararını verdi; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yeni tayin edildiği görevini bırakıp mukaddes beldelere gitmeyi tercih etti. Yol boyunca kendisine gönlünce ilme hizmet nasip olması için dua etti.

Dönüşte artık duası kabul olmuştu. İlim Yayma Cemiyeti'nin Yüksek İslam Enstitüsü talebeleri için açtığı yaz kursunda ders vermeye başladı. Sonra İlim Yayma Cemiyeti'nden Dr. İsmail Niyazi Kurtulmuş, hocaya bu dersleri devamlı yapmasını teklif etti. Artık Emin Hocaefendi'nin günleri bu derslerinden başka yerlerde de ilim tedrisi ile geçiyordu. Bu günlerde başlayan ders okutmaları çoğunlukla Fatih Camii müezzin mahfili veya imam odası olmak üzere camii dışında daha başka yerlerde de devam etti. Denilebilir ki hocam ders okutmaya tâkati oldukça bunu kendisine bir görev bildi.

Emin Saraç hocam kendisi devamlı geçmiş âlimlerimizin yaptıkları gibi ilmî eserleri genç ilim yolcularına aktarmaya arkadaş ve dostu olan hocaları, İlahiyat Fakültesi hocalarını da camilerde ders okutmaya teşvik ederdi. İlk geldiği günlerde İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda tanıştığı Ezher mezunu Bulgaristanlı Ahmed Davudoğlu

Hocada ilmî dirâyet görünce onu "Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi"ne yazmaya teşvik ve ikna etmişti. Son senelerde Prof. Dr. Yaşar Kandemir'i de Eyüp Sultan Camii'nde Kâdî İyad'ın Şifâ-i Şerîf'ini okutmaya teşvik etmiş, o da bu teklifi kabul ederek hem kitabı okutup bitirmiş ve yaptığı tercüme de neşredilmiştir. Mısır'daki hocalarından Prof. Dr. Süleyman Dünya'nın notlarla neşrettiği İmam Gazalî'nin Faysalü't-tefrika beyne'l-İslam ve'z-zende adlı kitabının tercüme edilmesini de bana teklif eden yine hocam olmuştur. "İmam Gazâlî ve İman-Küfür Sınırı" adıyla yayımlandı (İstanbul, Risâle Yayınları 1992; 2. baskı, 2020).

Daha nice dost ve talebesine ders okutmalarını ve kitap te'lif ve tercüme etmelerini teşvik etmiştir. Kendisi iki arkadaşıyla Seyyid Kutub'un "Fî Zılâli'l-Kur'ân"ını tercüme ettikten sonra te'lif ve tercümeyle ders okutmasına engel gördüğü için bu yolu bırakıp bütün himmetini ders okutmaya ayırmıştır. Nitekim bazı âlimlerin hep tedris mesleğini benimzediklerini söylerdi.

Onun meclisine ders okumaya gelen öğrencilerin resmi bir kaydı yapılmadığı için tam sayı vermek zordur. Ancak yaklaşık olarak 2500'den fazladır. Aralarında irşad erbâbı, müftü, vâiz, imam-hatip, akademisyen ve öğretmenlerin çoğunlukta olduğu mümtaz talebeleri arasında Osman Nuri Topbaş Hocaefendi, Prof. Dr. Cevat Akşit, Prof. Dr. Osman Öztürk, Prof. Dr. M. Akif Aydın, Prof. Dr. Zeki Arslantürk, Prof. Dr. Mehmet Bulut, Prof. Dr. İbrahim Hatipoğlu, Prof. Dr. Seyyid Bahçivan, Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay, Yrd. Doç. Dr. Halit Zaval-sız, Prof. Dr. İsmail Yiğit, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Efe, Dr. Salim Sancaklı,

Müslümanların dünyanın her yerinde muzaffer olduklarında sevinir; onların başarıları için dualar ederdi. Bu sebeple bütün Müslümanların güç birliği yapmalarını ister, Müslüman gençlerin görüşüp tanışmalarını arzulardı.

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Özcan, Kurra Hâfız Mustafa Demirkan, Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz, Prof. Dr. İrfan Gündüz, Prof. Mustafa Avcı, M. Salih Köse, Hamdi Arslan, İsmail İpek, Hıfzı Öztürk, Hafız Osman Şahin, Nureddin Yıldız, Ahmet Yüksek, Mehmet Yüksek, Ahmet Yıldız, Dr. Muhammed Beyler, Dr. Ahmet Hamdi Yıldırım, M. Fatih Kaya gibi isimler bulunmaktadır. Muhammed Emin Saraç hocamız Mısır'dan geldikten sonra da arkadaş ve dostlarıyla alakasını kesmemiştir. Yurt

dışında da Türkiye'yi temsil etti. Mısır, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Filistin, Kuveyt, Hindistan, Pakistan ve diğer İslam ülkelerinden gelen âlimlerinin aradığı ilk kişi oldu.

Hocamla ilk tanışmamız 1965-66 ders yılında İsmailağa Camii avlusunda bulunan ve Merhum Eşref Osmanağaoğlu'nun yönetimindeki kursta oldu. O sene bize Hadis dersimizde Riyâzussâlihînin kitabını okuttu. Daha sonraları Şerhu'l-a-kaid, Merâkı'l-felâh ve Kasîde-i

*Bu bâğ-ı fânînin gülü
Elbette fânîdir hemân
Bâkî kalur mu bülbülü
Bâkî değilken gülistan*

Merhum
Muhammed
Emin Saraç
Hocafendi'nin
Kabri, Fatih
Câmii Haziresi

Bürde gibi kitapları okuduk. Ancak onun bir özelliği vardı; öğrencilere bir baba şefkatiyle davranıyordu, onların ihtiyacını gözetiyordu. Güzel ahlakıyla talebelerde sevgi ve saygı uyandırıyor. Mesela bana Kasîde-i Bürde ve Avamil Mu'ribini Hocam alıp hediye etmişti. Ben 1968'de İmam-Hatip Okulu'na gittiğim zaman Fatih Camii'nde derslerinin devam ettiğini söyledi ve o derslere devam etmemi tembih etti. Doğrusu ben de imkânım oldukça hocamın derslerini kaçırmaya çalıştım. Bazı dersleri sabah namazından sonra yaptığımız gibi bazen de yatsı namazlarından sonra okuduk. Bizi her zaman okumaya ve okutmaya teşvik ederdi. Mesela hanemize teşrif ettikleri bir gün kütüphanemde bulunan hadis kitaplarından el-Muvatta'ı uzaktan gördü "o hangi kitap?" diye sordu. Adını söylediğim zaman baktı ve "hadi bu kitabı okuyalım" dedi ve başladık. Ahmet Yüksek'in de katıldığı o dersleri evlerimizde yapmıştık. Aynı şekilde bir de hocamın hocası Zâhidü'l-Kevserî'nin yazmış olduğu Te'nîbu'l-Hatîb'i okumuştuk. Hocamın yanında okuduklarımdan isimlerini hatırladıklarım şunlardır: Hadis ilminden Buhârî-i Şerîf, et-Tâc, Sünen Ebî Dâvud, Merâkî'l-felâh, Şir'atü'l-İslâm şerhi, Şifâ-i Şerîf, Dürer ve Gurer, el-İhtiyâr, Celâleyn, Ahkâm Âyetleri ve bunlardan başka Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kalam ilimlerinden nasibimize düştüğü kadar okuduk, elhamdülillah...

Hocamızın uyguladığı faydalı metotlardan birisi de; yeni gelen yani Sarf ve Nahivde ilerlememiş öğrencileri okutmaları için ileri seviyedeki öğrencilere göndermesiydi. Bu usul ileri seviyedeki talebeler için de çok yararlı oluyordu.

Çünkü insan, okuturken öğreniyordu. Şahsen bunun çok faydasını gördüm.

Zâhidü'l-Kevserî merhumun hocamızı icâzet vermeye lâyık gördüğü gibi Hocamız da, Hamdi Arslan arkadaşımızla bu abd-i âcize, bir sabah namazından sonra Fatih Camii'nin sağ tarafındaki pencerelerden ortadakinin önünde oturmak suretiyle icâzetlerimizi lütfetti (22 Ramazan 1399/16 Ağustos 1979). 14 Eylül 2016 Çarşamba günü bayram ziyaretine gittiğimde ise "Biz seninle ne zamandan beri tanışıyoruz?" diye sordu. Ben de "1966'dan beri" deyince hesap ettik; 50 sene olmuş. Talebelerime icâzet verip vermediğimi sordu. Ben de Malezya'da beş öğrenciye verdiğimi söyledim. Bundan çok memnun oldu ve ellerini açık şekilde öne doğru uzatarak "benim sana icâzet verdiğim gibi sen de icâzet vereceksin, vereceksin, vereceksin!" diyerek sözünü üç kere tekrarlamıştı.

Hocamız dost ve talebelerine karşı vefâkâr idi. Mesela Bandırmalı Ali Efendi'yi hastanede beraber ziyaret etmiştik. Abdurrahman Gürses Efendi'ye çok hürmet ederdi. Mahir İz hocamızın cenazesini de vasiyeti üzerine Sahray-ı Cedid Camii'nde Emin hocamın kıldırıldığını hatırlıyorum. Mahmud Sami Efendi, Mehmed Zahid (Kotku) Efendi ve diğer meşâyihî hürmetle anardı. Bir gün Anadolu'dan gelen tasavvuf ehlini ihtiramla karşılamış ve "bunlar beldelerinin gülü, bereketi" demişti. Mısır'dan tanıdığı yakın dostlarından Ali Yakup hocamızı "Ali Yakup ağabey" diye hürmetle anar ve onu çok severdi. Onun vefatına yakın bir zamanda rüyasında "Fatih Camii'nin Fevzi Paşa Caddesi tarafındaki minaresinin yıkıldığını

gördüm" demişti.

Kendisi de dostlarına daima samimiyetle bağlı olduğu gibi kendisi de onlardan vefakârlık görünce memnuniyetini ifade ederdi. Ancak İslam'ın aleyhine çalışanlara karşı kızgınlığını her fırsatta belli ederdi. Müslümanların dünyanın her yerinde muzaffer olduklarında sevinir; onların başarıları için dualar ederdi. Bu sebeple bütün Müslümanların güç birliği yapmalarını ister, Müslüman gençlerin görüşüp tanışmalarını arzulardı. O yüzden bazı öğrencilerini yurtdışına gönderir ve onların ilim adamı olmalarından çok haz alırdı. Ülkemizde İslam ülkeleriyle ilgili her toplantıda onu bulurdunuz. O adeta İslam ülkelerinin fahri bir konsolosu idi. Müslümanların birbirleriyle çekişip didişmeleri onun en çok rahatsızlık duyduğu hallerdendi.

Elli altı yıllık beraberlikten sonra, doğrusu, hocamdan ayrılışın hüznüyle ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Yazdığım yazılar içinde bana en zor gelen yazı bu oldu derssem beni kınamayacağımızı umarım. Çünkü bu acıyı tatmayan bilmez. Aziz hemşehrim Şems-i Sîvâsî'nin 17. asırdaki halifelerinden Abdülmecid-i Sîvâsî vefat edince yeğeni Abdülehad Nûri Efendi yazdığı mersiyesinde şöyle demiş:

*Bu bâğ-ı fânînin gülü
Elbette fânidir hemân
Bâkî kalur mu bülbülü
Bâkî değilken gülîstan*

Ben böyle güzel sözler söyleyemem. Bizim de hissemize bu gibi güzel sözleri okuyarak teselli bulmak düşmüştü.

Değerli okuyucularım, Muhammed Emin Saraç Hocama ve cümle geçmişlerimize Rabbim rahmet eylesin; mekânları cennet, makamları âlî olsun!..

Peygamber Sevgisi ve Alametleri*

“Vallahi! Bırakın şu anda benim yerimde olmasını, ben evimdeyken onun ayağına bir diken batıp da acıtmasına bile razı olamam”

Emin SARAÇ

Allahu teâlanın bir kimseye Peygamber sevgisini ihsân etmesi, o kul için en büyük saadettir. Peygamberimize muhabbet etmek îmânın şartlarından biri olduğuna göre, onu sevmek bir kul için neden büyük bir saadet olmasın ki?

Buhârî’de rivâyet edilen Enes r.a.’in Hadîsinde Peygamberimiz s.a.s. şöyle buyurdular:

“Sizden birinize ben ana ve babasından, çocuğundan ve herkesten daha sevgili gelmedikçe o kimse gerçekten îmân etmiş sayılmaz.”

Peygamberimize îmân etmek ve O’nu sevmek dinin temel esaslarından olduğu gibi, îmânın zevkine ermek için de yegâne sebeptir. Bu hususta Efendimiz buyuruyorlar ki:

“Sizden birinde üç şey bulunursa, o kimse bunlar sayesinde îmânın zevkine erer. (Birincisi) Allah ve Resulü’nü herkesten çok sevmek. (ikincisi) Bir kimseyi sadece Allah için sevmek. (Üçüncüsü de) Tekrâr küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmektir.”

Alimlerimiz ve büyüklerimiz bir kimsenin kalbindeki Peygamber sevgisinin ölçüsünü ve alametlerini dört madde halinde şöyle anlatıyorlar:

* Bu yazı, İslâm Dergisi’nde (Mart 1985 syf. 6-8) yayınlanmıştır. Dergideki imlâ, olduğu gibi muhafaza edilmiştir.

1- Peygamberimizi görememe korkusu dünyadaki her şeyini kaybetme korkusundan daha şiddetli olmalı.

2- Peygamberimizin uğrunda malını ve canını feda etmeye her an hazır olmalı.

3- Peygamberimizin bütün emirlerine uyup, nehyettiklerinden sakınmalı.

4- Peygamberimizin yolunda daim olup, O'nun şeriatını müdafaa etmeli.

İşte bu alametler bir şahısta tam manasıyla bulunursa; o kimse gerçekten Peygamberimizin sevgisine sahip olduğu için Allah'a çokça hamd ü senâda bulunmalıdır. Şayet bunlardan bir veya birkaç tanesini kendinde göremiyorsa, o kimse "çocukların bile ak saçlı ihtiyarların hâline döneceği gün" gelmeden ve o günde hesaba çekilmeden önce kendi nefsinin hesabına çıkarsın. Allah'ı ve müminleri aldatmaya kalkışmasın. Çünkü Allah'ı kandırmak isteyen kendini kandırır. Ayet-i kerime:

"Allah'ı ve mü'minleri aldatmak isteyenler, sadece kendilerini aldattılar (fakat) onlar bunun farkında değildirler." buyurulmaktadır.

ASHAB'DA PEYGAMBER SEVGİSİ

Zikrettiğimiz maddeleri biraz izah etmek ve bu esnada Ashâb-ı Kîrâm'ın Peygamber sevgisine bir göz atmak ve bizim durumumuzla mukayese etmek uygun olacaktır.

Said b. Cübeyr ra. anlatıyor: "Ensar'dan bir sahabî Resulullah s.a.s. efendimize çok üzgün bir vaziyette geldi. Peygamberimiz onu böyle görünce sordu:

- Sana ne oldu niye seni üzgün görüyorum? dedi. O zat:

- Ey Allah'ın nebisi bir şey düşün-

düm de... Efendimiz:

- Nedir o düşündüğün?

- Ya Resulallah, biz bugün senin güzel yüzüne bakıp; manevî gıdamızı alıyoruz ve seviniyoruz. Yarın sen de diğer Peygamberlerin yanına gidersen; biz ne yapacağız? deyince, Efendimiz ona hiçbir cevap veremedi. İşte bu hadise üzerine Ceb-rail a.s. gelerek şu âyeti getirdi:

"Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği Peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır."

Peygamberimiz de o muhterem zata haberci gönderdi ve bu âyetle müjdeledi.

İşte "Gerçek Peygamber Aşıkları" böyledir. Ya biz ne haldeyiz? Bu yüce Peygamberin yerine başka şeyler sevmiyor muyuz? O boş şeyler uğruna bir sürü malımızı ve zamanımızı heder etmiyor muyuz? Yahut da fanî lezzetler için pek çok lüzumsuz masraflar etmiyor muyuz? Ve bu gibi şeyler için nice nice kul haklarından ve Allah'ın haklarından vazgeçmiyor muyuz? Onlara sahip olup; gözümüzün önünde durdukça seviniyor, ufacık bir zarara uğradığımızda, o dünyalıklardan küçük bir şey eksildiğinde üzülüyoruz.

Bütün bu izahlardan sonra Peygamberimizi herkesten ve herşeyden daha çok sevdiğimiz hususundaki iddiamızda hakikaten sadık mıyız? Zira Peygamberimizi seven kimse eğer mümkün olsa da Peygamberimizi uykuda veya uyanırken görme uğrunda hayattaki en kıymetli şeyini feda etmesi istense; o, muhakkak birincisini yani Efendimizi görmeyi seçecektir.

Sâdık dost bütün fırsatları kollarıp nefsinin ve malını sevdiği kimse için sarfetmeyi gözetler.

Allah'ı kandırmak isteyen kendini kandırır.

Sâdık dost bütün fırsatları kollayıp nefsinin ve malını sevdiği kimse için sarfetmeyi gözetler.

SEVR MAĞARASINDA...

Bunu birkaç misalle izah edelim:

İşte Hz. Ebu Bekr r.a. Öyle bir zat-ı muhterem ki; tarihte eşine rastlamak mümkün değil. Bize Allah ve Resulullah yolunda bütün malını sarfetmesiyle, Peygamberimize olan sevgisinde ve bu uğurda canını bile fedâ ederek çok güzel örnek teşkil etmektedir.

Medîne-i Münevvere'ye hicret ettikleri gece kendini Resulullah'a fedâ etti. Böylece Ona olan muhabbetini beyan etmiş oldu. Bunun sebebini kendisi şöyle izah ediyor:

- Ya Resulallah, eğer ben öldürülürsem (o kadar önemli değil, zira) ben sadece bir tek insanım. Fakat eğer sana bir şey olursa; bütün bir ümmet helâk olur.

Hicret ederlerken bazen Peygamberimizin önünden bazen de arkasından gidiyordu. Peygamberimiz bunun sebebini sorunca şöyle dedi:

- Peşinden yürümem gerektiğini düşünerek arkaya geçiyorum. Biri var mı yok mu diye gözetlemek için öne düşünüyorum. Peygamberimiz:

- Sevdiğin şeyi benim için feda eder misin? diye sorunca,

- Seni Hakk üzere gönderen Allah'a yemin olsun ki; isterim ya Resulallah, dedi. Nihâyet Sevr Mağarasına gelince:

- Ya Resulallah ben içeriği temizleyip kontrol edinceye kadar sen burada dur, dedi. Ve girip mağarayı kontrol etti.

Bu hususta Hz. Ömer r.a. ağlayarak diyor ki:

- İstiyorum ki, benim gündüze ait amellerimin hepsi onun bir gündüzdeki ameli kadar, benim bütün gece ibâdetlerimin hepsi onun bir gecelik ibâdeti kadar olsun. Onun gece ibâdetlerinden maksat, Re-

sulullah efendimizle beraber Sevr mağarası'nda buldukları gecedir. Beraberce mağaranın önüne geldiler. Hz. Ebu Bekr r.a. dedi ki:

- Vallahi önce ben girmeden sen giremezsin! Eğer içerde zararlı bir şey varsa sana değil, bana zarar versin. Ve içeri girdi... Eliyle her tarafı yokladı. Yan tarafta delikler vardı. Gömleğini yırttı ve delikleri tıkadı. İki tane delik kalmıştı. Onları da kapattıktan sonra Resulullah efendimize:

- Şimdi girin ya Resulallah, dedi. Efendimiz girdiler ve onun dizine mübarek başlarını koyup uyudular. Bu esnada Ebu Bekir r.a.'ın ayağını yılan soktu. Fakat O, Peygamberimizi uyarmamak için hiç kılmıdamadı. Acısından ağlıyordu. Efendimizin yüzüne damlalar düşünce:

- Ne oluyor ya Ebâ Bekr? dedi.

- Yılan soktu, anam babam sana fedâ olsun yâ Resulallah! Efendimiz oraya tükürüğünü sürünce ağrı kesildi. Fakat bu yara daha sonra tekrar nüksetti ve Hz. Ebu Bekr r.a.'ın vefatına sebep oldu.

Tarih, kendini böylece feda edebilen bir kimseye daha rastlamış mıdır? Ve böyle bir muhabbet örneği daha mevcut mudur? Hakikaten bunun benzeri yoktur. Ebu Bekir Es-Sıddık r.a.'ın Peygamberimizi sevmesi, derin imanından, fevkalâde ihlasından, Peygamberimizin nefsinin ve Peygamberliğini sevmenin cân, mal ve evlâd sevgisine tercih edilmesi gerektiğini bilmesinden kaynaklanıyor. Çünkü bir kulun îmânı ancak bu muhabbetle olgunlaşır.

Ya Rabbi Resulü'nün muhabbetiyle bizleri de rızıklandır.

2- Bakınız şimdi başka bir âşık: Bu, Sa'd İbnü'r Rabî' r.a.'dır. İbnü Hişâm anlatıyor: "Uhud Harbi bitti.

Efendimiz, Harp meydanında yanındakilere:

- Sa'd'ın ne durumda olduğuna biriniz bakabilir mi, acaba yaşıyor mu yoksa öldü mü? deyince, Ensar'dan biri:

- Ben bakarım ya Rasulallah, dedi ve gitti. Bir de ne görsün, Sa'd Hz.leri son anını yaşıyor. Dedi ki:

- Resulullah efendimiz, sen hayatta mısın-değil misin diye bakmamı emretti.. O da:

- Ben ölümlerdenim, sen Resulullah efendimize selam söyle ve ona de ki: "Sa'd sana şöyle söylüyor: Allah sana bir Peygamberin ümmetinden gördüğü en büyük hayrı ihsan etsin". Sahâbe-i kirâm'a da de ki: Sa'd size son ânında şöyle nasihat etti: "Gözünüz kıpırdayacak kadar bir dermanınız varken; eğer Resulullah'a bir şey olursa, Allah'ın huzurunda mâzeretiniz kabul olmaz."

Bunları söyledi ve az sonra ruhunu teslim etti."

Bu Peygamber âşığı sâdik dost son nefesinde neyi düşünüyordu? Onun zihnini meşgul eden şey neydi? Bu dünyadan geçerken Sahabe-i kirâm'a neyi vasiyet ediyordu?

Onun kafasını meşgul eden tek şey, dostu ve Allah'ın sevgilisi Hz. Resulullah'ın hayatının emniyeti idi. Arkadaşlarına ettiği nasihatse, her birinin Resulullah uğrunda canlarını feda etme arzusuydu.

Peygamberimizi sevdiğini iddia eden bizler de acaba böyle miyiz? Biz neleri düşünüyoruz? Aklımız nelerle meşgul?

Bizler mukaddesatımızı korumak, dinimizi yaymak ve Rabbimiz Allah dedikleri için malları alınıp kanları akıtılan Müslüman kardeşlerimize yardım etmek için ne yapmaktayız?

Peygamber sevgisinin manası

onun emirlerine, yani sünnetine tam sarılmak, nehyettiklerinden de sakınmakla olur. Birisi hangi hussusta olursa olsun, İslâm'ın emirlerine muhalefet eder de, yasaklarından bazısını yapar da sonra tutup "ben Resulullah'ı seviyorum" derse; o kimse bu sözünde doğru değildir. Çünkü bu kimse şayet sözünde sâdik olsaydı, Resulullah'ın istediğini kendi isteklerine tercih ederdi. Eğer sözleri ve işleriyle Resulullah'ın emir ve nehiyelerine muhalefet ederse, Resulullah efendimizi sevme davasında doğru konuşmuyor demektir.

Nitekim hadis-i şerifte: "Sizden birinizin arzusu benim getirdiklerime tabi olmuyorsa, o kimse iman etmiş olamaz." buyruluyor.

Allah Resulü s.a.s. insanları zulmetten nura çıkarmak ve onları Cehennem'den kurtarmak, Allah'ın ismini yeryüzünde duyurmak için bütün gücünü sarfetti.

Allah dostları olan sâdik Mü'minler de aynı şekilde her şeylerini bu gaye uğruna fedâ ettiler.

KIZ KARDEŞİNİN PARMAĞINDAN TANIYABİLDİĞİ 70 YARALI ŞEHİD

İşte Enes b. Nadr Hz.leri: Uhud harbinde bazı Müslümanları oturlarken gördü. Onlara: "Niye oturuyorsunuz?" dedi. Onlar da: 'Resulullah vefat etti' deyince, "O vefat ettikten sonra siz yaşayıp ta ne yapacaksınız? Kalkın bakalım Resulullah ne için öldüyse siz de onun için ölü" dedi. Sonra düşman safalarına girdi, nihayet şehid oldu.

Enes b. Mâlik Hz.'leri haber veriyor ki: "Enes b. Nadr'ın o gün 70 tane yarası vardı. Kimse onu tanıyamadı. Yalnız kız kardeşi parmağından tanımişti."

Sadece Enes b. Nadr r.a. değil,

bütün sahabenin durumu böyleydi.

Resulullah efendimiz s.a.s ahirete irtihâl edince, Arap kabilelerinin bazıları irtidat ettiler ve Medine'ye saldırmak istediler. Müslümanlar çok zor durumda kalmışlardı. Durum böyleyken Üsâme r.a.'n ordusunu Rumlarla harp etmek üzere Şam tarafına göndermek zamanı gelmişti. Bu orduyu Resulullah efendimiz s.a.s. son günlerinde göndermişti. Lakin Resulullah'ın hastalığını duyunca gitmeyip yolda beklemişler, Efendimiz'in vefat haberini alınca Medine'ye dönmüşlerdi. İşte şimdi aynı ordu tekrâr yola çıkarken biraz te'hir edilmesi için Hz. Ebu Bekir'e teklifte bulunuldu. Fakat Resulullah'ın o yüce halifesi şöyle cevap verdi: "Medine'nin etrafında yırtıcı hayvanlar ve kuşlar bizi parçalamak için bekleseler bile, Resulullah'ın bağladığı bir düğümü ben çözemem (Yâni her şeye rağmen bu sefer gerçekleşecek)" dedi.

Buna benzer bir hadise de zekât vermeyen kimselerin üzerine ordu gönderilirken oldu. Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir'e bu seferi de te'hir etmesi teklif edilmişti. O da bunun üzerine şu meşhur sözünü söylemişti: "Evet vahiy kesildi, din kemâle erdi! Fakat ben hayattayken dinden bir şeyi eksiltmek mümkün mü?"

İşte sâdikların, siddikların hâli bu. Acaba bizim hâlimiz de böyle mi?

Hepimize düşen vazife, kendimizi iyice kontrol edip, selef-i salihinin yaptığı gibi onların yolunu ta'kib ederek, Resulullah efendimize hâlis bir ümmet olmaya çalışmaktır.

Allahu tealadan hepimizi rızasına uygun amellerde muvaffak kılmasını sevgili Peygamberimizin muhabbetine erdirmesini niyaz ederiz.

Sinemanın Değişmeyen Konusu: **Hakikat**

Aşkın YILDIZ

Yeni kıtaları keşfetmek, okyanusları aşmak, en yüksek zirvelere çıkabilmek ve ayak basılmamış yeni yerlere gitmek insanoğluna bir ufuk açıp yeni heyecanlar getirirse de nihayetinde bu ferahlama geçici olmuş ve insanoğlu kendi sınırlarına hapsolmaya devam etmiştir. Çünkü insanoğlunun çağlar ve medeniyetler boyunca üst üste koyarak biriktirdiği tüm emekleri maddi dünya ile hesaplanabilir bir cinse dönüştürülmüştür. (Karakoç, 2018: 9) Bu çıkarım, modern zamanlar boyunca yaşadığımız tüm buhranların, bunalımların ve tıkanmaların genel sebebi olarak görülebilir. İnsanlık “ilerleme” yi teknolojik ve bilimsel sınırlara mahkûm ettikçe toplumların bunalımları artmıştır. İlerleme, zenginlik, refah ve mutluluk maddi ve ölçülebilir hale getirildikçe kitleler halinde yayılan mutsuzluk, huzursuzluk ve bunalımlar nesilden nesile geçmiş ve yayılmıştır. Maddi refahın yanında inanç, ahlak, manevi tatmin ve hakikat gibi maddi ve ölçülebilir olmayan kavramların da ilerleme açısından öncelenmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle nefisleri doyurmak kadar, gönülleri de doyurmak elzemdir. Bunun yolu hakikat ve hikmet kavramlarının gündeme alınmasıdır. Hakikat, hikmet ile bir arada sunulursa nefislere değil gönüllere hitap olur ve bu hitap en etkili olarak sanat formlarıyla mümkündür. Yüzyıllar boyunca şiir, müzik, resim, heykel, tiyatro, hikâye ve roman

gibi sanat formları insanın kendini en etkili ve estetik olarak ifade etmesinin yolları olmuştur. Geçtiğimiz son yüzyıla damgasını vuran sinema, bahsi geçen diğer türleri de bir arada bulundurarak etkili anlatımı zirveye çıkarmıştır, denilebilir.

Sinemanın ilk çıktığı günlerden günümüze yüz yıl gibi bir süre geçmiş ve şüphesiz ilk günü ile bugünü arasında hem teknik hem de anlatı olarak çok büyük aşamalar katedilmiştir. İlk film gösterimlerinden sonra, sinematografik olarak film yapımı ve sunumuna dair eklenen belki de yüzlerce unsur akla gelebilir. İçerik, biçim ve teknik günden güne değişmiştir ancak değişmeyen bir şey varsa o da “anlatmak” meselesi olmuştur. Genel anlamda sanatın çıkış noktası olan “etkileyici anlatım” meselesi, sinemanın da çıkış noktasıdır. Sanat, bir duygu, düşünce ya da bilgiyi insana estetik çerçevesi içinde etkileyici bir şekilde anlatma yoludur. Önce bir şeyleri fark etmek, sonra başkalarına fark ettirmek; yani anlamak, anlatmak ve etkileyici olarak anlatmak... İşte sinemanın ilk günü ve bugünü arasındaki değişmeyen tek olgu, etkili anlatım çabasıdır. Denilebilir ki tüm sinematografi etkileyici anlatım için tasarlanan, icat edilen ve üretilen unsurlarla doludur. Her icadın amacı anlatıya biraz daha yardımcı olmaktır.

Çağlar boyu insan resim, şiir, müzik ve nihayetinde modern zamanların bir formu olarak sinemayı üretti. Günümüzde internet kullanımına bağlı olarak üretilen sosyal medya dediğimiz “yeni medya” her ne kadar sinemadan sonra gelmiş olsa da henüz bir sanat formunda değerlendirilmediği için konumuzun dışındadır. Her sanat dalı

nın kendi tarzı ve metoduna bağlı olarak değişik imkânları ve zaafı vardır. Hareketli görüntü ve sesin bir arada kullanılabilmesi sinemanın akla gelen ilk avantajıdır diyebiliriz. Görsel ve işitsel bir sanat olan sinema, birçok sanatla etkileşime girerek ifade gücünü zirveye çıkarır. Diğer sanat dallarını bünyesinde barındırabilmesi bir diğer avantajıdır. Ancak sinemanın görsel-işitsel etkisi ve diğer sanat dallarıyla yoğurulmuş olması, ona anlatı bakımından çok çeşitli imkânlar sağlasa da onu bir sanat formu olarak zirvede tutmaya yetmez. Çünkü bu

Şehirlerde yaşayan birçok insanın “şehirli” olamaması bu tekamül sürecinde ve kültürel dönüşüm noktasında iyi bir sınav verememesiyle alakalıdır. Değişime ayak direten insanların bir araya gelerek şehirlerde “Getto” tarzı yapılar oluşturması değişime karşı dirençli olmalarından kaynaklanmıştır. Bu tür toplumlarda ortaya çıkan “Kült”ürel yapıların temeli pagan anlayışına dayanmaktadır.

imkânlar, hakikatli ve hikmetli bir sanat algısıyla birleşmeyince zaafa ya da dezavantaja dönüşmektedir. Bu anlamda sinemanın imkânı/gücü/etkisi sahip olduğu yeteneklerinde değil; hakikate yaklaşabilmesindedir diyebiliriz.

Sinema; katmanları ve felsefi derinliği olan, soyut ve somut ifadeyi bir arada bulunduran, mistik ve modern hikâyeye geleneğine sahip, zamansal ve mekânsal aşkınlığı olan bir ifade gücüdür. Sinema insana ait rüya fenomeninin sanatsal yansımasıdır. Bu sayededir ki etnik, dini, coğrafi, düşünsel, hatta varoluşsal sınırları aşabilen bir yapıya sahiptir.

Sinemanın gerçek ve değişmez konusu aslında "hakikat" tir. Üst başlık her zaman budur, film isimleri ve konularıyla hakikat bahsinin alt başlıkları gibi görülmelidir. Sinema ancak hakikat ile bağlantı kurabildiği oranda "gerçek sinema" dır ve bunun dışında sadece bir film den ibarettir. Sinemada hakikat, ancak varlık üzerinden çağrışımlar yoluyla izah edilebilir. Varlık hakikatin yansıması, iz düşümü ya da bir parçasıdır. Dolayısıyla sinema hakikat bağlamını sadece insan değil, hayvan, doğa ve eşya üzerinden de kurar. Zaman, mekân ve dekor, insanın gerçek, hayal ve rüya âleminde ilişki kurduğu olgulardır ve bu manada sinemada etkin bir konuma sahiptir.

Sinemanın hakikat ile ilişkisini sanat üzerinden kurabilmek, sanatçının ifade gücünün alegorik yapıyla ilgilidir. Film dili, temel olarak ses ve görüntüler üzerinden kurulmaktadır. Bu anlamda görüntü ya sığ bir hareket göstergesi olacaktır ki böyle bir görüntü izleyen herkes tarafından ilk haliyle anlaşılabilir, ya da mana derinliğine sahip ola-

caktır ki bu görüntü sanatsal ifade gücüne sahip katmanlı bir yapıdır. Yani izleyen kişinin görüntünün maksadını tam olarak anlayabilmesi için aklını biraz daha zorlaması gerekecektir. Diğer bir görüntü şekliyse hakikatle ilişkili olacaktır ki bunun anlaşılması için derin bir ufuk gerektirmektedir. Bu manada hak ile bağlantı kurulabilecek bir görselin oluşturulabilmesi için resim, şiir, müzik (görsel ritim) ve felsefi derinliğin bir arada sunulması gerekmektedir. İşte bu yüzden sinema estetiği oluşturmak zor bir iştir ve bu sebeple herkes film çekemez. Ancak bugün çoğu insanın anladığı şekilde örneğin; Amerikan tarzı bir sinema filmi çekmek bu kadar zor değildir. Bu tarzı küçümsemiyorum sadece maddi sorunlar halledilip, sinemanın fabrikasyon kuralları işletilebilirse klasik manada bir filmin kolaylıkla oluşturulabileceğini düşünüyorum. Gerçek manada sinema görüntülerle şiir yazmak, resim yapmak, müzik yapmak ve bir felsefi söylem üzerinde durmaktır. Film izlemek ise şiir, resim, müzik ve felsefe okuması yapmaktır. Bu yüzden film izlemek yerine, film okuması tabiri kullanılmaktadır.

Bugün genel olarak sinema yapısını oluşturan anlatı, klasik anlatı dediğimiz Aristo Dram geleneğidir. Genel olarak filmlerin giriş, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşan kahraman üzerinden ilerleyen özdeşleşme mekanizmasını işleten ve katarsis ile biten filmler olduğunu görürüz. İzleyici bu filmi izlerken aktif değil pasiftir, filmde anlaşılması güç şeyler pek bulunmaz ve seyirci olan biten akışı sadece izler. Sonunda mutlu mesut bir şekilde film den ayrılır. Hiç şüphesiz bu bir anlatı geleneğidir ve sinemada yer-

vardır. Ancak sinemanın tek amacı izleyiciye görsel bir şölen sunup onu rahatlatmak mıdır?

Sinema her şeyden önce izleyici için bir düşünme alanıdır. Sinema ile düşünmek sinema ile çözümler üretmek durumundayız. Bunun için önce sinema tektipleştirilmiş, popüler kültür ürünü ve fabrikasyon bir iş olmaktan çıkarılıp; tarihimizin, geleneğimizin, dinimizin ve kültürümüzün beslediği bir sanat mecrası olarak görülmelidir.

Dünya sinema tarihi, ülke sinemaları ve akımlarıyla doludur ve bunlar bir şekilde ülkemizde hem izleyici olarak hem de film yapımı olarak karşılık bulmuştur. Ancak bu durum bize ait bir sinema dili vermemiştir. Kendi özgün dilimizi, kendi özgün dilini bulanlardan öykünerek kurmaya çalışmamız; henüz bir sinema özgünlüğünden bahsedemiyor oluşumuzla sonuçlandı, doğal olarak. Türk sinema tarihi Muhsin Ertuğrul'dan başlayarak, Lütfü Akad, Halit Refiğ, Metin Erksan, Yılmaz Güney, Yücel Çakmaklı, Mesut Uçakan ve yakın dönemde Nuri Bilge Ceylan, Semih Kaplanoğlu ve daha başka birçok iz bırakan yönetmen gördü. Ancak kendi sinemamızı arama yolculuğumuz henüz bitmedi. Kendi sinemamızı bulabilmek için sanat ve hakikat ilişkisi fark edilmeli, basmakalıp sinema anlayışı terkedilmeli, üniversitelerdeki sinema anlayışı ve müfredatı bu anlamda sorgulanmalı ve sinema yapı itibarıyla ayrı bir sanat dalı olmaktan çıkarılmalıdır. Sinema edebi, işitsel ve görsel sanatların bir araya geldiği ve tüm varlığı konu edinen bir sanat olarak görülmelidir. Hakikat ile yoğrulmuş olan kültür sahamız kendi köklerine tekrar açmalı ve sinemaya yansıtılmalıdır.

“Ben varmam inekliye, yoğurdu sinekliye...”

Derviş ÇELEBİ

Şarkılar, içinden çıktığı toplumun hissiyatından, düşünce ve duygu dünyasından izler taşır. Bu yönüyle önemli kültür yapıcı ve kültür taşıyıcısı konumundadırlar. Tabir-i caiz ise, şarkılar üzerinden bir sosyolojik tahlil yapmamız mümkündür.

Son zamanlarda kadın erkek ilişkileri üzerine kafa yorup okumalar yaparken, makaleye başlık yaptığım türkü dilime dolandı. “Ben varmam inekliye, yoğurdu sinekliye”. Gerçi yeni nesil kızlarımızın kocaya varmak diye bir meseleleri yok sanırım. Malum eskiden kız almak diye bir tabir vardı, bizim yaş kuşağı iyi bilir.

Büyük ailenin mutasyon geçirip çerkerdek aileye evrilmezden önceki yıllarda, gelin alınır, büyük ailenin büyüklüğü çerçevesinde ya bağımsız bir bitişik nizam ev ya da evin bir köşesinde oda verilip büyük aileye dâhil edilirdi. Dolayısıyla kız bir menzile/kocaya varmış olurdu. Şimdilerde, kızla oğlan anlaşmış, bize halt etmek düşer, deyû büyükler takısını takıp köşeye çekiliyor. Kız tarafı kız veriyor, oğlan tarafı oğlan veriyor, gerisi sen sağ ben selamet...

Hatta evlerden dışarı, nikâh gibi lüzumsuz resmiyetlerle uğraşmak istemeyen, “canım sıkıldı mı vururum tekmeği gider” hissiyatı ile aynı evde konaklayan, adına aile demekten ar

ettiğim yaşam formlarına da kıyıda köşede rastlanır oldu.

Ha o ayrı konu, toplumun kanayan yarası, bu yazının bağlamı dışında, lakin hepimizin üzerinde karabasan gibi, halı altına süpürdüğümüz bir mevzu olarak ve her geçen gün özellikle okumuş taife arasında artarak, Sibiryâ soğuğu gibi Balkanlar’dan üzerimize geliyor. Bir tedbir almaz isek ne kadar mahsulümüz, fidanımız var ise telef edecek haberiniz ola.

Ama yine de her şeye rağmen, “varmak” kelimesini “yönelmek”, “ilgi göstermek” şeklinde bugünün Türkçesine tercüme edersek, kızların “inekli ve yoğurdu sinekli” diye tabir edilen işinde gücünde, içkisi kumarı olmayan, orta mektep mezunu, sessiz kendi halinde, iyi aile çocuğuna yüz vermediklerini söylememiz mümkün olabilir sanırım.

Ben türkünün yalancısıyım, “Ben varmam inekliye yoğurdu sinekliye, Mevla’m nasip eylesin omzu tüfekliye” diyor. Ha yoğurdu sinekten arındırıp homojenize kaymaksız tava yoğurdu şeklinde kâseye koyup, pazarlayan şirket patronun oğlu olursa “o başka” manası çıkar mı acep? Bilmem, üstelik “onun arabası var güzel mi güzel!”

Ama bildiğim bir şey var: omzu tüfekliye itibar, her daim devam etmiş sanki. Şarkının hikâyesindeki omzu tüfekliyi, bir eşkıya temsil ediyor. Kızın gönlü, bizim Ahmet amcanın çoban oğlunda değil, yol kesip, kervan kaldıran eşkıyaya kaymış bakar mısınız?

Bizim gençliğimizde Harbiye’de

okuyan delikanlıları, omuzu tüfekli taifesi olarak, genç kızların beyaz atlı prensi olarak pastaneden bize nanik yaparken hatırlarım. Harbiyeli tanıdığı olmayan mahallenin en güzel kızı ise mahallenin en bıçkın delikanlısının hizasında yürürdü ne hikmetse. Hey gidi günler!

Yıl iki binlere geldiğinde ne değişti diye şöyle YouTube’a bir göz atayım dedim. Aman Tanrı’m, ismi lazım değil bir ergen popçu kız çıkmış, tam dört yüz altmış iki milyon kez izlenmiş. Allah’ım sen aklıma mukayyet ol. Peki, nedir o şarkı sözü?

“Çaldığın o kalbi yerine koy lütfen

Eğer hislerinden pek emin değilsen

Aradığın aşksa en güzelinden

O zaman başka

Açarım kapıları hazırım dünden”

“Varmak” kelimesi “açmak” kelimesine evrilmiş; bizim omuzu tüfekli, “hırsızlığa” terfi etmiş. Lakin mevzu aynı, çalabilene aşk olsun, kapılar açık. Yalnız dikkat ettiyseniz yüzyıl değişiyor lakin beklenti değişmiyor. Her hâlükârda da biraz “güç” kullanmak lazım, biraz gayret bekleniyor yani. Radara girmek istiyorsan, rakiplerine oyunun kuralları içinde bir omuz atman şart.

Bir de son zamanlarda gençler arasında muteber olan rap mevzusuna bir göz atayım dedim. Aman Allah’ım, girdiğimin iki katı hızla geri çıkmak zorda kaldım Sevgili Okur. Zinhar o mecraya maske-mesafe-hijyen yetmez, duble abdest alıp, mevcutlu girmek lazım.

Ama yaşadığımız toplumu analiz etmek için değişim dinamiklerini iyi anlamak zorundayız. Kendi mahallemizi temiz tutmak yetmez, kötülük bulaşıcıdır. Malum pandemi bize mikropların yayılma konusunda ne denli marifetli olduğunu yaşatarak öğretti. Safları sıklaştırmamak da düzgün tutmak, mesafeye stabil tutmak, anti virüs yazılımlarımızı güncellemek, hepsinden önemlisi kendi türkülerimizi yazmak ve söylemek durumundayız vesselam.

Şehrin İnsanı

M. Fatih BÜYÜKKARA

Şehrin insanı değiştirdiği söylenir. Sosyal ve kültürel çözülmeye merkezlik yapıyorsa, farklılıkları bünyesinde eritemiyorsa şehir, insanı değiştirir. Bazen bu değişim hissedilir, bazen de hissedilmeden şehir, insanı kendi anaforunda dönüştürür ve istediği kimliğe büründürür. Değişim esnasında bireyin savunacak mecali kalmamıştır, teslim olur. Şehirle beraber birey de dönüşüme uğrar. Böylesi bir şehir, insanlık için herhangi bir değer üretmeyen şehirdir. Değersizleştirme üzerine kurulu bu sosyoloji, şehirdeki insanı da kötürüm yapar. Bırakın değer üretmeyi, sahip olduğu değerler de erozyona uğrar ve kişiliksiz bir kimlik oluşur.

Bunun tersi olduğu durumlar da olmuştur. Bir insan, bir şehri değiştirmiştir. Merhum Turgut Cansever'in şehir tanımında yer verdiği "ahlakın, sanatın, felsefenin ve dinî düşüncenin geliştiği" mekân olma vasfı bir aktörle hayat bulur. Her bakımdan yaşanan trajediyi tersine çeviren, huzur ve emniyet temelli dönüşüme öncülük ederek umutların karardığı, tahammülün kalmadığı, tüm şekavet oyunlarının kamuda yer tuttuğu zamanlarda bir insan gelir ve şehri değiştirir.

Hoca da böyle birisiydi. Toplumun her ferdine, grubuna ve sınıfa hitap edecek kadar birikimi olan Hoca "Bugünün kerameti hizmettir" anlayışıyla gücünün yettiği her zaman ve yerde son nefesine kadar dinin, şehir kimliğine nüfuz etmesi için gayret etmişti. Yaşadığı şehirde her hane mutlaka ondan bir söz ya da tavsiye işitmiş, ya da ondan bir yardım görmüştü.

Herkesin yeniden dindarlaşmak için niyetlenerek geldiği vaaz ve sohbetleri şehrin bir ucundan bir ucuna kadar etkili oluyordu. O sadece imamlık yaptığı cami cemaatinin ve kendisinden ders okuyan öğrencilerin hocası değildi. Şehrin kenar mahallelerini mesken tutmuş çingenelerin, tehcir edilmiş biçare durumdaki Kürt muhacirlerin de hocasıydı. İnsanlara el uzatmak için "insanlık" şartını yeterli gören Hoca, bir gün bir sarhoşun yanaklarını avucuna alıp: "Babam!

Gececek, üzülme” demiş, hayırlı dualarıyla beraber şefkat kanatlarının altına onu da alıvermişti.

Her gün etrafına selam vererek imamlık yaptığı camisine giderdi. İş o boyuta varmıştı ki, namaz vakitlerinde hocanın selamını almak için esnaf yol boyunca dükkânlarının kapısına çıkarak beklemeye başlardı. Hoca, herkese ayrı ayrı selam vererek ve dua ederek camisine doğru yol alırdı. Hatta Hoca'nın bereketli dua ve selamını almak için içerideki müşteri bile yalnız bırakılarak dışarıda hazır beklenilirdi.

Sık sık kapısının çalınmasından rahatsızlık hissetmiyordu. Buzağısı doğururken zorlanan inek için de Hoca'ya başvuruluyordu, kıtlık zamanı yağmur duası için de. Muhtaç fakirlerin maaşını aldığı günleri öğrenip yoluna çıktıkları bir atmosferi düşündüğünüzde Hoca'nın şehirdeki değerini anlayabilirsiniz. Fakir fukaranın istikametini kaybetmemesi için uğraş veren Hoca'yı toplumsal ve sosyal konularda da en önde görebilirsiniz. Kurulması düşünülen verem hastanesi için devletten yeterli ödenek sağlayamayınca dönemin valisi Hoca'ya başvurmuş, Hoca da gerekli finansman için harman zamanı köyleri tek tek dolaşmıştı. Köy halkı, Hoca'yı görünce deli divane olmuşlar ve ellerinden geldikçe yardımcı olmuşlardı.

İmam-Hatip Okulu için arsa arayışlarında onun öncülüğü ve yönlendirmesi olmasaydı belki de kıyıda köşede kalmış bir mezbelelik arsa ya da şehir dışında mevcut olan metruk bir yere güç yetirilecekti. Ancak Hoca'nın yönlendirmesiyle şehrin merkezi bir konumunda kullanılmayan bir stadyum satın alınmış, böylece büyük bir hizmetin başlangıcına önderlik etmişti.

Sırf Müslüman kimliği nedeniyle

Cumhuriyet'in ilk yıllarında polis ve jandarmadan çekmediği kalmayan Hoca, o dönemlerin güvenlik anlayışını “gayemin ve ruhumun düşmanı” olarak nitelendirir. Aleyhte bir ipucu yakalamak için tetikte bekleyen jurnal ordusuna rağmen kendisinin etki alanındaki kişileri ustaca yönlendirmesi değme siyasetçilere taş çıkartacak cinstendi. Hoca, siyasi ve toplumsal hiçbir erken doğuma izi vermemiş, kanatları altında olanları sonu gelmeyen çatışmalardan uzak tutmayı başarmıştı.

Farklı inanç, meşrep, siyasi kanaat ve manevi yol sahipleri hep onu sevdi. Hayatında olduğu gibi vefatında da hemşerileri onu yalnız bırakmadı.

Öyle ki Hacıveysizade Mustafa Sabri Kurucu'nun cenaze namazı yıllarca imamlık yaptığı Aziziyeye Camisinde öğle namazını müteakip kılındı ve 1 km. ilerideki kabristana el üstünde taşınmaya başlandı. Cenazeye yoğun katılım ve izdiham nedeniyle Hoca'nın tabutu kabre ancak ikinci vakti ulaşabilmişti. O günün şahitleri, kadın ve çocuklar dışında Konya'da herkesin cenazeye iştirak ettiğini söylerler.

Onun yeğenine yaptığı nasihat hayatını bize özetlerken, yıllara ışık tutacak zenginlikteki mahviyet örnekliğini de bize aktarır: “Oğlum, hülasa olarak kendine yapacağın telkin şu olacak: İnsan olamadım. Her şey olmak kolay oluyor da, insan olmak zor oluyor.”

Hoca'nın İslami yaşantısını, ahlakını ve hizmetlerini döneminden sonra da dilden dile, gönülden gönüle aktarılmasına dayanak olan temel kuralları da burada söylemeliyim:

“Onlar hayırlı işlere koşar, birbirleriyle yarış ederler.” (Âl-i İmrân 114)

“Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amellerde bulunup davranan başka; işte onların günahlarını Allah

iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.” (Furkan 70)

“Kim iyilikte bulunarak kendisini Allah'a teslim ederse, artık onun Rabbi Katında ecri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.” (Bakara 112)

“Onların ‘gizlice söyleşmelerinin’ çoğunda hayır yok. Ancak bir sadaka vermeyi veya iyilikte bulunmayı ya da insanların arasını düzeltmeyi emredenlerinki başka. Kim Allah'ın rızasını isteyerek böyle yaparsa, artık ona büyük bir ecir vereceğiz.” (Nisa 114)

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.” (Al-i İmran 104)

“İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.”(Buhari)

“Kimin Allah yolunda bir tek saç ağarırsa, bu, kıyâmet günü onun için bir nûr olur.” Tirmizî)

“İnsanlardan öyleleri vardır ki; onlar hayra anahtar, şerre de kilittir. Öyleleri de vardır ki şerre anahtar hayra kilittir. Allah'ın, ellerine hayrın anahtarlarını verdiği kimselere ne mutlu! Allah'ın, şerrin anahtarlarını ellerine verdiği kimselere de yazıklar olsun!” (İbn-i Mâce)

“Benden bir âyet bile olsa insanlara ulaştırınız!” (Buhârî)

Hoca'nın ufkunun nasıl oluştuğuna dair çok şey söylenebilir. En öz ifade ise Hz. Ali'nin Resulullah'ın (S.A.V.) özellik ve vasıflarını anlatan meşhur şemail hadisinde ön plana çıkar. Hilve-i Şerif olarak cami ve evlerimizi şerefliendiren bu rivayette Hoca'nın örnek aldığı peygamber şöyle anlatılır: “Onu ansızın gören sevgiyle ve saygıyla ürperir, onu tanıyan onu sever ve onu başkalarına anlatırken ondan önce veya sonra onun gibisini görmedim der.”

Artık Yavaşla

Seyfullah ŞENEL

“**O**ysa ben bir akşamüstü oturup turuncu bir yangının eteklerine, yüreği avuçlarımda atan bir can yoldaşıyla dünyayı ve kendimi tüketmek isterdim. Öyle bir tüketmek ki, sonucu yepyeni bir “ben” e ulaştırırdı beni.” diyor Şükrü Erbaş, “Ömür Hanım” şiirinde.

Ne çok şeyi tüketiyoruz! Ya da tükettiğimizi sandığımız şeyler tarafından ne çok tüketiliyoruz!

Tüketmek...

TDK karşılığı çok ilginç; kullanarak, harcıyarak yok etmek, sonunu getirmek, hiç kalmamasını sağlamak, hiç bırakmamak, bitirmek. Tüketmek ve tüketim deyince aklımıza gelen şeyler ilk olarak alışveriş ve bitmek bilmeyen isteklerimiz oluyor, doğal olarak. Gelin farklı bir açıdan bakmaya çalışalım tüketim denilen kavrama. 1817 yılında küçük çocukların madenlerde zorunlu çalıştırıldığı dönemlerde şöyle bir fikir atıyorlar ortaya: Günü 8'er saatlik dilimlere bölelim ve bu “8 saat çalışma - 8 saat eğlence- 8 saat uyku” şeklinde olsun. Aslında bunu yapma sebepleri sadece insan sevgisi değil; kölelerin daha verimli çalışmalarını için böyle bir yol buluyor o günün kapitalist ağa babaları.

KÖLELERİN!

Peki, bu kadar emeği, bu kadar saati sadece alışveriş yaparak ve ihtiyacımız olduğuna bile net bir şekilde karar veremediğimiz şeyleri alarak harcamak sizce ne kadar mantıklı? Bunu yaptığımızda o “mutluluk” dedikleri şeye ulaşıyor muyuz? Bu soruya, yapılan ilginç

bir araştırmayla cevap vermek istiyorum. Araştırmada dünya mutluluk raporu, mutlu ülkelerin, tüketen ülkelerin ve üreten ülkelerin istatistikleri veriliyor.

Aklınıza şöyle bir soru takılabilir: “Peki, uzmanlar mutluluğu neye göre hesaplıyorlar?”

O ülkede yaşayan insanlara sorular hazırlanıyor. 0’dan 10’a sen bu ülkede ne kadar mutlusun, mutluluk ve mutsuzluk sebeplerin nelerdir gibi. Daha sonra gayri safi milli hâsıla, sosyal yardım olanakları, özgürlük vb. sebepler... Bütün bu çıktılar sonucunda liste oluşmuş oluyor. Bir de tüketim sıralaması var. Burada da o ülkedeki tüketim pazarının büyüklüğünü ve hane başına düşen tüketim harcamaları hesaplanıyor.

Ortaya çıkan mutluluk listesinin ilk sırasında Danimarka, ikinci sırasında İsviçre ve üçüncü sırasında da İzlanda var. Tüketim listesinin ise ilk sırasında ABD, ikinci sırasında Çin ve üçüncü sırasında Japonya var.

Peki, en mutlu ülkeler ne kadar tüketiyor?

Danimarka tüketim sırasında 40. sırada. İsviçre 21. ve İzlanda 124. sırada geliyor.

En çok tüketen ülkeler mutluluk sırasında kaçınıclılar?

ABD 13. iken Çin 83. ve Japonya 53. sırada.

Yani tüketimin mutlulukla alakası yok. Tam tersi mutsuz ediyor. Daha yeni cep telefonu, daha hızlı araba, daha çok ayakkabı, yeni moda giysiler, daha büyük evler... Durmadan tüketiyoruz. Dünyamızın karşılayamayacağı kadar tüketiyoruz ve dünya bize yetmiyor. Fakat maalesef başka bir dünya da yok. Daha fazla tüketebilmek için zamanımızı, hayatımızı tüketiyoruz.

Yeni aracın 4×4 olunca dağlara çıkıp kamp mı yapacaksınız?

Daha pahalı kıyafetler giyince daha çok mu arkadaşın olacak? Rezidans ta oturunca daha mutlu mu olacaksınız? Her ay ödemen gereken faturalar arttıkça daha mı özgür olacaksınız? Satın aldığımız, ancak mutluluğumuza, yaşam kalitemize bir katkısı olmayan “şeyler” yüzünden her ay daha fazla fatura ödemek, daha az parayla geçinmek, daha çok çalışmak zorunda kalıyoruz. Cep telefonumuzdan memnunuz ama yenisi çıkınca kendimizi almak zorunda hissediyoruz. Arabamız bizi istediğimiz yere ulaştırıyor ama daha hızlısını, daha güzelini almak istiyoruz. Evimizde mutluyuz ama daha popüler bir sitede daha geniş bir ev almak için on yıllarca ödeyeceğimiz borcun altına giriyoruz.

Satın aldıkça daha popüler, daha güçlü, daha güzel, daha cesur, daha mutlu olacağımızı sanıyoruz. Satın alabilmek için daha hızlı yaşıyoruz, hayata yetişebilmek için kendimize ve sevdiklerimize daha az zaman

ayırıyoruz. Zihnen ve fiziken daha çok yoruluyor, daha mutsuz oluyoruz. Daha çok çalışıyor, daha hızlı yaşıyoruz. Nerede olursak olalım sanki başka bir yerde olmamız gerekiyormuş, kaçırdığımız bir şeyler varmış gibi hissediyoruz.

Gelin biraz yavaşlayalım. Yavaş yaşayalım. Satın almadan önce “Buna gerçekten ihtiyacım var mı? Bunu alınca daha mutlu mu olacağım? Hayatımda ne değişecek?” diye soralım. Mutluluğu satın almaya çalışmak yerine bizi mutlu edecek şeyler yapalım.

Zarfa değil, artık mazrufa yani kendimize yatırım yapalım.

Sömürgeci İngilizler, çıkardıkları yeraltı kaynaklarını limanlara daha iyi taşımak (daha hızlı çalmak) için Çin’e demiryolu yapmaya karar verdiler. Çinli çiftçiler buna itiraz ederler: “Topraklarımızı yara yara dumanlar saçarak demirden bir canavarın geçmesini istemiyoruz.” İngiliz mühendisler bunun üzerine onları ikna

Rabbinin, seni her 6 ayda bir yenilediğini unutup her 3 ayda bir gardolabını yeniliyorsun. Belki yeni bir insan oluyorsun.”

etmek için bir soru sorarlar “Siz Pekin’e kaç saatte gidiyorsunuz?” Çiftçiler “30 günde” der. Mühendisler: “Demiryolu yapılıncaya Pekin’e 3 günde gidebileceksiniz.” Çiftçiler muhteşem bir cevap verirler: “Peki, kalan 27 gün ne yapacağız?”

Kemal Sayar Hocanın “Yavaşlama” ile alakalı şu satırları her zaman zihninizde tazeliğini korumalı: “Neden yavaşlamayı salık veriyoruz? Çünkü yavaşlık, hızın temsil ettiği sorunların bir ilacı. Kibre karşı tevazu, tamahkârlığa karşı kanaat, zulme karşı merhamet, hıza karşı yavaşlık. Zaman yoksulluğu, stres, düşmanlık, eşitsizlik, çevrenin ve medeniyetin tahrip edilmesi gibi bir dizi sorunu doğuran hız, kültürü, hayatı sığlaştırıyor. İnsanlar hayatlarını iş, ev (televizyon) ve alışveriş üçgeninde geçirirken durup düşünmeyi, kendi içine bakabilmeyi, sevdiği bir insanın yüzünü seyretmeyi unutuyor.” Yavaşlık sadece hızın azaltılması değil, aynı zamanda bir telaşsızlık halidir. Hızlı olanın yavaş olanı yuttuğu bir dünya, hikâyesiz bir dünyadır.

Alışveriş, kâinatın özündeki en temel sistem aslında. Nefes alıp, nefes veriyoruz. Biz ihtiyacımız olan oksijeni alırken, dünyanın ihtiyacı olan karbondioksiti veriyoruz.

Bir ağaçtan meyve koparıp yediğimizde ihtiyacımız olan lezzeti ve vitamini alıyoruz; meyvenin çekirdeğini ekip, tabiatın ihtiyacı olan ağacı veriyoruz. Tüm hayatımızda ihtiyacımız olan her şeyi topraktan alıyoruz. Ölüp toprağa gömüldüğümüzde ise toprağın ihtiyacı olan şeyi veriyoruz. Vedud, Rauf, Rahman ve Rahim olan Rabbimizin cömertliğinin tecellîgâhıdır toprak.

Peki, her şeyi ile bu denli cömert olan toprak, neden bize hiç efsane cuma indirimi yapmıyor?

İnsan bedeni her 6-7 ayda bir

tümünden yenilenir. Yani her altı ayda bir fiziken yeni bir insan oluruz. 15 yaşında bir genç, bu yaşına kadar tam 30 kez yeniden yaratıldı yani.

Bu yenilenme yavaş yavaş ve tedricen oluyor ve biz hiçbir şey hissetmeden yeni bir bedene sahip oluyoruz.

Aslında İhtiyaçlarımız çok basit. Karnımızı doyurmak, güvende hissetmek, giyinmek...

Peki, gardolabındaki elbisenin ayısının açık mavi olanını hangi temel ihtiyacını gidermek için aldın? Elindeki gayet iyi çalışırken, son çıkan telefonun indirimine girmesini deli gibi takip etmen hangi temel ihtiyacından kaynaklı?

Muhteşem indirimli günlerde, herhangi bir ürün 1000 TL’den 200 TL’ye indi diye bunu sana sunulan ayrıcalıklı bir fırsat olarak görüp, seni o ürünü almaya iten ne?

Cevap bulamadın mı?

Ben söyleyeyim?

Mutlu olma ihtiyacı!

Çünkü maalesef bağımlısın. Ne olduğunun hiçbir önemi yok. Kendini ne kadar sağlam delillerle ikna ettiğinin de bir önemi yok.

“İstesem almam kardeşim ne alakası var” ya da “ihtiyaç ki alıyoruz” da diyebilirsin.

Ancak hiçbiri senin gönlündeki boşluğu bu şekilde doldurmak istemen gerçeğini örtmez.

Rabbinin, seni her 6 ayda bir yenilediğini unutup her 3 ayda bir gardolabını yeniliyorsun. Belki yeni bir insan oluyorsun.

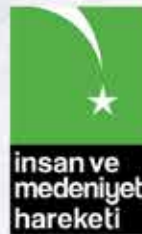
Ama sadece kabukta!

Rabbinin sana nefesinden üflediği ruhunu unutup, balçıktan müteşekkil bedenini güzelleştirmeye çabalıyorsun. Ama ahlak elbisesi giyip ruhunu tezyin etmeye gayret etsen, beden güzelleşmeye mecbur kalacak, işte bunu hep unutuyorsun.

ÖNLEYİCİ REHBERLİK PROGRAMI

UZMANLARIMIZLA PSİKOLOJİK DESTEK VERİYORUZ

Adres: Eyüp Merkez Mh. Silahtarağa Cd. No:12 Eyüpsultan/İSTANBUL
Tel: 0212 501 31 71 - **Gsm:** 0543 496 85 30 - **Mail:** bilgi@mutluaile.org.tr

www.mutluaile.org.tr

medeniyet TV

@medeniyettv

Kendine has anlatımı ve özgün içerikleriyle paylaşımlarına devam eden Medeniyet TV kanalını sosyal medya hesaplarından takip edebilirsiniz.

- TANIK
- AŞIKAR
- VETERAN
- İZDÜŞÜMÜ
- TERS KÖŞE
- GÜNDEMLİK
- ÖNCE İNSAN
- MIHMANDAR
- DEVRIYE 7-24
- ÇIZGISIZ DEFTER
- MAHALLENİN ÇOCUKLARI

